

Euroopa Liidu
Nõukogu

Brüssel, 24. mai 2022
(OR. en)

9405/22
ADD 1

ECOFIN 471
UEM 106
SOC 286
EMPL 181
COMPET 368
ENV 473
EDUC 163
RECH 271
ENER 199
JAI 712
GENDER 43
ANTIDISCRIM 27
JEUN 59
SAN 289

SAATEMÄRKUSED

Saatja:	Euroopa Komisjoni peasekretär, allkirjastanud Martine DEPREZ, direktor
Kättesaamise kuupäev:	23. mai 2022
Saaja:	Nõukogu peasekretariaat
Komisjoni dok nr:	SWD(2022) 608 final
Teema:	KOMISJONI TALITUSTE TÖÖDOKUMENT 2022. aasta aruanne Eesti kohta Lisatud dokumendile: Soovitus: NÕUKOGU SOOVITUS, milles käsitletakse Eesti 2022. aasta riiklikku reformikava ja esitatakse nõukogu arvamus Eesti 2022. aasta stabiilsusprogrammi kohta

Käesolevaga edastatakse delegatsioonidele dokument SWD(2022) 608 final.

Lisatud: SWD(2022) 608 final

Brüssel, 23.5.2022
SWD(2022) 608 final

KOMISJONI TALITUSTE TÖÖDOKUMENT

2022. aasta aruanne Eesti kohta

Lisatud dokumendile:

Soovitus: NÕUKOGU SOOVITUS,

**milles käsitletakse Eesti 2022. aasta riiklikku reformikava ja esitatakse nõukogu
arvamus Eesti 2022. aasta stabiilsusprogrammi kohta**

{COM(2022) 608 final} - {SWD(2022) 640 final}

European
Commission

Estonia

2022 Country Report

MAJANDUSE JA TÖÖHÕIVE HETKEOLUKORD

Eesti majandus toimis enne COVID-19 kriisi hästi. Reaalne SKP elaniku kohta kasvas aastatel 2010–2019 keskmiselt 3,7 % aastas, mis on üks ELi suuremaid. SKP elaniku kohta ostujõu standardi alusel oli 2020. aastal 84 % ELi keskmisest (2010. aastal 66 %), mis näitab, et majandus on ülejäänud ELile järele jõudmas.

COVID-19 pandeemia mõju Eesti majandusele on olnud mõõdukas ja ajaliselt piiratud. 2020. aastal vähenes Eesti reaalne SKP 3,0 % – vähem kui enamikus liikmesriikides. Sellele järgnes 2021. aastal tugev 8,3 % kasv. Majanduslangus oli suhteliselt tagasihoidlik tänu tarbijate kulutuste püsimisele, kuna COVID-19 piirangud olid piiratud ja need kaotati kiiresti. Valitsus toetas sel ajal ka leibkondade sissetulekuid. Lisaks suurendas 2020. aasta pensionisüsteemi reform ⁽¹⁾ ajutiselt tarbijate kulutusi. See reform võimaldab töötajatel oma säästude enne pensioniikka jõudmist isiklikult (teise samba) pensionikontolt välja võtta. 2021. aasta esimeses vöorus välja võetud vahendeid (mahus ligikaudu 4 % SKPst) kasutati osaliselt völgade tagasimaksmiseks, aga ka kestvuskaupade ostmiseks. See suurendas pikaajaliste pensionisäästude arvelt sisenöudlust veelgi. 2021. aasta lõpuks ületasid investeeringud ja eksport kriisieelset taset, osaliselt tänu Eesti tugevale positsioonile infotehnoloogia vallas, mille järele on üleilmne nõudlus suurenenud. Ka avaliku sektori investeeringud, mis olid seotud riiklike toetusmeetmete ja ELi vahendite kasutamise suurenemisega, toetasid majandust kogu COVID-19 kriisi vältel. Enamik sektoreid, välja arvatud majutus- ja

muud turismiteenused, taastus 2021. aastal jõudsalt ⁽²⁾.

Edaspidi mõjutab eeldatavasti mõnda majandussektorit rängemalt Venemaa sissetung Ukrainasse. Eesti kaubandussidemed Venemaaga on aja jooksul vähenenud, moodustades 2021. aastal 7,6 % kaubanduse kogumahust. Eesti sõltub eelkõige Venemaa ehitusmaterjalidest (sh puit ja teras), väetistest ja maagaasist (mis moodustas 2020. aastal 8 % Eesti kogu energiavarustusest). Samuti on Eestil Venemaaga tihedad sidemed transpordi- ja turismiteenuste vallas. Enne COVID-19 pandeemiat moodustasid Venemaalt pärit turistid üle 11 % kõigist Eesti välituristidest. See ja muud ajutised tegurid aeglustavad SKP reaalkasvu 2022. aastal 1,0 %ni ja 2023. aastal 2,4 %ni. Ukrainasse sissetungi tõttu seisab Eesti silmitsi ka Ukrainast põgenevate inimeste suure sissevooluga (ligikaudu 2,5 % elanikkonnast). Sellele reageerides eraldas valitsus aprillis vastu võetud lisaearvest 232 miljonit eurot, et toetada sõjapõgenike majutamist, laste integreerimist haridusse ja töötajate integreerimist tööturule, sealhulgas töötushüvitiste kaudu, ning katta muid tervishoiu- ja sotsiaalkulusid. Eestile antakse erakorralist toetust algatuse CARE raames ja täiendavate eelmaksete kaudu REACT-EU raames, et kiiresti rahuldada Ukrainast põgenevate inimeste vastuvötu- ja integratsioonivajadusi.

Eesti riigi rahandus oli enne COVID-19 kriisi tugev, kuid on kriisist väljumasa mõnevöorra nõrgemana. Valitsemissektori völg suurenes 8,4 %-lt SKPst 2019. aastal 18,1 %-le SKPst 2021. aastal, kuid on ikkagi ELi väikseim. Valitsemissektori

⁽¹⁾ 2020. aasta aruanne Eesti kohta, SWD(2020) 505 final.

⁽²⁾ Enne pandeemiat, 2019. aastal jäi turismi arvele Eestis ligikaudu 13 % kogu tööhöivest ([JRC121262](#)).

eelarvepositsioon halvenes järsult 0,1 %-lt SKPst 2019. aastal -5,6 %-le SKPst 2020. aastal. See oli peamiselt tingitud SKP vähenemisest ja COVID-19 toetusmeetmetest. Kuna majanduse taastumine on olnud kiire ning 2021. aastal kaotati suures osas järk-järgult ettevõtjate ja kodumajapidamiste toetamine, paranes valitsemissektori eelarvepositsioon 2021. aastal -2,4 %ni. See paranemine on tingitud ka teise samba pensionifondidest vahendite väljavõtmisest, mis suurendas ajutiselt tulumaksutulu 2021. aastal ligikaudu 1 % SKPst⁽³⁾. Komisjoni 2022. aasta kevadprognoosi kohaselt suureneb valitsemissektori eelarvepuudujääk 2022. aastal taas 4,4 %-le SKPst ja seejärel väheneb 2023. aastal 3,7 %-le SKPst. See tuleneb peamiselt uutest kulumeetmetest energiahindade leevendamiseks ning täiendavatest sotsiaal- ja julgeolekukuludest.

ELi toetatavad tööturu toetusmeetmed on aidanud vähendada COVID-19 kriisi sotsiaalseid ja majanduslikke tagajärgi.

Eesti võttis kasutusele tõhusad lühendatud tööaja kavad, mida toetatakse 230 miljoni euro suuruse laenuga eriolukorras töötuseriski leevendamiseks pakutava ajutise toetuse Euroopa rahastust (TERA). Töötuse määr tõusis 4 %-lt COVID-19 kriisi alguses peaaegu 7 %-le 2020. aastal, kuid langes tagasi 6,2 %-le 2021. aastal. Tööhõive määr langes 2020. aastal vaid pisut ja seejärel taastus 2021. aastal tasemele 79,3 %, mis on jätkuvalt üle ELi keskmise (73,1 %). Kuigi pikaajaline töötus suurenes 2021. aastal 1,6 %ni, oli see ikkagi tublisti alla ELi keskmise.

Eestit kimbutab oskuste nappus. Kuigi riigi haridus- ja koolitussüsteem on hea, ei suuda see rahuldada kõiki tööturu vajadusi oskuste järele, sealhulgas digi- ja

roheoskuste järele. 2021. aastal jätkus positiivse rändesaldo suundumus,⁽⁴⁾ mis võib suurendada oskuste pakkumist.

Ka Euroopa sotsiaalõiguste sammast toetava sotsiaalvaldkonna tulemustabeli kohaselt on mõningaid sotsiaalprobleeme. Kuigi vaesus on järk-järgult vähenenud, on see endiselt suur teatavate rühmade puhul, sealhulgas töötute, eakate ja puudega inimeste puhul. Rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul on üks suuremaid ELis, osutades puudustele tervishoiuteenuste kättesaadavuses ja katvuses. Elanikkonna vananemine avaldab survet pikaajalise hoolduse süsteemile, mis ei suuda juba praegu nõudlust rahuldada. Baasprognooside kohaselt peaksid avaliku sektori kulutused pikaajalisele hooldusele suurenema 0,4 %-lt SKPst 2019. aastal 0,7 %-le SKPst 2060. aastal; ELi vastavad näitajad on 1,7 % ja 2,7 %⁽⁵⁾.

Piirkondlikud sotsiaal-majanduslikud erinevused püsivad.

Mitme majandusliku ja sotsiaalse heaolu näitaja kohaselt on suured ja püsivad erinevused Põhja-Eesti kui riigi pealinna ümbruse ja ülejäänud nelja piirkonna vahel. Tööhõive määra piirkondlikud erinevused on märkimisväärsed. Kirde-Eestis on tööhõive riigi keskmisest 10 protsendipunkti madalam ning see suurendab palgalõhet (vt joonis 1.1). 2019. aastal oli SKP elaniku kohta (ostujõu standardi alusel) Põhja-Eestis 120 % ELi keskmisest, samas kui teistes piirkondades jäi see vahemikku 48–59 % (vt 15. lisa). Põhja-Eestis oli töövõljakus 2020. aastal 170 % teiste piirkondade keskmisest. Riigisisene ränne linnapiirkondadesse, eelkõige Tallinna, ei ole viimase kümne aasta jooksul muutunud. Sihtotstarbelised

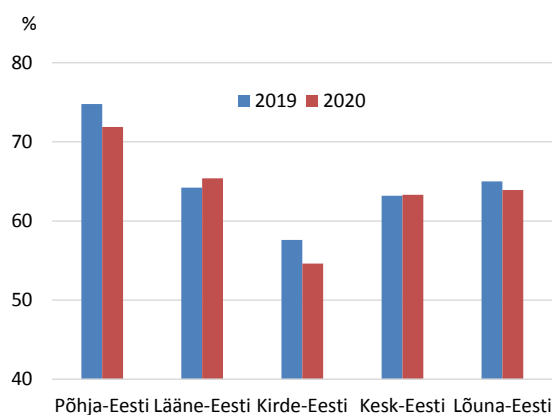
⁽³⁾ Väljavõetud pensionisäästud maksustatakse 20 % tulumaksuga (või 10 %ga, kui säästud võetakse välja pensionieas). Teisest sambast lahkuvate inimeste puhul suunatakse kohustuslik 4 % pensionimakse (nn sotsiaalmaks) teisest sambast esimesse sambasse (riiklik pension). See suurendas esimese samba tulusid, võimaldades valitsusel suurendada 2021. aastal pensione tavapärasest pensionide indekseerimisest rohkem.

⁽⁴⁾ Registreeritud rände andmete kohaselt rändas 2021. aastal Eestisse 12 280 inimest ja riigist välja 8602 inimest. Mõlemad näitajad on 15 % suuremad kui 2020. aastal.

⁽⁵⁾ 2021. aasta aruanne rahvastiku vananemise kohta: ELi liikmesriikide majandus- ja eelarveprognoosid (2019–2070), Euroopa Komisjon, institutsiooni töödokument nr 148.

arenguprogrammid aitaksid edendada innovatsiooni ja ettevõtlust, leevendada oskuste nappust ning tagada integreeritud sotsiaal- ja tervishoiuteenused. Head näited sellistest algatustest on Ida-Virumaa ja Kagu-Eesti programmid. Taaste- ja vastupidavuskavas ning Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide programmides ette nähtud lairibaühenduse ja transpordimeetmed aitavad olukorda parandada (vt 3. lisa).

Joonis 1.1. Tööhõivemäär (15–74aastased)

Allikas: Eesti statistikaamet

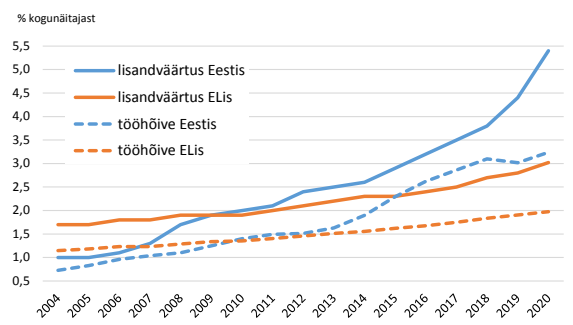
Nagu enamikus ELi riikides on tõusvatel energiahindadel olnud märkimisväärne mõju inflatsioonile. Eestis tõusid energiahinnad 2021. aasta viimases kvartalis kiiresti, peamiselt seetõttu, et elektrihinna tõus kandus üsna kiiresti üle jaesektorisse. 2021. aasta detsembris jõudsid elektri hinnad rekordiliselt kõrgele tasemele. Märtsi lõpus oli elektri ja gaasi tööstushinnaindeks 184 % kõrgem kui aasta varem. Nende hindade tõus suurendas inflatsiooni otseselt ja kaudselt (muude kaupade ja teenuste hinna kaudu) ning see mõju suurenes 2022. aastal, kusjuures tarbijahindade harmoneeritud indeks kasvas aasta esimeses kvartalis 12,5 %. Valitsus kehtestas olulised ajutised meetmed, et leevendada kodumajapidamiste puhul elektri-, gaasi- ja küttehindade tõusu. Sellest hoolimata prognoositakse, et inflatsioon tõuseb 2022. aastal 11,2 %ni, kuid langeb 2023. aastal 2,5 %ni.

Eesti majandus on üks kõige CO₂- ja energiamahukamaid liidus. 2020. aastal

oli kasvuhoonegaaside heide 8,8 tonni inimese kohta CO₂-ekvivalendina (võrreldes ELi keskmisega 7,6), mis on tingitud Eesti põlevkivisõltuvusest ning transpordi ja hoonete suurest energiamahukusest (vt 5. lisa). Hoolimata taastuvenergia osakaalu märkimisväärsest suurenemisest Eesti energiatarbimises viimastel aastatel (17 %-lt 2005. aastal 30 %-le 2020. aastal), moodustab põlevkivi endiselt umbes 60 % kogutarbimisest. Venemaa sissetung Ukrainasse nõuab kiiret poliitilist reageerimist, et kiirendada üleminekut taastuvatele kodumaistele energiaallikatele (sealhulgas edendada kohalikku biometaanitootmist), suurendada ülekandevõimsust (sealhulgas sünkroniseerida Eesti elektrivõrk ELi elektrivõrguga), vähendada energiatarbimist ning mitmekesistada impordi- ja eksporditurge. Tõhusam energiatootmine, hoonete kütmine ja transport võivad samuti suurendada ressursside tootlikkust, mis on üks ELi madalamaid. Ka maanteetranspordi heide on suur, mis on tingitud suhteliselt vanade ja palju kütust tarbivate sõidukite suurest osakaalust Eesti teedel. Valitsus saab neid probleeme lahendada, kehtestades asjakohased stiimulid ja meetmed, mis toetavad säästvat ja energiatõhusa transpordi arengut.

Eesti majanduse konkurentsivõimet toetavad tugevad struktuurilised tegurid. Need hõlmavad paindlikku tööturгу, tõhusat e-valitsust ja investeringuid hõlbustavat soodsat ettevõtluskeskkonda. Eesti on ELis esirinnas digitaalsete avalike teenuste valdkonnas, sest kõik keskvalitsuse teenused on internetis kättesaadavad. Viimastel aastatel on Eesti digiuuendused aidanud suurendada tootmist, ekspordi ja tööhõivet rohkem kui ELis keskmiselt (vt joonis 1.2). Eesti on teinud edusamme digitaristu arendamisel, näiteks laiendades füüsilist juurdepääsu kiirele lairibaühendusele. Selleks et edusammud digipöörde ja majandusliku konkurentsivõime valdkonnas püsiksid, tuleb siiski jätkata ühenduvuse parandamist ja digitehnoloogia integreerimist kõigisse ettevõtlusvaldkondadesse, sealhulgas traditsioonilistesse sektoritesse.

Joonis 1.2. IT-teenuste osakaal kogumajanduses

Allikas: Eurostat, rahvamajanduse arvepidamine (tabel nama_10_a64_e, NACE J62+J63)

Hoolimata Eesti teadusuuringute ja innovatsiooni rahastamise suurenemisest on ettevõtete teaduspõhine innovatsioonisuutlikkus endiselt piiratud. 2021. aastal täitis Eesti oma 2019. aasta üldise poliitilise kohustuse suurendada avaliku sektori investeeringuid teadus- ja arendustegevusse 1 %ni SKPst. Eeldatakse, et see tase säilib ja jääb veidi üle ELi keskmise. Ettevõtlussektor on samuti kiiresti suurendanud investeeringuid teadus- ja arendustegevusse ja jõudnud tasemele üle 1 % SKPst, kuid see jääb alla ELi keskmise⁽⁶⁾ ja kaugemale sellest, mida on vaja Euroopa teadusruumi üldeesmärgi (3 %) saavutamiseks⁽⁷⁾. Koostööd avaliku sektori teadustegevuse (mis on koondunud vähestesse sõltumatutesse riiklikult rahastatavatesse ülikoolidesse) ja ettevõtete vahel võivad aidata edendada Eesti arendatavad innovatsioonitoetused. Lisaks on veel võimalik suurendada teaduspõhist innovatsioonisuutlikkust ning teadus- ja arendustegevust ettevõtetes (vt 9. lisa).

Üldiselt on Eesti tulemused ÜRO kestliku arengu eesmärkide saavutamisel head, kuid rohkem edusamme võiks teha keskkonnanäesmärkide ja õigluse vallas (vt 1. lisa). Tänu kättesaadavale ja

kvaliteetsele haridusele, suurele tööhõivele ja suhteliselt väiksele pikaajalisele töötusele on Eestil üldiselt head tulemused kvaliteetse hariduse (kestliku arengu eesmärk 4) ning inimväärse töö ja majanduskasvu (kestliku arengu eesmärk 8) vallas. Kuigi vaesuse kaotamisega seotud tulemused (kestliku arengu eesmärk 1) on ELi keskmise lähedal, saaks neid veelgi parandada eakate, töötute ja puudega inimeste kaitse parandamisega. Hea tervise ja heaolu (kestliku arengu eesmärk 3) valdkonna tulemusi aitaksid parandada tervishoiuteenuste parem juurdepääs ja hea tervisega inimeste osakaalu suurendamine. Taastuvenergia moodustab märkimisväärse osa energia kogutarbimisest, kuid elektri ja kütte otstarbel kütuse põletamisest tuleneva CO₂ heite vähendamine parandaks Eesti tulemusi taskukohase ja puhta energia (kestliku arengu eesmärk 7) ja kliimameetmete (kestliku arengu eesmärk 13) valdkonnas.

⁽⁶⁾ Vt Euroopa innovatsiooni tulemustabel 2021.

⁽⁷⁾ Eesmärki kinnitati nõukogu 26. novembri 2021. aasta soovitusel:

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/et/IP_21_6270.

TAASTE- JA VASTUPIDAVUSKAVA ON RAKENDAMISEL

Eesti taaste- ja vastupidavuskavas käsitletakse paljusid peamisi probleeme, millega riik silmitsi seisab. Kavas järgitakse ulatuslikku reformi- ja investeerimiskava, mis hõlbustab majanduse rohe- ja digipööret ning parandab sotsiaalseid mõõdet. Eesti kava, mis hõlmab 969,5 miljonit eurot toetusi ja moodustab ligikaudu 3,4 % SKPst, sisaldab olulisi reforme ja investeeringuid, et aidata Eesti majandusel muutuda kestlikumaks ja toetada majanduse jõulist taastumist (vt 2. lisa). Üldiselt läheb taaste- ja vastupidavuskava raames 41,5 % toetustest kliimaeesmärkide saavutamisele ja 21,5 % digipöörde edendamisele.

Kava peamine rohepöörde prioriteet on soodustada taastuvenergia tootmist ja rohetehnoloogia arendamist. Eesti eesmärk on vähendada majanduse CO₂- ja energiamahukust, parandades energiatõhusust, arendades edasi taastuvenergia tootmise suutlikkust ning muutes transpordi ja liikuvuse säästvamaks. Teine suur väljakutse Eesti jaoks on ettevõtlussektori tootlikkuse ja innovatsioonivõime tugevdamine. Selleks on ette nähtud mitu meetet, mille eesmärk on toetada ettevõtjaid rohe- ja digipöördes, kohaldades samal ajal ringmajanduse põhimõtteid ja parandades ettevõtjate juurdepääsu rahastusele. Töötajate roheoskuste arendamiseks kavandatud meetmed viivad tööandjate vajadused ja oskuste pakkumise paremini kooskõlla. Lähitulevikus keskendutakse taaste- ja vastupidavuskava meetmetes haldustökele kõrvaldamisele ja taastuvenergia tootmisel tehtavate investeeringute toetamisele. Rohefondi loomise eesmärk on toetada uuenduslike rohetehnoloogiate arendamist ettevõtlussektoris. Samuti käivitatakse eramute ja korterelamute energiatõhusa renoveerimise toetuskava. Eesti on teinud tööd, et kõrvaldada muud mitterahalised tõkked tuuleparkide arendamisel, mis

peaks aja jooksul aitama toota rohkem taastuvenergiat. Lisaks alustatakse peagi Rail Balticu terminali ja Tallinna vanasadama trammiliini ehitamist ning raudteeliinide elektrifitseerimist. See parandab nii reisijate kui ka kaubaveoklientide juurdepääsu raudteetranspordile.

Digipöörde poliitikameetmetes keskendutakse digitaalsete valitsusteenuste ajakohastamisele, et parandada nende kerksust, turvalisust ja tõhusust ning vähendada inimeste ja ettevõtete halduskoormust. Uusimate digitehnoloogiate kasutuselevõtt aitab muuta digitaalsete avalike teenuste osutamise tõhusamaks. Samuti aitab kava vähendada digilõhet linna- ja maapiirkondade vahel, võttes kasutusele väga suure läbilaskevõimega võrgud. Lähitulevikus töötab Eesti välja ja käivitab sihtotstarbelised kavad väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate ning mikroettevõtjate digitaliseerimise toetamiseks. Teine oluline prioriteet on luua toetuskavad, et pakkuda töötajatele digioskustealast koolitust. See aitab parandada hariduse ja koolituse vastavust tööturu vajadustele ning vähendada oskuste nappust.

Sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonnas keskendutakse kavas tervishoiusüsteemi juurdepääsetavuse ja kerksuse parandamisele ning sotsiaalkaitse edendamisele, aidates sellega kaasa Euroopa sotsiaalõiguste samba rakendamisele. Taaste- ja vastupidavuskava sisaldab meetmeid, et muuta tervishoid kättesaadavamaks ja kerksamaks, leevendades tervishoiutöötajate nappust ja tugevdades esmatasandi arstiabi. Põhja-Eesti meditsiinilinnaku ehitamine peaks parandama tervishoiuteenuste kättesaadavust Põhja-Eestis.

Investeeringud multifunktsionaalsetesse helikopteritesse peaksid tagama parema juurdepääsu äärealadel ja saartel elavatele inimestele. Parandatakse sotsiaalkaitset, pikendades töötushüvitiste kestust ja vähendades soolist palgalõhet – mõlemad

Tekstikast 2.1. Taaste- ja vastupidavuskava peamised eesmärgid aastatel 2022–2023.

- Rohepööre: rohepöörde rakkerühma loomine, et jälgida rohepööret ettevõtetes, ja rohefondi loomine, et toetada uuenduslikke rohetehnoloogiaid.
- Rohepööre: taastuvenergia tootmist takistavate haldustökete kõrvaldamine.
- Digipööre: esimeste selliste digitaalsete avalike teenuste käivitamine, mida osutatakse proaktiivselt elu- või ärisündmuste (nt abielu, lapse sünd või ettevõtte loomine) korral.
- Digipööre: väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate ning mikroettevõtjate digipöörde toetuskava käivitamine.
- Tervishoid: Põhja-Eesti meditsiinilinnaku projekteerimise lepingu sõlmimine, mis tähistab linnaku ehitamise esimest etappi.
- Noorte tööhõive: kava „Minu esimene töökoht“ tugevdavate õigusaktide jõustumine ja noortegarantii tegevuskava vastuvõtmine.
- Pikaajaline hooldus: sotsiaalhoolekande seaduse muudatuste jõustumine iseseisva toimetuleku parandamiseks ja integreeritud hooldust käsitleva tegevuskava vastuvõtmine.

on Eesti pikaajalised probleemid. Pikaajalise hoolduse parandamiseks võetakse meetmeid, et parandada suure hooldusvajadusega laste eest hoolitsemist ja aidata inimestel iseseisvalt toime tulla. Noorte tööhõive soodustamiseks on prioriteediks tugevdatud kava „Minu esimene töökoht“, mis ühendab palga- ja koolitustoetuse.

EDASISED PRIORITEEDID

Lisaks eespool kirjeldatud probleemidele, mida taaste- ja vastupidavuskavas käsitletakse, seisab Eesti silmitsi muude oluliste probleemidega, mida kavas ei ole piisavalt käsitletud. Eesti pikaajalise kestliku majanduskasvu ja konkurentsivõime tagamiseks tuleb kõrvaldada kitsaskohad, eelkõige suurendada energiapuudust, vähendades samal ajal majanduse energiamahukust, edendada ressursitootlikkust, parandada sotsiaalset turvavõrku ja kõrvaldada oskuste nappus. Need eesmärgid on kindlaks määratud ka riiklikus strateegias „Eesti 2035“. Nende probleemidega tegelemine aitab ka teha edasisi edusamme asjakohaste kestliku arengu eesmärkide saavutamisel vastavates alusvaldkondades.

Sotsiaalkaitse, sealhulgas töötute kaitse tugevdamine

Sotsiaalse turvavõrgu piisavus on pisut paranenud, kuid eakate, puudega inimeste ja töötute vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse oht on endiselt suur. Üldiselt vähenes vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste osakaal 2020. aastal jätkuvalt (olles 22,8 %), kuigi see on endiselt suurem kui ELi keskmine (21,9 %). Sotsiaalsiirete mõju vaesuse vähendamisele on paranenud ja see on nüüd ELi keskmise lähedal. Miinimumsissetuleku piisavus on siiski kehv ning eakate ja puudega inimeste vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse määr on üks ELi kõrgemaid (vt 12. lisa). Jälgida tuleks eakate vaesusriski seoses hiljutise pensionireformiga, millega muudeti kohustuslik kogumisskeem vabatahtlikuks. Praegu puudub 5 %-l elanikkonnast tervisekindlustus ning kõige tõenäolisemalt töötavad need inimesed osalise tööajaga ja

ebastabiilsetel töökohtadel. Nende probleemide lahendamine on Eesti jaoks esmatähtis, et aidata kaasa ELi 2030. aasta vaesuse vähendamise peamise eesmärgi saavutamisele.

Töötushüvitiste vähene katvus suurendab sissetulekute ebavõrdsust ja vaesust. Eestis on töötushüvitiste saamise kriteeriumid piiravad. Töötuskindlustushüvitise saamise õigus sõltub isiku tööhõivest ja sissetulekust enne töötuks jäämist. Väheste töötute summa, mida makstakse neile, kellel ei ole õigust töötuskindlustushüvitisele, ei põhine isiku sissetulekul, vaid miinimumpalgal. Lisaks on kogumisskeemidest välja jäetud füüsilisest isikust ettevõtjad. Praegu saavad töötushüvitist ligikaudu pooled registreeritud töötutest. 2021. aastal sai ainult 37 % äsja registreeritud töötutest töötuskindlustushüvitist ja 26 % sai fikseeritud töötutoetust 292 eurot kuus, mis jääb allapoole vaesuspiiri. See tähendab, et üle poole töötutest elas suhtelises vaesuses ja üks viiendik absoluutses vaesuses (Praxis 2021).

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohtu saaks vähendada töötute sotsiaalkaitse ja tööturule integreerimise parandamise kaudu. Eesti on astunud mõningaid samme eakate ja puudega inimeste sotsiaalkaitse parandamiseks, eelkõige suurendades pensione ja töötushüvitisi. Töötute puhul on siiski endiselt puudusi. Töötute abistamine töö leidmisel (nt koolituse ning töötajate ja töökohtade kokkuvõimise kaudu) ja lahenduste leidmine toetuste süsteemis võib hoida ära inimeste sattumist vaesuse lõksu. Töötushüvitiste katvuse laiendamine ja nende hüvitiste saamise miinimumnõuete leevendamine võib aidata tagada, et hüvitistega on kaetud suurem hulk inimesi, eelkõige lühiajalise töö ja ebatüüpiliste töövormide puhul.

Taskukohane ja kvaliteetne pikaajaline hooldus

Eesti elanikkond vananeb, kuid pikaajalise hoolduse pakkumine ei ole piisav, et rahuldada praegust ja kasvavat nõudlust. Oodatav eluiga on Eestis pikenemas, mis suurendab hooldust vajavate inimeste arvu. Kuid pikaajalise hoolduse korralduses ja rahastamises esinevate puuduste tõttu ei saa suur osa pikaajalist hooldust vajavatest üle 65aastastest inimestest juba praegu abi isiklikul hooldusel või majapidamistöodel (Eestis 58,4 % võrreldes ELi keskmisega 46,5 % 2019. aastal) ⁽⁸⁾. Nõudlus suureneb veelgi, sest üle 65aastaste elanike osakaal kasvab 19,8 %-lt 2050. aastaks 28,5 %-le ja seega suureneb ka vanadussõltuvusmäär.

Pikaajalise hoolduse rahastamine ja korraldamine on killustatud ning suure osa kuludest kannavad hooldust vajavad isikud. Vastutus pikaajalise hoolduse eest on jagatud riigi, kohaliku omavalitsuse ja abivajavate inimeste perekonna vahel. Pikaajalise hoolduse korralduse ja rahastamise killustatus sotsiaal- ja tervishoiusektori ning riigi ja kohalike omavalitsuste vahel toob kaasa sarnaste kodu- ja kogukonnateenuste ebaühtlase pakkumise. Kohalikel omavalitsustel on pikaajalise hoolduse teenuste osutamisel õiguslikud kohustused, kuid neil on suur autonoomia oma poliitika kujundamisel. Ühtsete riiklike teenusestandardite puudumine ja töötajate nappus teevad kvaliteetse hoolduse tagamise keeruliseks. Seetõttu võib teenuste kvaliteet ja taskukohasus koos kättesaadavusega erineda. Pikaajalise hooldusega seotud omaosalusmaksed on suured, moodustades 45 % kasutada olevast tulust (2019. aastal oli see ELis

⁽⁸⁾ Sotsiaalministeeriumi andmetel osutati 2019. aastal pikaajalise hoolduse teenuseid ja abi ligikaudu 71 100 teenusekohas, kuid tegelik vajadus on ligikaudu 120 500 teenusekohta. 2019. aastal oli suurim rahuldamata vajadus koduteenuse järele (ligikaudu 13 000 juhtu).

suuruselt teine näitaja). Avaliku sektori kulutused pikaajalisele hooldusele olid 2019. aastal vaid 0,4 % SKPst (ELis 1,7 % SKPst). See paneb suure koormuse pereliikmetele, kellel võib olla vaja töölt ära tulla, süvendades veelgi olemasolevat tööjõu ja oskuste nappust.

Põhjalik pikaajalise hoolduse reform võib tagada juurdepääsu taskukohasele ja kvaliteetsele ametlikule pikaajalisele hooldusele. Kuigi Eesti taaste- ja vastupidavuskava sisaldab mõningaid meetmeid (vt taaste- ja vastupidavuskava vastav osa), ei ole selles ette nähtud põhjalikku pikaajalise hoolduse reformi. Selline reform võiks aidata abivajajaid, keskendudes pikaajalise hoolduse tõhusale ja kestlikule rahastamisele, integreeritud hooldusteenuste kättesaadavusele, kvaliteedistandardite kehtestamisele ning piisava ja kvalifitseeritud tööjõu tagamisele.

Oskuste vastavusse viimine tööandjate vajadustega

Kuigi Eestil on head tulemused hariduse ja koolituse vallas, ei ole tööandjate vajadused oskuste nappuse ja mittevastavuse tõttu täielikult täidetud. Eesti haridussüsteem juba tagab koolis väga head põhioskused ja toodab suure hulga kõrghariduse omandanuid. Eesti tehnoloogia-, tootmis-, ehitus-, teadus- ja põllumajandusettevõtted osutavad aga sageli oskustöölise nappusele, eriti maapiirkondades. Samuti püsib oskuste nappus hooldus- ja haridussektoris. Peamiselt on see tingitud haridussüsteemi suutmatusest pidada sammu kiiresti muutuva tööturu ja tehnoloogia arenguga ning ettevõtete pakutavast vähesest õppest. Asjakohaste oskustega kutsehariduse ja -õppe ning kõrghariduse omandanute arv on vabade töökohtade täitmiseks liiga väike. 2020. aastal langes madala haridustasemega noorte osakaal alla ELi keskmise. See näitaja ei kajasta siiski märkimisväärseid erinevusi: osakaal on suurem meeste, maapiirkondades elavate inimeste ja puudega inimeste puhul. Eestis on sooline ebavõrdsus

kõrghariduse omandanute seas ELis kolmandal kohal, kusjuures kõrghariduse omandab märkimisväärselt rohkem noori naisi kui noori mehi (vt 13. lisa). Tulevastel aastatel on haridus- ja koolitussüsteemi peamised probleemid õpetajate vananemine ja suurearvuline ametist lahkumine karjääri alguses (vt 13. lisa).

Töötajate oskuste parandamine ja õpetajate nappuse kõrvaldamine võib aidata kaasa tööandjate vajaduste rahuldamisele ja hea haridussüsteemi säilitamisele. Kuna taaste- ja vastupidavuskava meetmed keskenduvad digitaalsetele ja roheoskustele, on vaja terviklikumaid lahendusi, et täita kõiki oskuste vajadusi. Lisaks eespool nimetatud probleemide lahendamisele kõrghariduse ning kutsehariduse ja -õppe vallas võiks oskuste nappuse leevendamise tõhusate meetmetena julgustada tööandjaid pakkuma rohkem koolitust ja kujundada ümber oskuste prognoosimise süsteemi, kandes oskuste uuringud üle olemasolevatesse andmeregistritesse, mis on haridus- ja koolitussüsteemi jaoks olulised, et aidata paremini prognoosida vajaminevaid oskusi. Haridusstrateegia 2021–2035 ja tegevuskava uue põlvkonna õpetajate tagamiseks on samm õiges suunas, et tegeleda õpetajate nappusega.

Muuta energia ja loodusvarade kasutamine tõhusamaks ja vähendada sõltuvust fossiilkütustest, sealhulgas Venemaalt imporditavatest fossiilkütustest

Rohepöörde ja loodusvarade tõhusa kasutamise edendamine ja ringmajanduse põhimõtete omaksvõtmine on Eesti majanduse kestlikkuse seisukohast väga oluline. Põlevkivi osakaalu vähendamine elektritootmises ja selle asendamine vähest CO₂ heidet tekitavate ja CO₂-neutraalsete elektriallikatega aitab saavutada kasvuhoonegaaside vähendamise eesmärgi. Eesti eesmärk on vähendada

2030. aastaks CO₂ heidet 70 % võrreldes 1990. aasta tasemega ja saavutada 2050. aastaks kliimaneutraalsus. Kui jätta välja maakasutuse, maakasutuse muutuse ja metsanduse (LULUCF) sektor, oli heide 2020. aastaks 1990. aasta tasemega võrreldes vähenenud 72 %. Üleminekul põlevkivilt taastuvatele energiaallikatele pööratakse õiglase ülemineku kava raames erilist tähelepanu sotsiaal-majandusliku mõju leevendamisele Ida-Viru maakonnas.

2020. aastal moodustasid Eesti energiaallikate jaotusest 32 % taastuvad energiaallikad ja 68 % fossiilsed energiaallikad (kohaliku põlevkivi sisetarbimine 32 %, fossiilkütused transpordisektoris 16 % ja muud fossiilsed energiaallikad 19 %, sealhulgas gaas 8 %). Kavatakse suurendada taastuvenergia osakaalu, peamiselt tänu suuremale tuuleenergia ja biomassi kasutamisele ning sellega kaasnevale fossiilkütuste osakaalu vähenemisele. Kuigi gaas moodustab energiaallikate jaotusest vaid 8 %, imporditakse seda peamiselt Venemaalt⁽⁹⁾. Eesti sõltuvuse vähendamine Venemaa gaasist on aga juba hästi edenenud ja kiireneb tänu ELi eraldamiseeskirjade rakendamisele ning koostöös naaberriikidega elluviidavatele torujuhtme- ja taristuprojektidele. Investeeringud peaksid võimaluse korral olema tulevikukindlad, et vältida seotuse efekti.

Eesti on suurendanud taastuvenergiaprojektide rahastamist, kuid ikka püsivad mõned regulatiivsed tõkked, nagu aeglane planeerimisprotsess, tuulikute kõrguse piirangud kaitsekaalutlustel ja kohalik vastuseis. Riiklikud meetmed, sealhulgas Eesti taaste- ja vastupidavuskava meetmed, on loonud aluse taastuvenergia tootmise laiendamiseks. Selleks et üleminekut kiirendada, tuleks edendada

⁽⁹⁾ Eurostat (2020), Venemaa impordi osakaal maagaasi koguimpordis, sealhulgas ELi-sisene kaubandus. Kuigi Eurostati 2020. aasta andmete kohaselt on Eesti sõltuvus Venemaalt imporditavast gaasist 46 %, siis võttes arvesse teisest sõltuvust ELi-sisese impordi kaudu, oleks Eesti tegelik sõltuvus Venemaalt imporditavast gaasist hinnanguliselt 98 %.

uute maismaa tuuleparkide ja avamere tuuleparkide planeerimist ja lubade andmist, mis võimaldaks kiirendada investeeringute tegemist. See hõlmab suurema hulga riigikaitsealaste piirangute kõrvaldamist, mis piiravad tuuleenergia tootmiseks sobivate kohtade kättesaadavust. Vastavad investeeringud elektrivõrgutaristusse muudavad taastuvate energiaallikate osakaalu suurendamise võimalikuks. Olemasoleva võrguvõimsuse ja sellele juurdepääsu tingimuste suurem läbipaistvus suurendaks ka turu paindlikkust. Taastuvallikatest toodetud vesiniku ja muude energia salvestamise lahenduste projektide laiendamine ning kohaliku kestliku biometaanu kasutamise suutlikkuse arendamine aitab mitmekesistada energiaallikaid ja suurendada energiavarustuse paindlikkust. Lisaks suurendaks piiriülene koostöö taastuvenergia vallas ja ELi elektrivõrguga õigeaegse sünkroniseerimise tagamine veelgi energiaalast paindlikkust piirkonnas. Eestile tuleks kasuks hoonete integreeritud renoveerimine energiatõhususe parandamiseks, tuginedes soojuse tootmist ja taastuvenergia kasutamist ühendavatele käitistele, et vähendada energiatarbimist ja samal ajal ka sõltuvust Venemaast.

Eesti ressursitõhusus on endiselt kehv, sest kasutatakse palju materjale ja tekib palju jäätmeid, mis pärsib tootlikkust ja konkurentsivõimet ⁽¹⁰⁾. Eestis on ressursitootlikkuse poolest ELis 25. kohal. See näitaja moodustab kolmandiku ELi keskmisest (2,23) (möödetuna eurodes ostujõu standardi alusel kilogrammi kohta). Materjalimahukus on üle kahe korra suurem kui ELi keskmine (vt 11. lisa). Ringlussevõetava materjali kasutusmäär (17,3 %) oli Eestis 2020. aastal ELi keskmisest (12,8 %) kõrgem, kuid

⁽¹⁰⁾ Toimetulekuvõime tulemustabeli roheline mööde näitab, et Eesti on väga haavatav sellistes valdkondades nagu „ressursside säästev kasutamine“ ja „ökosüsteemid, bioloogiline mitmekesisus ja säästev põllumajandus“, mis mõlemad on rohepöörde edukaks suunamiseks üliolulised. (https://ec.europa.eu/info/strategy/strategic-planning/strategic-foresight/2020-strategic-foresight-report/resilience-dashboards_en#heatmap)

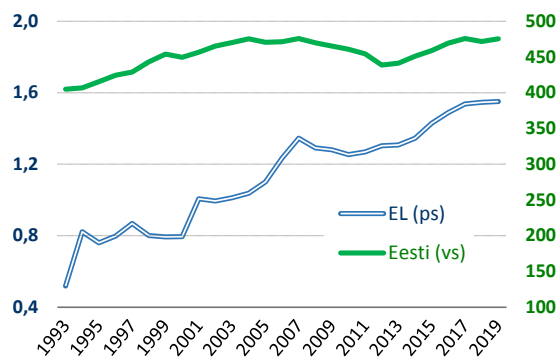
olmejäätmete ringlussevõtu eesmärk (50 %) jäi täitmata (Eestis 28,9 %, ELi keskmine 47,8 %). 2022. aasta lõpus on kavas vastu võtta kogu toodete elutsüklike suunatud riiklik ringmajanduse strateegia ja tegevuskava, millest Eesti saab edaspidi suurt kasu.

Loodusvarade säästev kasutamine on kerksuse seisukohast esmatähtis ning kuigi Eesti on looduskaitse vallas üldiselt saavutanud häid tulemusi, tuleb teha täiendavaid jõupingutusi looduslike elupaikade seisundi taastamiseks ja halvenemise vähendamiseks ning bioloogilise mitmekesisuse vähenemise peatamiseks. Eestis on heas kaitsestaatuses liikide ja elupaikade osakaal suurem kui paljudes teistes ELi liikmesriikides ning see osakaal kasvab. Samas on suurenenud ka halva kaitsestaatuses liikide ja elupaikade arv. Metsad hõlmavad 58,4 % Eesti pindalast ja ainult 20 % kaitsealustest metsaelupaikadest on soodsa kaitsestaatuses (vt 5. lisa). Eesti 2020. aasta järgse riikliku metsastrateegia vastuvõtmine on viibinud, kuid selle kiire vastuvõtmine oleks kasulik, pidades silmas metsade säästvat majandamist ning nende kaitse, taastamise ja vastupidavuse tugevdamist. Samuti on enamik soo- ja poollooduslikest rohumaaelupaikadest endiselt ebasoodsa staatusega.

Transpordi CO₂-jalajälje vähendamine

Maanteetranspordi arvele jääb Eestis märkimisväärne osa kogusaastest, eriti seetõttu, et riigis liiklevad väga CO₂-mahukad sõiduautod. Maanteetransport moodustab peaaegu kolmandiku Eesti energia lõpptarbimisest, kuna see sõltub peaaegu täielikult naftapõhistest kütustest. Autode kasvuhooonegaaside heide on mitme aastakümne jooksul suurenenud (joonis 3.1), nagu ka autode arv ja läbitud vahemaa. Eesti on sõidukipargi vanuse poolest ELis tagantpoolt teisel kohal. Sellised sõidukid on vähem kütusesäästlikud ja saastavad rohkem.

Joonis 3.1. Autode CO₂ heide (miljonit tonni)

Allikas: Eurostat

Transpordisektoril on CO₂ heite vähendamisel esmatähtis roll. Eestis on elektriraudtee kilomeetrite osakaal raudteevõrgu kogupikkuses üks ELi kõige väiksemaid (vt 5. lisa). Peamiste raudteeliinide elektrifitseerimine, mida toetatakse ELi vahenditest, on juba käimas või kavandatud, kuid kogu võrgu elektrifitseerimine aitaks kaasa transpordi CO₂ heite kiiremale vähendamisele. Tuginedes hiljuti vastu võetud 2035. aasta transpordi- ja liikuvuskava rakendamisele, on kavandatud mõned väikesemahulised algatused ühistranspordi kestlikkuse edendamiseks ja elektrisõidukite laadimisjaamade arvu suurendamiseks.

Praegu puudub Eestis maanteesõidukite perioodiline maksustamine. Eesti on üks vähestest liikmesriikidest, kus ei ole kehtestatud iga-aastast mootorsõidukimaksu, kuid mootorikütuste aktsiis on suhteliselt kõrge (2019. aastal ELi kõrgeim (2,3 % SKPst), samas kui keskmine oli 1,2 %, vt 17. lisa). Teemaksud on ajapõhised ja neid kohaldatakse ainult raskeveokite suhtes, samas kui ummikumaksud linnapiirkondades puuduvad. Võiks kehtestada astmelise maksu sõiduautodele ja väikestele tarbesõidukitele kooskõlas põhimõttega „saastaja maksab“. See muudaks autode omamise kulukamaks, vähendades seega vanemate sõidukite arvu maanteedel ja julgustades inimesi kasutama vähem saastavaid transpordiliike. Sellise maksu negatiivse sotsiaalse mõju vähendamiseks võiks väikese sissetulekuga autoomanike toetuseks kehtestada meetmeid.

PEAMISED JÄRELDUSED

Eesti taaste- ja vastupidavuskava sisaldab meetmeid mitmesuguste struktuuriprobleemide lahendamiseks järgmisel viisil.

- Haldustökete kõrvaldamine, ettevõtlussektori tootlikkuse ja innovatsioonivõime tugevdamine ning rohefondi loomine, et toetada juurdepääsu rahastusele uuenduslike rohe- ja digitehnoloogiate arendamiseks.
- Digitaalsete valitsusteenuste ajakohastamine uusimate tehnoloogiate abil, et parandada nende kerksust, turvalisust ja tõhusust, digioskuste arendamine, et toetada digipööret, ning nii inimeste kui ka ettevõtete halduskoormuse vähendamine.
- Majanduse energiamahukuse vähendamine, parandades hoonete energiatõhusust, edendades taastuvenergia tootmisvõimsust ning töötades välja toetuskavad töötajate roheoskuste arendamiseks, et vähendada oskuste nappust.
- Transpordi ja reisimise muutmine kestlikumaks ning reisijate ja kaupade juurdepääsu parandamine raudteetranspordile Rail Balticu terminali ja Tallinna vanasadama trammiliini ehitamise ning raudteeliinide elektrifitseerimise abil.
- Tervishoiusüsteemi kättesaadavuse ja kerksuse parandamine, sealhulgas suurendades tervishoiutöötajate arvu ja tugevdades esmatasandi arstiabi.
- Sotsiaalkaitse tugevdamine, pikendades töötushüvitise kestust, vähendades soolist palgalõhet, parandades pikaajalist hooldust ja soodustades noorte tööhõivet kava „Minu esimene töökoht“ kaudu.

Lisaks taaste- ja vastupidavuskavas ette nähtud reformidele ja investeringutele tuleks Eestile kasuks järgmine.

- Töötushüvitiste katvuse laiendamine, hõlmates eelkõige lühiajalise töö ja ebatüüpilised töövormid.
- Pikaajalise hoolduse süsteemi reformimine, et parandada teenuse taskukohasust ja kvaliteeti.
- Oskuste nappuse ja mittevastavuse probleemiga tegelemine, sealhulgas parandades haridus- ja koolitussüsteemi vastavust tööturu vajadustele ning leevendades õpetajate nappust.
- Loodusvarade, sealhulgas metsade kaitse, taastamise, vastupidavuse ja kestliku kasutamise tugevdamine ning materjalide ringluspõhise kasutamise määra suurendamine.
- Energiaallikate mitmekesistamine, sealhulgas taastuvenergia rajatiste ehitamise loamenetluste lihtsustamine, piisava ühendusvõimsuse tagamine, riigisisese elektrivõrgu tugevdamine, üldise energiatarbimise vähendamine ja energiatõhususe suurendamine.
- Transpordisüsteemi kestlikkuse parandamine, sealhulgas raudteevõrgu elektrifitseerimise ja olemasolevate maanteeõidukite uuemate vastu väljavahetamise stiimulite kaudu.

LISAD

LISADE LOETELU

Valdkonnaülesed edunäitajad	19
1. lisa. Kestliku arengu eesmärgid	19
2. lisa. Taaste- ja vastupidavuskava – rakendamine	21
3. lisa. Muud ELi vahendid majanduse taastamiseks ja majanduskasvu edendamiseks	22
4. lisa. Edusammud riigipõhiste soovitude rakendamisel	24
Keskkonnakestlikkus	27
5. lisa. Rohelepe	27
6. lisa. Rohepöörde tööhõivealane ja sotsiaalne mõju	30
Tootlikkus	33
7. lisa. Ressursitõhusus ja tootlikkus	33
8. lisa. Digipööre	35
9. lisa. Innovatsioon	37
10. lisa. Tööstus ja ühtne turg	39
11. lisa. Avalik haldus	42
Õiglus	44
12. lisa. Tööhõive, oskused ja sotsiaalpoliitika väljakutsed Euroopa sotsiaalõiguste samba kontekstis	44
13. lisa. Haridus ja oskused	46
14. lisa. Tervis ja tervishoiusüsteemid	48
15. lisa. Majanduslikud ja sotsiaalsed tulemused piirkondlikul tasandil	50
Makromajanduslik stabiilsus	52
16. lisa. Põhisuundumused finantssektoris	52
17. lisa. Maksustamine	54
18. lisa. Peamised majandus- ja finantsnäitajad	56
19. lisa. Võla kestlikkuse analüüs	57

TABELITE LOETELU

Tabel A2.1.	Eesti taaste- ja vastupidavuskava põhielemendid	21
Tabel A4.1.	Koondtabel 2019., 2020. ja 2021. aasta riigipõhiste soovitude kohta	25
Tabel A5.1.	Näitajad, mis osutavad ELi rohelepe vallas tehtud edusammudele makromajanduslikust seisukohast	30
Tabel A7.1.	Valitud ressursitõhususe näitajad	33
Tabel A8.1.	Peamised digitaalmajanduse ja -ühiskonna indeksi näitajad	36
Tabel A9.1.	Peamised teadus-, arendus- ja innovatsiooninäitajad	38
Tabel A10.1.	Peamised ühtse turu ja tööstuse näitajad	40

Tabel A11.1.	Avaliku halduse näitajad – Eesti	43
Tabel A12.1.	Sotsiaalvaldkonna tulemustabel – Eesti	44
Tabel A13.1.	ELi tasandi eesmärgid ja muud kontekstipõhised näitajad Euroopa haridusruumi strateegilises raamistikus	47
Tabel A14.1.	Peamised tervisenäitajad	49
Tabel A15.1.	Valitud näitajad piirkondlikul tasandil – Eesti	50
Tabel A16.1.	Rahandusliku usaldusväarsuse näitajad	52
Tabel A17.1.	Maksustamise näitajad	55
Tabel A18.1.	Peamised majandus- ja finantsnäitajad	56
Tabel A19.1.	Eesti võla kestlikkuse analüüs	57
Tabel A19.2.	Eesti rahanduse kestlikkuse riskide termokaart	58

JOONISTE LOETELU

Joonis A1.1.	Eesti edusammud kestliku arengu eesmärkide täitmisel viimase viie aasta jooksul	20
Joonis A2.1.	Taaste- ja vastupidavusraha vahendite osakaal poliitikasammaste kaupa	21
Joonis A3.1.	Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide 2014.–2020. aasta kogueelarve fondide lõikes (miljardites eurodes, %)	22
Joonis A3.2.	Ühtekuuluvuspoliitika panus kestliku arengu eesmärkide saavutamisse (miljardit eurot)	23
Joonis A4.1.	Eesti edusammud 2019.–2020. aasta riigipõhiste soovitude järgimisel (Euroopa poolaasta tsükkel 2022)	24
Joonis A5.1.	Rohepöörde eelarveaspektid Maksustamine ja valitsemissektori kulutused keskkonnakaitsele	27
Joonis A5.2.	Temaatiline – energiaallikate jaotus Energiaallikate jaotus (tahked energiakandjad, nafta, gaas, tuumaenergia, taastuvenergia)	27
Joonis A5.3.	Temaatiline - bioloogiline mitmekesisus Maismaakaitsealad ja mahepõllumajandus	28
Joonis A5.4.	Temaatiline – liikuvus Heiteta sõidukite osakaal (% esmakordselt registreeritud autodest)	29
Joonis A6.1.	Õiglase rohepöörde probleemid	31
Joonis A6.2.	Energiaostuvõimetus sissetulekudetsiillide lõikes	32
Joonis A11.1.	Ühtse turu riigihangete näitaja tulemused	42
Joonis A13.1.	Kooliõpetajate (alg- ja keskhariduse tasemel) vanus vanuserühmade kaupa, 2019	46
Joonis A14.1.	Oodatav eluiga sünnihetkel (aastates)	48
Joonis A14.2.	Avaliku sektori tervishoiukulude prognoositud suurenemine aastatel 2019–2070 (elanikkonna vananemise töörühma võrdlusstsenarium)	48
Joonis A15.1.	SKP elaniku kohta (ostujõu standardi alusel) Eestis, NUTS3, 2019	50
Joonis A15.2.	Rohepöördest kõige enam mõjutatud territooriumid Eestis	51
Joonis A17.1.	Maksukiilu näitajad	55

1. LISA. KESTLIKU ARENGU EESMÄRGID

Selles lisas hinnatakse Eesti edusamme kestliku arengu eesmärkide saavutamisel konkurentsivõimelise kestlikkuse nelja mõõtme raames. ÜRO kestliku arengu tegevuskava 2030 poliitikaraamistiku moodustavad 17 kestliku arengu eesmärki ja nendega seotud näitajad. Eesmärk on kaotada kõik vaesuse vormid ning võidelda ebavõrdsuse ja kliimamuutuste vastu, tagades samal ajal, et kedagi ei jäeta kõrvale. EL ja selle liikmesriigid on pühendunud sellele ajaloolisele üleilmsele raamlepingule ning neil on aktiivne roll kestliku arengu eesmärkide saavutamisel tehtavate edusammude maksimeerimisel. Allpool esitatud joonis põhineb ELi kestliku arengu eesmärkide näitajate kogumil, mis on välja töötatud kestliku arengu eesmärkide saavutamisel tehtavate edusammude jälgimiseks ELi kontekstis.

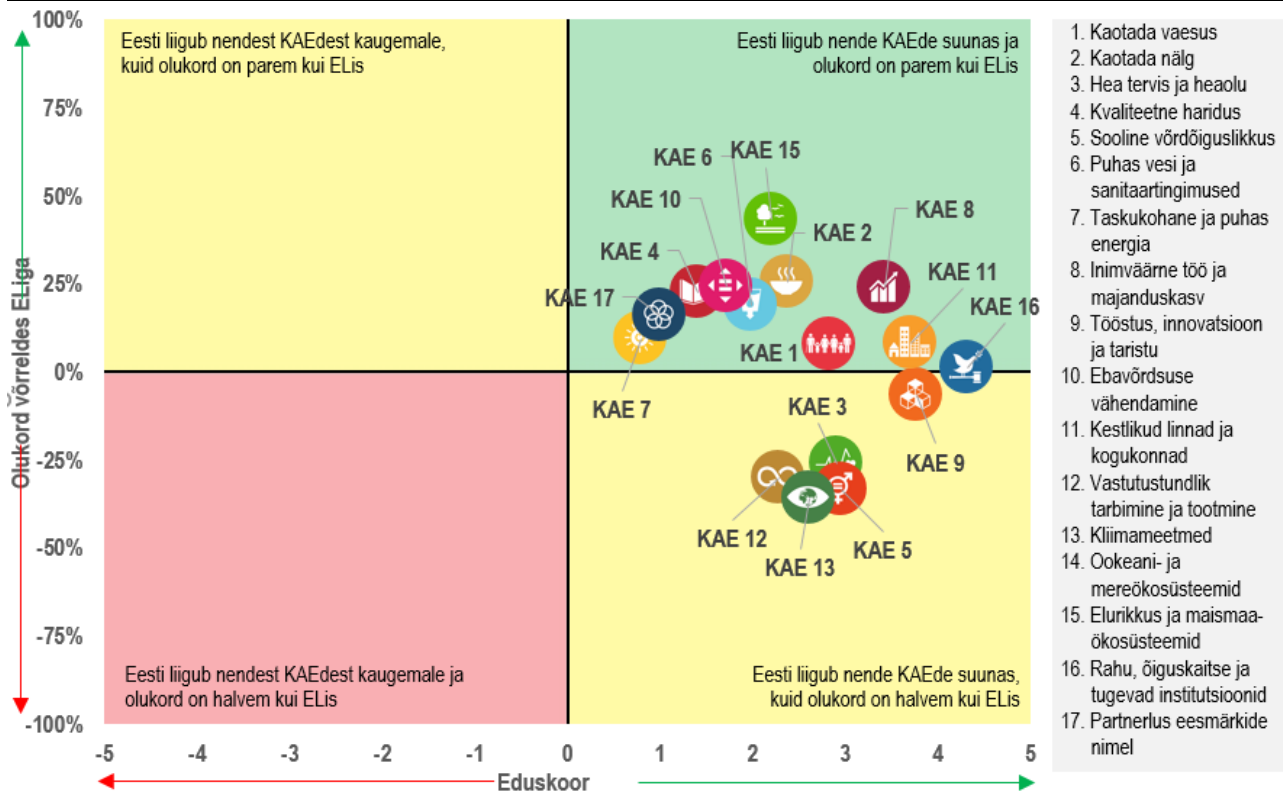
Eesti tulemused on väga head või head mõne keskkonnakestlikkuse näitaja puhul (kestliku arengu eesmärgid 2, 6, 7, 11, 15) ja paranenud teiste näitajate puhul (kestliku arengu eesmärgid 9, 12, 13). Eesti tegi 2020. aastal edusamme, et tagada kogu elanikkonnale puhas vesi ja kanalisatsioon ning taskukohane ja säästev energia. Eesti tulemused jäävad alla ELi keskmise, kuid paranevad ressursside tarbimise, tootmise ja kliimameetmete vallas. Eesti sõltuvus põlevkivist ning energiamahukast transpordi- ja ehitussektorist suurendab oluliselt Eesti CO₂ heidet ja aeglustab edusamme Pariisi eesmärkide saavutamisel. Taastuvenergia osakaal siiski kasvab ja Eesti kavatseb 2030. aastaks katta 42 % oma energiavajadusest taastuvate energiaallikatega. Eesti majanduse ressursitootlikkus on üsna kehv – 2020. aastal 0,74 eurot kilogrammi kohta ostujõu pariteedi alusel (ELi keskmine on 2,2 eurot kilogrammi kohta), kuid selle paranemine on ilmne (2017. aastal 0,58 eurot kilogrammi kohta). Taaste- ja vastupidavuskava sisaldab meetmeid, millega stimuleeritakse taastuvenergia kasutuselevõttu ning vesiniku ja energiasalvestuse katseprojekte, aidatakse ettevõtetes kasutusele võtta keskkonnahoidlikke ärimudeleid, parandatakse hoonete energiatõhusust ja investeeritakse kestlikku transporti.

Eesti tulemused on väga head või head õiglusega seotud mitme kestliku arengu

eesmärgi puhul (kestliku arengu eesmärgid 1, 2, 4, 8, 10) ja paranenud teiste näitajate puhul (kestliku arengu eesmärgid 3, 5). Eesti on teinud edusamme vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määra vähendamisel ning parandanud sotsiaalsiirete mõju vaesusele, lähenedes ELi keskmisele. Eesti tulemused on head väga madala tööhõivega leibkondades elavate inimeste osakaalu poolest (4,8 % 2020. aastal), mis on alla ELi keskmise (8,2 % 2020. aastal). Kuigi mõne näitaja puhul on tehtud edusamme, on rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul (2020. aastal 13 %) palju suurem kui ELi keskmine (1,7 %) ning eeldatav tervena elatavate aastate arv sünnihetkel (55,8 aastat 2019. aastal) on peaaegu üheksa aasta võrra väiksem kui ELi keskmine (64,6 aastat 2019. aastal). Sooline palgalõhe vähenes 26,7 %-lt 2015. aastal 21,1 %-le 2020. aastal, kuid on endiselt tublisti üle ELi keskmise (13 % 2020. aastal). Taaste- ja vastupidavuskava sisaldab meetmeid, mille eesmärk on parandada juurdepääsu tervishoiule ja pikaajalisele hooldusele, vähendada soolist palgalõhet ja suurendada töötute sotsiaalkaitset väga suure töötuse ajal.

Eesti tulemused on head või paranenud kõigi tootlikkusega seotud kestliku arengu eesmärkide näitajate puhul (kestliku arengu eesmärgid 4, 8, 9). Eesti tulemused on väga head kvaliteetse hariduse (kestliku arengu eesmärk 4) vallas, kusjuures kolmanda taseme hariduse omandamine ja täiskasvanute osalemine õppes on üle ELi keskmise ning madala haridustasemega noorte osakaal on ELi keskmine. Tööstuse, innovatsiooni ja taristu valdkonna (kestliku arengu eesmärk 9) tulemused on alla ELi keskmise, kuid paranevad. Eelkõige eraldati 2020. aastal rohkem vahendeid teadus- ja arendustegevusele (1,79 % SKPst), kuid see on ikka vähem kui ELis keskmiselt (2,32 %). Väga suure läbilaskevõimega võrkudega kaetud leibkondade osakaal suurenes 48,5 %-lt 2016. aastal 73,4 %-le 2021. aastal (ELis 2021. aastal 70,2 %). Taaste- ja vastupidavuskavas käsitletakse kitsaskohti, eelkõige ettevõtete digitaliseerimist ja digioskusi, et teha nende kestliku arengu eesmärkide suunas edasisi edusamme.

Joonis A1.1. Eesti edusammud kestliku arengu eesmärkide täitmisel viimase viie aasta jooksul

Üksikasjalikud andmekogumid eri kestliku arengu eesmärkide kohta on esitatud ESTATI iga-aastases aruandes „Kestlik areng Euroopa Liidus“: <https://ec.europa.eu/eurostat/product?code=KS-09-22-019>; Põhjalikud riigipõhised andmed liikmesriikide lühiajaliste edusammude kohta vt: Peamised järeldused – kestliku arengu näitajad – Eurostat (europa.eu)
Allikas: Eurostat, viimati ajakohastatud 28. aprillil 2022. Andmed on peamiselt aastate 2015–2020 ja 2016–2021 kohta.

Eesti tulemused on head või väga head makromajandusliku stabiilsusega seotud kestliku arengu eesmärkide näitajate puhul (kestliku arengu eesmärgid 8 ja 16). Eestil on väga head tulemused inimväärse töö ja majanduskasvu vallas (kestliku arengu eesmärk 8). Eelkõige suurenes investeeringute osakaal SKPs 24,5 %-lt 2015. aastal 30,7 %-le 2020. aastal (ELis 2020. aastal 22,3 %). Tööhõive määr tõusis 77,0 %-lt 2016. aastal 79,3 %-le 2021. aastal (ELis 2021. aastal 73,1 %) ja pikaajalise töötuse määr langes samal perioodil 2,2 %-lt 1,6 %-le (ELis 2021. aastal 2,8 %). Lisaks on Eestis paranemas näitajad rahu, õigluse ja tugevate institutsioonide vallas (kestliku arengu eesmärk 16), mis näitavad stabiilset ja turvalist majandustegevuse keskkonda. Oma piirkonnas kuriteost, vägivaldast või vandalismist teatanud inimeste osakaal vähenes 11,8 %-lt 2015. aastal 5,5 %-le 2020. aastal (ELis 2020. aastal 10,9 %). Taaste- ja vastupidavuskavaga edendatakse otseselt ja kaudselt Eesti pikaajalist majanduskasvu potentsiaali otse toetatud investeeringute kaudu, mis suurendavad taristu rahastamist ning edendavad tootmisvõimsust

ja reforme, mis parandavad ettevõtluskeskkonda ja majanduslikku kerksust.

2. LISA. TAASTE- JA VASTUPIDAVUSKAVA – RAKENDAMINE

Taaste- ja vastupidavusrahastu on kesksel kohal ELi jõupingutustes toetada majanduse taastumist COVID-19 pandeemiast, kiirendada kaksiküleminekut ja tugevdada vastupanuvõimet tulevaste šokkidele. Eesti esitas taaste- ja vastupidavuskava 18. juunil 2021. Komisjoni 5. oktoobri 2021. aasta positiivne hinnang ja nõukogu heakskiit 29. oktoobril 2021 sillutasid teed selleks, et eraldada aastatel 2021–2026 taaste- ja vastupidavusrahastust toetustena 969,5 miljonit eurot. Rahastamisleping ja tegevuskord allkirjastati vastavalt 10. detsembril 2021 ja 22. märtsil 2022. Eesti taaste- ja vastupidavuskava põhielemendid on esitatud tabelis A2.1.

Taaste- ja vastupidavusrahastu kuude poliitikasambasse panustatud vahendite osakaal on esitatud joonisel A2.1.

Eesti edusammud kava rakendamisel on kajastatud taaste ja vastupidavuse tulemustabelis. [Tulemustabelis](#) antakse ka selge ülevaade taaste- ja vastupidavusrahastu kui terviku rakendamisel tehtud edusammudest.

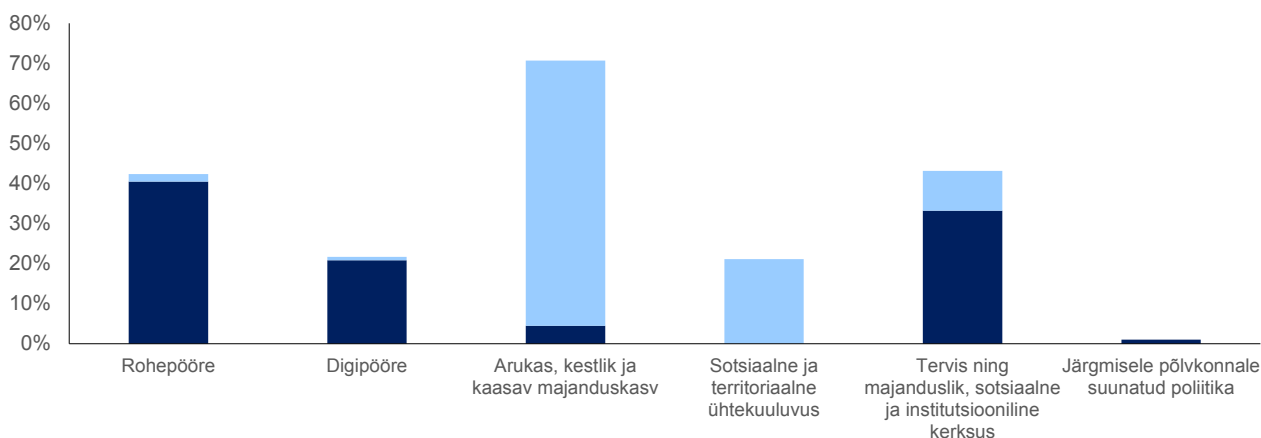
Eraldised kokku	969,5 miljonit eurot toetustena (3,4% SKPst 2019. aastal)
Investeeringud ja reformid	25 investeeringut ja 17 reformi
Eesmärkide ja sihtide kogu arv	124
Prognoositav makromajanduslik mõju (1)	Suurendab SKPd 2026. aastaks 0,9%-1,3% (0,5% ülekanduv mõju)
Välja makstud eelrahastus	126 miljonit eurot (detsember 2021)
Esimene osamakse	Eesti ei ole veel esitanud esimest maksetaotlust

(1) Vt Pfeiffer P., Varga J. ja in 't Veld J. (2021), „Quantifying Spillovers of NGEU investment“, Euroopa majanduse aruteludokumendid, nr 144 ja Afman jt (2021), „An overview of the economics of the Recovery and Resilience Facility“, kvartaliaruanne euroala kohta (QREA), kd 20, nr 3, lk 7-16.

Allikas: Euroopa Komisjon, 2022

Tabel A2.1. Eesti taaste- ja vastupidavuskava põhielemendid

Joonis A2.1. Taaste- ja vastupidavusrahastu vahendite osakaal poliitikasammaste kaupa

Iga meede toetab kuue samba kahte poliitikavaldkonda. Seepärast moodustab kogupanus kõigisse sellel joonisel esitatud sammastesse 2021. aastal heaks kiidetud Eesti taaste- ja vastupidavuskava hinnangulisest maksumusest 200 %. Alumine osa kajastab põhisammast, ülemine osa teisest sammast.

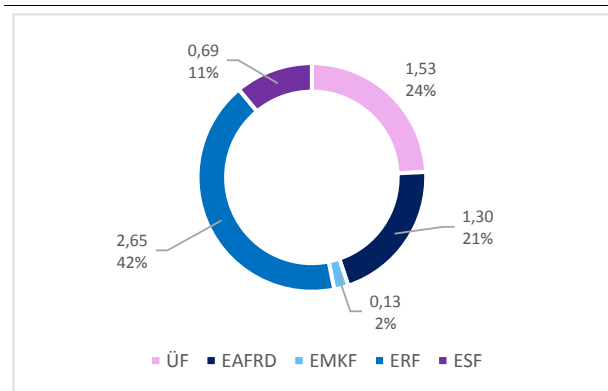
Allikas: taaste- ja vastupidavusrahastu tulemustabel

https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/country_overview.html

3. LISA. MUUD ELI VAHENDID MAJANDUSE TAASTAMISEKS JA MAJANDUSKASVU EDENDAMISEKS

ELi 2021.–2027. aasta eelarve, mille maht on üle 1,2 triljoni euro, on investeeringute hoob, mis aitab rakendada ELi prioriteete. ELi eelarve kujutab see endast märkimisväärset panust majanduse taastamise ja kestliku majanduskasvu toetamise ning seda toetatakse lisaks ligikaudu 800 miljardi euroga taasterahastu „NextGenerationEU“ ja selle suurima rahastamisvahendi – taaste- ja vastupidavusrahastu – kaudu.

Joonis A3.1. Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide 2014.–2020. aasta kogueelarve fondide lõikes (miljardites eurodes, %)

Miljardit eurot jooksevhindades, % kogusummast. EAFRD ja REACT-EU andmed hõlmavad ajavahemikku 2014–2022.

Allikas: Euroopa Komisjon, ühtekuuluvuspoliitika avatud andmed.

Aastatel 2021–2027 toetatakse ELi ühtekuuluvuspoliitika fondidest⁽¹¹⁾ Eesti pikaajalisi arengueesmärke investeeringutega mahus 3,68 miljardit eurot⁽¹²⁾. See hõlmab 353,9 miljonit eurot õiglase ülemineku fondist, et leevendada rohepöörde sotsiaal-majanduslikku mõju Ida-Virumaal, mis on kõige haavatavam piirkond. 2021.–2027. aasta ühtekuuluvuspoliitika fondide partnerluslepingus ja programmis võetakse arvesse 2019.–2020. aasta riigipõhiseid soovitusi ja Euroopa poolaasta raames esitatud investeerimissuuniseid, tagades, et see summa täiendab täielikult muid ELi rahastamisvahendeid. Lisaks saab Eesti

⁽¹¹⁾ Euroopa Regionaalarengu Fond (ERF), Euroopa Sotsiaalfond+ (ESF+), Ühtekuuluvusfond, õiglase ülemineku fond, Interreg.

⁽¹²⁾ Jooksevhinnad, allikas: ühtekuuluvuspoliitika avatud andmed

ajavahemikul 2023–2027 ühise põllumajanduspoliitika raames 1,4 miljardit eurot toetust, millega toetatakse sotsiaalset, keskkonnaalast ja majanduslikku kestlikkust ning innovatsiooni põllumajanduses ja maapiirkondades, aidates kaasa Euroopa roheleppetele ja tagades pikaajalise toiduga kindlustatuse.

Aastatel 2014–2020 eraldati Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide kaudu ELi eelarvest Eestile 4,86 miljardit eurot⁽¹³⁾ ning 1,44 miljardit eurot lisati riikliku rahastusena (joonis 3.1). See moodustas aastatel 2014–2020 keskmiselt 3,8 % SKPst ja 61,1 % avaliku sektori investeeringutest⁽¹⁴⁾. 31. detsembriks 2021 oli 97 % kogusummast eraldatud konkreetsetele projektidele ja 66 % oli kulutatud, mis tähendab, et 2023. aasta lõpuni on kulutada veel 2,17 miljardit eurot⁽¹⁵⁾. Üheteistkümnest Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide eesmärgist on Eesti jaoks kõige olulisemad teadus- ja arendustegevus, vähese CO₂ heitega majandus, transport ja sotsiaalne kaasatus. 2020. aasta lõpuks oli ühtekuuluvuspoliitika investeeringutega toetatud 17 793 ettevõtet, loodud 3538 uut töökohta, taastatud 199 km TEN-T raudteed, vähendatud 96 127 CO₂-ekvivalenttonni võrra heidet, toetatud 30 914 ebasoodsas olukorras olevat inimest tööturule sisenemisel ja 56 758 inimest kvalifikatsiooni omandamisel. Eesti investeerib 2014–2020 Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) kaudu 227 miljonit eurot haridusse ja koolitusse, et reformida haridussüsteemi ning täiustada õppematerjale ja karjäärinõustamist, et vähendada madala

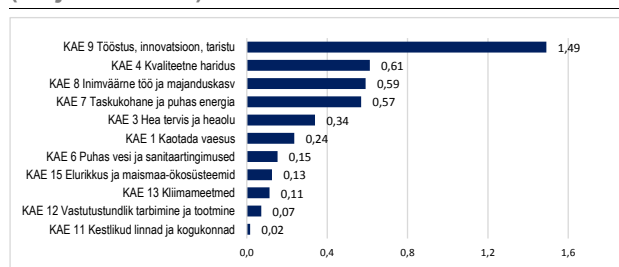
⁽¹³⁾ Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondid hõlmavad ühtekuuluvuspoliitika fonde (Euroopa Regionaalarengu Fond (ERF), Euroopa Sotsiaalfond+ (ESF+), Ühtekuuluvusfond, Interreg) ning Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondi (EAFRD) ning Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi (EMKF). N+3 reegli kohaselt tuleb aastateks 2014–2020 kulukohustustega seotud vahendid kulutada hiljemalt 2023. aastaks (EAFRD puhul 2025. aastaks). Andmete allikas: ühtekuuluvuspoliitika avatud andmed, ERFi, ESF+, Ühtekuuluvusfondi ja Interregi puhul seisuga 31.12.2021, EAFRD ja EMKFi puhul seisuga 31.12.2020.

⁽¹⁴⁾ Avaliku sektori investeeringud saadakse, kui liita valitsemissektori kapitali kogumahutuse põhivarasse ja kapitalisiirded.

⁽¹⁵⁾ Sealhulgas REACT-EU. Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide andmed <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/ES> <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/EE>

haridustasemega noorte arvu. Samuti edendatakse sotsiaalset kaasatust paremate hoolekande- ja sotsiaalteenuste kaudu, nt taskukohased lapsehoiuteenused ja hooldusteenused eakatele ja puudega inimestele (169 miljonit eurot). Samuti investeeris ESF 241 miljonit eurot sidusama tööturu kujundamiseks, sealhulgas 157,5 miljonit eurot, et reformida töövõimesüsteemi, mis aitab puudega inimestel tööturule siseneda. 2020. aasta lõpuks oli ESFi investeeringutega toetatud enam kui 194 000 inimese osalemist rahastatud projektides ning nendest üle 45 000 omandas kvalifikatsiooni. Rohkem kui 69 000 piiratud töövõimega inimest on saanud abi tööturul osalemiseks ning aktiivsed tööturumeetmed on aidanud rohkem kui 25 000 osalejat. ESF on aidanud 12 790 mittetöötavat ja mitteõppivat noort. Üle 173 000 korra on tehtud ka karjääri- ja õppenõustamist.

Joonis A3.2. Ühtekuuluvuspoliitika panus kestliku arengu eesmärkide saavutamisse (miljardit eurot)

Allikas: Euroopa Komisjon, regionaal- ja linnapoliitika peadirektoraat

Ühtekuuluvuspoliitika fondid aitavad juba praegu oluliselt kaasa kestliku arengu eesmärkide saavutamisele. Eestis toetavad nad seitsmeteistkümnest kestliku arengu eesmärgist üheksat, kusjuures kuni 94 % kulutustest aitavad kaasa eesmärkide saavutamisele.

Taasterahastu „NextGenerationEU“ alla kuuluvast REACT-EU (ühtekuuluvust ja Euroopa territooriume toetav taasteabi) vahendist eraldati Eestile lisaks 2014.–2020. aasta ühtekuuluvuspoliitika eraldistele veel 226,4 miljonit eurot, et tagada majanduse tasakaalustatud taastumine, edendada lähenemist ja pakkuda piirkondadele pärast COVID-19 pandeemiat elulist tuge. REACT-EU kaudu toetati Eestit vaktsiinide ostmisel, esmatasandi tervishoiu ja ettevõtete tugevdamisel ning töökohtade säilitamisel,

noorte tööhõive meetmete võtmisel, energiatõhususe edendamisel ja materiaalse puuduse vähendamisel.

Eesti sai eriolukorras töötuseriski leevendamiseks pakutava ajutise toetuse Euroopa rahastu (TERA) kaudu toetatud lühendatud tööaja kavade, samalaadsete meetmete ja tervisega seotud lisameetmete rahastamiseks. Nõukogu kiitis 2021. aasta märtsis heaks riigile TERA finantsabi andmise kuni 230 miljoni euro ulatuses, mis maksti välja 25. maiks 2021. TERA kaudu toetati 2020. aastal vähemalt ühe kuu jooksul hinnanguliselt 20 % töötajatest ja 13 % ettevõtetest, peamiselt tootmise, hulgi- ja jaekaubanduse ning majutus- ja toitlustusteenuste sektoris.

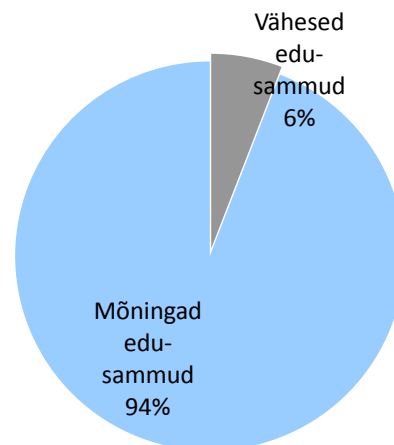
Eestile antakse tehnilise toe instrumendi kaudu kohandatud eksperdinõu majanduskasvu soodustavate reformide kavandamiseks ja rakendamiseks, sealhulgas taaste- ja vastupidavuskava elluviimiseks. Alates 2017. aastast on riik saanud abi 42 tehnilise toe projekti kaudu. 2021. aastal ellu viidud projektide eesmärk oli näiteks tugevdada finantsjuhtimise infosüsteemi, parandada aktiivset tööturupoliitikat, edendada õpetajate ja koolijuhtide kutsealast arengut ning töötada välja transpordi- ja liikuvuskava projekt. 2021. aastal käivitatud uued projektid hõlmasid taaste- ja vastupidavuskava konkreetsete reformide ja investeeringute rakendamist, näiteks e-tervise vallas, ning haiglavõrgu integreeritud üldkava väljatöötamist, digitaalset avalikku haldust, CO₂ heite vähendamist ja rahapesuvastast võitlust. 2022. aastal keskenduvad uued projektid muu hulgas esmatasandi tervishoiule ja hoonete renoveerimisele.

Eesti saab kasu ka **muudest ELi programmidest**, näiteks **Euroopa ühendamise rahastust**, mille kaudu eraldati 253 miljonit eurot strateegiliste transpordivõrkude konkreetsetele projektidele (Euroopa ühendamise rahastu 1 raames, Euroopa ühendamise rahastu 2 projektid lisatakse lähinädalatel), ning programmist „**Horisont 2020**“, mille kaudu eraldati 274,3 miljonit eurot.

4. LISA. EDUSAMMUD RIIGIPÕHISTE SOOVITUSTE RAKENDAMISEL

Komisjon hindas Euroopa poolaasta raames aastatel 2019–2021 Eestile esitatud riigipõhiseid soovitusi⁽¹⁶⁾. Hindamisel võetakse arvesse Eesti seni võetud poliitikameetmeid⁽¹⁷⁾ ning taaste- ja vastupidavuskavas võetud kohustusi⁽¹⁸⁾. Taaste- ja vastupidavuskava rakendamise praeguses varases etapis on 2019. ja 2020. aastal esitatud struktuursete riigipõhiste soovituste järgimisel 94 % soovituste puhul tehtud vähemalt „mõningaid edusamme“, samas kui 6 % soovituste puhul on tehtud „piiratud edusamme“ (vt joonis A4.1). Järgnevatel aastatel on oodata struktuursete riigipõhiste soovituste järgimisel märkimisväärseid täiendavaid edusamme seoses taaste- ja vastupidavuskava edasise rakendamisega.

Joonis A4.1. Eesti edusammud 2019.–2020. aasta riigipõhiste soovituste järgimisel (Euroopa poolaasta tsükkel 2022)

⁽¹⁶⁾ 2021. aasta riigipõhised soovitused: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32021H0729%2806%29&qid=1627675454457>

2020. aasta riigipõhised soovitused: [EUR-Lex - 32020H0826\(06\) - ET - EUR-Lex \(europa.eu\)](#)

2019. aasta riigipõhised soovitused: [EUR-Lex - 32019H0905\(06\) - ET - EUR-Lex \(europa.eu\)](#)

⁽¹⁷⁾ Sealhulgas riiklikus reformikavas ning taaste- ja vastupidavusraha aruannetes (kaks korda aastas esitatavad aruanded eesmärkide ja sihtide rakendamisel tehtud edusammude kohta, mis tulenevad maksetaotluste hindamisest) esitatud poliitikameetmed.

⁽¹⁸⁾ Liikmesriikidel paluti taaste- ja vastupidavuskavades tulemuslikult käsitleda kõiki nõukogu poolt 2019. ja 2020. aastal esitatud asjakohaseid riigipõhiseid soovitusi või märkimisväärset osa neist. Siin esitatud riigipõhiste soovituste hinnangus võetakse arvesse taaste- ja vastupidavuskavas sisalduvate meetmete ning taaste- ja vastupidavuskavast välja jäävate meetmete rakendamise määra hindamise ajal. Vastu võetud nõukogu rakendusotsuse (taaste- ja vastupidavuskavale antud hinnangu heakskiitmise kohta) lisas esitatud meetmeid, mida ei ole veel vastu võetud ega rakendatud, kuid mida peetakse usaldusväärset teatavaks tehtuks, hinnatakse kooskõlas riigipõhiste soovituste hindamise meetodikaga „vähese edusammudena“. Kui need meetmed on rakendatud, võib neid hinnata „mõningate/märkimisväärsete edusammudena“ või „täieliku rakendamisenä“, sõltuvalt nende asjakohasusest.

Allikas: Euroopa Komisjon

Tabel A4.1. Koondtabel 2019., 2020. ja 2021. aasta riigipõhiste soovitude kohta

Eesti	Hinnang 2022. aasta mais*	Taaste- ja vastupidavuskava hõlmatus riigipõhiste soovitustega kuni 2026. aastani
2019. AASTA RIIGIPÕHINE SOOVITUS 1	Mõningad edusammud	
<i>Tagada, et valitsemissektori esmaste netokulude nominaalne kasvumäär ei ületa 2020. aastal 4,1 %, mis vastab igaaastasele struktuursele kohandusele 0,6 % SKPst.</i>	Ei ole enam asjakohane	Ei kohaldata
<i>Tagada rahapesuvastase raamistiku tulemuslik järelvalve ja jõustamine.</i>	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2024. ja 2026. aastaks.
2019. AASTA RIIGIPÕHINE SOOVITUS 2	Mõningad edusammud	
<i>Tegeleda oskuste nappuse probleemiga ja edendada innovatsiooni, parandades haridus- ja koolitussüsteemi suutlikkust ja vastavust tööturu vajadustele.</i>	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2022. aastaks.
<i>Parandada sotsiaalse turvavõrgu piisavust ning juurdepääsu taskukohastele ja integreeritud sotsiaalteenustele.</i>	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2022. ja 2023. aastaks.
<i>Võtta meetmeid soolise palgalõhe vähendamiseks, sealhulgas palkade läbipaistvuse suurendamise kaudu.</i>	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2022. aastaks.
2019. AASTA RIIGIPÕHINE SOOVITUS 3	Mõningad edusammud	
<i>Keskenduda investeringutega seotud majanduspoliitika säästvale transpordi- ja energiataristule, sealhulgas ühendused, teadusuuringute ja innovatsiooni edendamisele ning ressursi- ja energiatõhususele, võttes arvesse piirkondlikke erinevusi.</i>	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2021., 2022., 2023. ja 2024. aastaks.
2020. AASTA RIIGIPÕHINE SOOVITUS 1	Mõningad edusammud	
<i>Kooskõlas üldise vabastusklausliga võtta kõik vajalikud meetmed, et tulemuslikult reageerida pandeemiale, toetada majandust ja tagada selle taastumine. Kui majandustingimused võimaldavad, järgida eelarvepoliitikat, mille eesmärk on saavutada usaldusväärne eelarvepositsioon keskpikas perspektiivis ja tagada võla jätkusuutlikkus, suurendades samal ajal investeringuid.</i>	Ei ole enam asjakohane	Ei kohaldata
<i>Parandada tervishoiusüsteemi juurdepääsetavust ja vastupidavust, sealhulgas võttes meetmeid tervishoiutöötajate nappuse leevendamiseks, tugevdades esmatasandi arstiabi ja tagades elutähtsate meditsiinivahenditega varustatuse.</i>	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2020., 2021., 2022. ja 2023. aastaks.
2020. AASTA RIIGIPÕHINE SOOVITUS 2	Mõningad edusammud	
<i>Suurendada sotsiaalse turvavõrgu piisavust, sealhulgas töötushüvitiste katvuse laiendamise kaudu.</i>	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2022. ja 2023. aastaks.
2020. AASTA RIIGIPÕHINE SOOVITUS 3	Mõningad edusammud	
<i>Kiirendada investeerimisküpsede avaliku sektori investeerimisprojektide elluviimist</i>	Mõningad edusammud	
<i>ja edendada erainvesteringuid, et toetada majanduse taastumist.</i>	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2021. aastaks.
<i>Keskenduda investeringute tegemisel üleminekule rohelisele majandusele ja digitehnoloogiale, eelkõige ettevõtete digitaliseerimisele,</i>	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2021., 2022., 2023. ja 2024. aastaks.
<i>teadustegevusele ja innovatsioonile,</i>	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2021. ja 2022. aastaks.
<i>energia puhtale ja tõhusale tootmisele ja kasutamisele,</i>	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2021. ja 2022. aastaks.
<i>ressursitõhususele ja</i>	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2021. ja 2022. aastaks.
<i>säästvale transpordile, aidates järk-järgult vähendada majanduse CO₂ heidet.</i>	Vähesed edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2021. ja 2022. aastaks.
<i>Toetada väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate innovatsioonisuutlikkust</i>	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2021., 2022., ning tagada piisav juurdepääs rahastamisele.
<i>ning tagada piisav juurdepääs rahastamisele.</i>	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2021. aastaks.
2020. AASTA RIIGIPÕHINE SOOVITUS 4	Mõningad edusammud	
<i>Suurendada jõupingutusi rahapesuvastase raamistiku tulemusliku järelvalve ja jõustamise tagamiseks.</i>	Mõningad edusammud	Asjakohased taaste- ja vastupidavuskava meetmed on kavandatud 2024. ja 2026. aastaks.

(jätkub järgmisel leheküljel)

Tabel (järg)

2021. AASTA RIIGIPÕHINE SOOVITUS 1	Märkimisväärsed edusammud	
Säilitada 2022. aastal toetav eelarvepoliitika, sealhulgas taaste- ja vastupidavusrahadust saadav impulss, ning säilitada riiklikult rahastatavad investeeringud.	Täielik rakendamine	Ei kohaldata
Kui majandustingimused võimaldavad, järgida eelarvepoliitikat, mille eesmärk on saavutada keskpikas perspektiivis usaldusväärne eelarvepositsioon ja tagada keskpikas perspektiivis riigi rahanduse kestlikkus.	Mõningad edusammud	Ei kohaldata
Samal ajal edendada investeeringuid, et suurendada kasvupotentsiaali. Pöörata nii eelarve tulude kui ka kulude poolel erilist tähelepanu riigi rahanduse struktuurile ja eelarvemeetmete kvaliteedile, et tagada majanduse kestlik ja kaasav taastumine. Seada prioriteediks kestlikud ja majanduskasvu soodustavad investeeringud, eelkõige investeeringud, mis toetavad rohe- ja digipööret.	Täielik rakendamine	Ei kohaldata
Seada esikohale eelarve struktuurireformid, mis aitavad rahastada avaliku poliitika prioriteete ja aitavad kaasa riigi rahanduse pikaajalisele kestlikkusele, sealhulgas asjakohasel juhul tugevdades kõigi jaoks tervise- ja sotsiaalkaitsesüsteemide katvust, piisavust ja kestlikkust.	Märkimisväärsed edusammud	Ei kohaldata

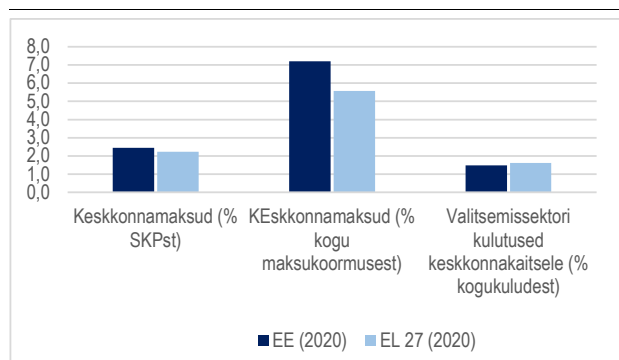
* Vt joonealune märkus 18.

Allikas: Euroopa Komisjon

5. LISA. ROHELEPE

Euroopa roheleppe eesmärk on muuta EL õiglaseks ja jõukaks nüüdisaegse ressursitõhusa ja konkurentsivõimelise majandusega ühiskonnaks, kus 2050. aastal ei ole enam kasvuhoonegaaside netoheidet ja kus majanduskasv on ressursikasutusest lahutatud. Selles lisas antakse ülevaade Eesti kõige olulisematest ja majanduslikult kõige mõjukamatest arengutest Euroopa roheleppe vastavate komponentide raames. Seda täiendavad 6. lisa rohepöörde tööhõivealase ja sotsiaalse mõju kohta ning 7. lisa roheleppe ringmajanduse aspektide kohta.

Joonis A5.1. Rohepöörde eelarveaspektid
Maksustamine ja valitsemissektori kulutused keskkonnakaitsele

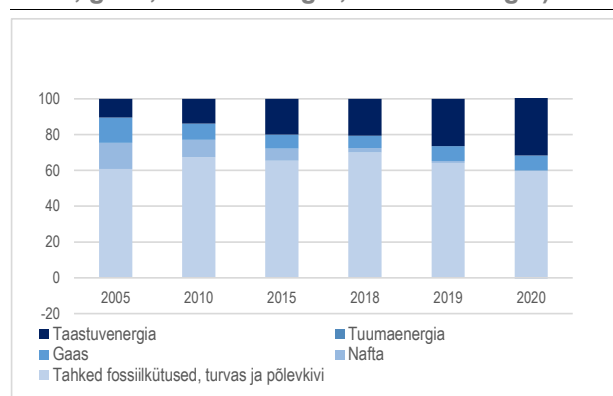

Allikas: Eurostat

Eesti on põlevkivist sõltuvuse tõttu jätkuvalt kasvuhoonegaaside heitemahukas majandus. Eesti teeb edusamme kasvuhoonegaaside heite märkimisväärsel vähendamisel, kuid teatavates sektorites tuleb teha täiendavaid jõupingutusi. Eesti riikliku energia- ja kliimakava eesmärk on vähendada kasvuhoonegaaside heidet võrreldes 1990. aasta tasemega 2030. aastaks 70 % ja 2050. aastaks 80 %. Riikliku strateegia „Eesti 2035“ eesmärk on saavutada 2050. aastaks kliimaneutraalsus ja kliimaneutraalne energiatootmine. Kui jätta välja maakasutuse, maakasutuse muutuse ja metsanduse (LULUCF) sektor, oli heide 2020. aastaks 1990. aasta tasemega võrreldes vähenenud 72 %. ELi heitkogustega kauplemise süsteemiga hõlmamata sektorite heide oli 2020. aastal ikka veel 10 % suurem kui 2005. aastal, mis tulenes peamiselt suurenenud heitest põllumajanduses, maanteetranspordis ja rahvusvahelises lennunduses. CO₂ sidujate kadu Eesti LULUCFi sektoris on märkimisväärselt vähenenud: -4,742 kt CO₂ ekvivalendilt

2011. aastal –716-le 2019. aastal. Eesti peab võtma rohkem kliimamuutuste leevendamise ja nendega kohanemise meetmeid, et saavutada 2030. aastaks kokkulepitud õiguslikult siduv eesmärk, ning jõupingutusi tuleb veelgi suurendada, võttes arvesse ELi kliimaseaduses sätestatud ambitsioonikamaid eesmärke 2030. aastaks, komisjoni esitatud paketti „Eesmärk 55“ ja Eesti siseriikliku kasvuhoonegaaside vähendamise eesmärki. Eesti on taaste- ja vastupidavuskavas eraldanud 41,5 % eelarvest kliimameetetele või kliimaprobleemide lahendamisele ⁽¹⁹⁾.

Joonis A5.2. Temaatiline – energiaallikate jaotus
Energiaallikate jaotus (tahked energiakandjad, nafta, gaas, tuumaenergia, taastuvenergia)

Energiaallikate jaotus põhineb sisemaisel kogutarbimisel ning ei hõlma soojust ja elektrit. Taastuvenergia hõlmab biokütuseid ja taastumatuid jäätmeid.

Allikas: Eurostat

Eesti tulemused keskkonnamaksude kogumise ja keskkonnakaitsele tehtavate kulutuste seisukohast on üsna head. Hoolimata iga-aastase automaksu puudumisest on Eesti keskkonnamaksudest saadav tulu üle ELi keskmise nii protsendina kogu maksutulust kui ka SKPst (joonis A5.1). Keskkonnamaksudest saadav tulu on suurenenud, välja arvatud 2020. aastal, mil COVID-19 kriisi mõju oli kõige suurem (joonis A5.2) ⁽²⁰⁾. Keskkonnakaitsele tehtavate kulutuste osakaal valitsemissektori kogukuludes jääb ELi keskmise lähedale. Eestis on kliimaotlustest tulenev eelarverisk

⁽¹⁹⁾ Kliimaeesmärkide saavutamisele kaasaaitavate rahaeralduste osakaal on arvatud taaste- ja vastupidavusraha määruse VI lisa alusel.

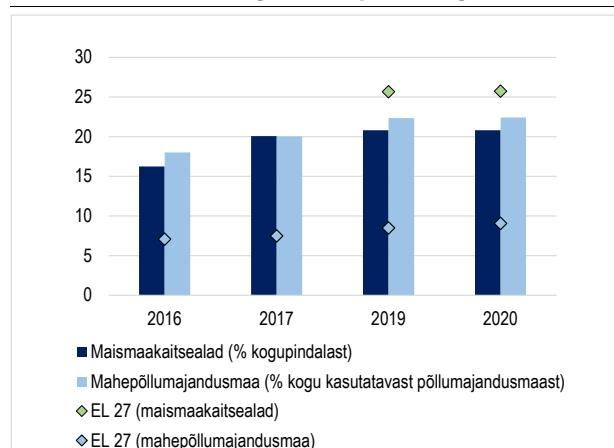
⁽²⁰⁾ Lisateavet maksustamise kohta leiab 18. lisast.

väike, kuna palju kasutatakse kindlustust, välja arvatud metsa- ja maastikupõlengute puhul.

Eesti energiaallikate jaotuses domineerivad fossiilkütused, eriti põlevkivi, kuid fossiilkütuste osakaal on viimastel aastatel kiiresti vähenenud. Eesti on maailma energia trilemmaindeksis 20. kohal ⁽²¹⁾. Taastuvate energiaallikate (sealhulgas biokütuste) osakaal Eesti energiaallikate jaotuses on praegu 32 % (2020). Prognoosid näitavad, et see osakaal suureneb 2030. aastaks, mil Eesti on seadnud eesmärgiks vähemalt 42 %. Taastuvatest energiaallikatest toodetud elektrienergia osakaalu suurendamiseks tuleb veelgi lihtsustada haldusmenetlusi.

Eesti tulemused bioloogilise mitmekesisuse ja ökosüsteemi tervise vallas on vastakad. Eesti oli kestliku arengu eesmärkide indeksis 2021. aastal kümnendal kohal ning elurikkuse ja maismaa-ökosüsteemide poolest esikohal ⁽²²⁾. Hea kaitsestaatusega kaitsealuste liikide ja elupaikade osakaal on suurenenud ning mahepõllumajanduse osakaal (22 %) ei ole kaugel ELi 2030. aasta eesmärgist (25 %). Samal ajal on maismaakaitsealade osakaal (21 %) alla ELi keskmise ning enamik soo-, metsa- ja poollooduslikest rohumaade elupaikadest on endiselt ebasoodsa staatusega. Hoolimata olukorra halvenemise peatamiseks tehtud jõupingutustest on põllu- ja metsalindude arv põllumajandusest ja metsandusest tuleneva surve tõttu vähenenud.

Joonis A5.3. Teemaatiline - bioloogiline mitmekesisus
Maismaakaitsealad ja mahepõllumajandus

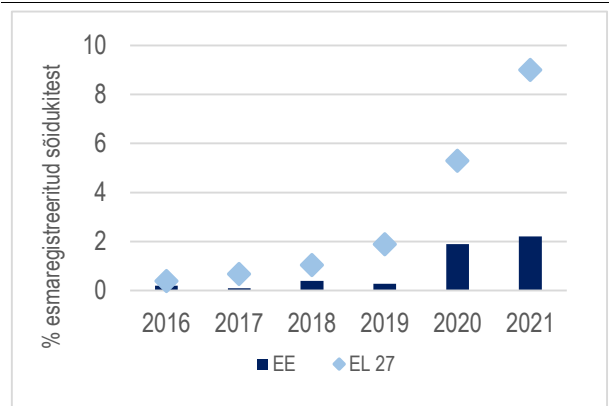
2018. aasta andmed maismaakaitsealade kohta ja andmed ELi keskmise (2016, 2017) kohta puuduvad.
Allikas: EEA (maismaakaitsealad) ja Eurostat (mahepõllumajandus).

Saaste ning õhu ja põhjavee kvaliteedi osas on Eestil head tulemused, välja arvatud mõned erandid. Õhusaasteainete heide on Eestis viimastel aastatel märkimisväärselt vähenenud tänu energiatootmises põlevkivi osakaalu kahanemisele. 2020. aastal ei täheldatud ELi õhukvaliteedi normide ületamist ühelgi korral. Põhjavee kvaliteet on üldiselt hea ja nitraadireostus on mõdukas. Siiski on suur hulk pinnavett eutroofne ja on olemas kohad, kus nitraadireostus on liiga suur. Eutrofeerumine on teiste Läänemere-äärsete liikmesriikidega ühine probleem. Hinnangute kohaselt ei ole väga suure arvu piirkonna veekogude eutrofeerumisseisund hea.

⁽²¹⁾ <https://www.worldenergy.org/publications/entry/world-energy-trilemma-index-2021>

⁽²²⁾ <https://www.sdgindex.org/reports/sustainable-development-report-2021/>

Joonis A5.4. Teemailine – liikuvus
Heiteta sõidukite osakaal (% esmakordselt registreeritud autodest)

Heitevabad sõidukid (sõiduautod) hõlmavad aku- ja kütuseelemendiga elektrisõidukeid.

Allikas: Euroopa alternatiivkütuste vaatluskeskus.

Kestlikul liikuvusel on Eestis arenguruumi.

Eestis on elektriraudtee kilomeetrite osakaal raudteevõrgu kogupikkuses üks ELi kõige väiksemaid. Elektriautod moodustavad esmakordselt registreeritud autodest vaid väga väikese osa, kuid elektrisõidukite laadimispunktide tihedus on piisav.

6. LISA. ROHEPÖORDE TÖÖHÕIVEALANE JA SOTSIAALNE MÕJU

Tabel A5.1. Näitajad, mis osutavad ELi roheleppe vallas tehtud edusammudele makromajanduslikust seisukohast

			2005	2019	2020	Eesmärk 2030	Vahe OM	Vahe LM	"Eesmärk 55"			
			2005	2016	2017	2018	2019	2020	Eesmärk 2030	Vahe OM	Vahe LM	
Edusammud poliitikaeesmärkide saavutamisel	HKSi väline kasvuhoonegaaside heite vähendamise eesmärk ⁽¹⁾	MTCO2 ekv, %; pp ⁽²⁾	6,2	14%	10%	-13%	-1	1	-24%	-12	-10	
										Riiklik panus ELi 2030. aasta eesmärki		
	Taastuvatest energiallikatest toodetud energia osakaal energia lõpptarbimises ⁽¹⁾	%	17%	29%	30%	30%	32%	30%	42%			
	Energiaühik: primaarenergia tarbimine ⁽¹⁾	Mtoe	5,3	6,0	5,8	5,6	4,7	4,3	5,4			
Energiaühik: lõppenergia tarbimine ⁽¹⁾	Mtoe	2,9	2,8	2,9	3,0	2,9	2,8	2,9				
			EESTI						EL			
Eelarve- ja finantsnäitajad	Keskonnamaksud (% SKPst)	% SKPst	2,7	3,0	2,9	2,8	3,2	2,5	2,4	2,4	2,2	
	Keskonnamaksud (% kõigist maksudest)	% maksudest ⁽³⁾	8,2	8,9	8,7	8,3	9,6	7,2	6,0	5,9	5,6	
	Välitsemissektori kulutused keskkonnakaitsesele	% kogukuludest	1,83	1,50	1,87	1,90	1,71	1,49	1,66	1,70	1,61	
	Investeeringud keskkonnakaitsesse	% SKPst ⁽⁴⁾	1,14	0,48	0,53	0,70	-	-	0,42	0,38	0,41	
	Fossiilkütuste toetused	miljardit eurot 2020. aastal	0,08	0,05	0,05	0,04	0,05	-	56,87	55,70	-	
Kliimamuutuste mõju vastase kindlustuskaitse lõhe ⁽⁵⁾	punkti summa 1-4	1,1 punkti 4st (kasv varasemalt tasemelt 0,5). See on väikese riski kategooria (4 on suur risk).										
Kliima	KHG netoheide	1990 = 100	45	49	52	50	36	28	79	76	69	
	Majanduse KHG-heitemahukus	kg/EUR*10	1,10	1,15	1,15	1,05	0,74	0,60	0,32	0,31	0,30	
	Majanduse energiamahukus	kgoe/EUR*10	0,28	0,34	0,31	0,29	0,23	0,23	0,12	0,11	0,11	
Energia	Energia lõpptarbimine (FEC)	2015=100	100,0	101,4	102,4	105,6	103,3	98,2	103,5	102,9	94,6	
	FEC elamusektoris	2015=100	100,0	108,5	109,7	109,7	111,0	110,2	101,9	101,3	101,3	
	FEC teenuste osutamise hoonete sektoris	2015=100	100,0	107,1	100,3	105,3	100,4	101,3	102,4	100,1	94,4	
Saaste	Sudu tekitava heite mahukus (SKP) ⁽⁴⁾	tonni/EUR*10 ⁽⁶⁾	4,39	4,23	3,80	3,21	2,31	-	0,99	0,93	-	
	PM2.5 õhusaaste tõttu kaotatud eluaastad	100.000 elaniku kohta	479	410	433	531	423	-	863	762	-	
	NO2 õhusaaste tõttu kaotatud eluaastad	100.000 elaniku kohta	3	< 1	< 1	< 1	< 1	-	120	99	-	
	Nitraadid põhjav ees	mg NO3/liiter	4,5	4,6	4,2	4,8	5,0	-	21,7	20,7	-	
Bioloogiline mitmekes	Maisaakaitsealad	% kogupindalast	-	16,2	20,1	-	20,8	20,8	-	25,7	25,7	
	Merekaitsealad	% kogupindalast	-	18,5	-	-	18,6	-	-	10,7	-	
	Mahepõllumajandus	% kogu kasutatavast põllumaast	15,7	18,0	20,0	21,0	22,3	22,4	8,0	8,5	9,1	
				2000-2006	2006-2012	2012-2018	00-06	06-12	12-18			
	Maa netohõive	10,000 km2 kohta	7,5	9,7	5,9	13,0	11,0	5,0				
Liikuvus	Transpordi KHK-heitemahukus (kogulisandv ääres) ⁽⁷⁾	kg/EUR*10	1,42	1,23	1,25	1,10	0,91	1,09	0,89	0,87	0,83	
	Heiteta sõidukite osakaal ⁽⁸⁾	% esmakordselt registreeritud	0,2	0,2	0,1	0,4	0,3	1,9	1,0	1,9	5,4	
	Pistikühendusega elektrisõidukite arv laadimispunkti kohta		7	3	3	4	5	5	8	8	12	
	Elektrifitseeritud raudteede osakaal	%	14,4	14,4	12,8	12,8	13,4	-	55,6	56,0	-	
	Ummikud (pendeltöötaja keskmine liiklusuummikutes veedetud tundide arv aastas)		20,5	19,2	19,4	18,1	18,0	-	28,9	28,8	-	
Digivaldkond	Nutiarvestite osakaal kõigist mõõtmispunktidest ⁽⁹⁾	% of total	2018	98,9	35,8							
	Nutiarvestite osakaal kõigist mõõtmispunktidest ⁽⁹⁾	% of total	2018	11,6	13,1							
	Keskonnakestlikkuse eesmärgil kasutatud IKT ⁽¹⁰⁾	%	2021	62,2	65,9							

(1) HKSi väline kasvuhoonegaaside heite vähendamise 2030. aasta eesmärk põhineb jõupingutuste jagamise määruel. „Eesmärk 55“ põhineb komisjoni ettepanekul suurendada ELi kliimaeesmärke 2030. aastaks. Taastuvenergia ja energiaühikuse eesmärgid ning juhtimismääruse (määrus (EL) 2018/1999) kohased riiklikud panused. (2) Vahe eesmärgi on erinevus jõupingutuste jagamise määruel kohase liikmesriikide 2030. aasta eesmärgi ja prognoositud heite vahel vastavalt olemasolevate meetmete korral (OM) ja lisameetmete korral (LM) protsendina võrdlusaasta (2005) heitest. (3) Maksudest ja sotsiaalsetest saadava kogutulul protsent (v.a arvestuslikud sotsiaalsetest). HKSt saadavad tulud sisalduvad keskkonnamaksude tuludes (2017. aastal moodustasid need ELi tasandil 1,5 % keskkonnamaksude kogutulust). (4) Katav kulutused kapitali kogumahutusele põhivarasse, mida kasutatakse keskkonnakaitseseenuste tootmiseks (s.t saaste vähendamine ja vältimine), hõlmates kõiki sektoreid, st valitsussektor, tööstus ja spetsialiseerunud teenuseosutajaid. (5) Kliimamuutuste mõju vastase kindlustuskaitse lõhe näitaja on osa Euroopa kohanemisstrateegiast (veebuar 2021) ja see on määratletud kui kliimaga seotud katastroofidest tingitud kindlustamata majandusliku kahju osakaal. (6) Vääveloksiidid (SO₂ ekvivalent), ammoniaagid, < 10µm osakesed, lämmastikoksiidid kogumajanduses (jagatuna SKPga). (7) Veondus ja laondus (NACE H jagu). (8) Heiteta sõidukid hõlmavad aku- ja kütuseelemendiga elektrisõidukeid. (9) Euroopa Komisjoni 2019. aasta aruanne „Benchmarking smart mering deployment in the EU-28“. (10) Euroopa Komisjoni (2021). Igal aastal arvutatakse digitaalrajanduse ja -ühiskonna indeks kõigi riikide puhul eelmiste aastate kohta uuesti, et kajastada võimalikke muutusi näitajate valikus ja alusandmetes tehtud parandusi. Riikide punktsummad ja pingeread võivad seega varasemast erineda.

Allikas: Eurostat, Teadusuuringute Ühiskeksus, Euroopa Komisjon, EEA, EAFÖ.

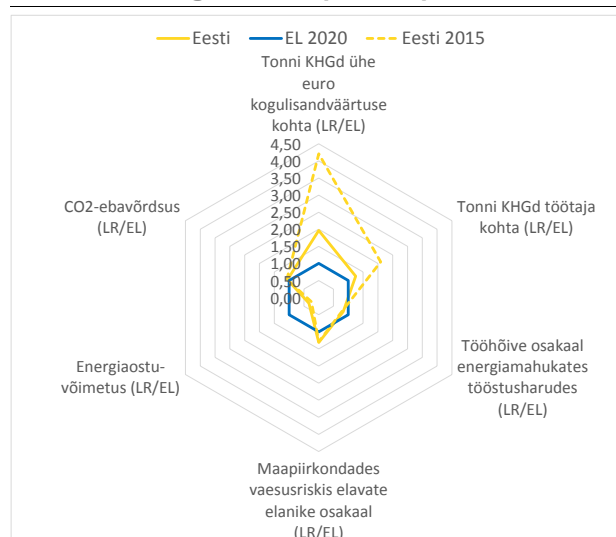
Rohepöore ei tähenda mitte üksnes keskkonnakestlikkuse parandamist, vaid sellel on ka oluline sotsiaalne mõõde. Sellega seotud meetmed loovad küll võimaluse kestlikuks majanduskasvuks ja töökohtade loomiseks, kuid samuti tuleb tagada, et kedagi ei jäeta kõrvale ja et kõik ühiskonnarühmad saavad rohepöörde kasu. Eesti rohepöördele võivad kasuks tulla positiivsed suundumused ja mõned hiljutised poliitikameetmed. Kuid energiamahukad sektorid on suured ja rohepöore mõjutab tõenäoliselt eriti väiksema sissetulekuga inimesi.

Eesti taaste- ja vastupidavuskavas ning riiklikus energia- ja kliimakavas on esitatud mõned reformid ja investeeringud, mis aitavad kaasa õiglasele rohepöördele. Taaste- ja vastupidavuskavaga toetatakse ettevõtete rohepöoret, soodustades rohetehnoloogiate kasutuselevõttu teadmussiirde kaudu, pädevuskoolitusprogrammide korraldamist kõrghariduses ning kutsehariduses ja -õppes ning täiend- ja ümberõpet. Samuti aitab taaste- ja vastupidavuskava välja töötada ja katsetada paindlikumaid koolitusprogramme, mille raames saab omandada mikrokvalifikatsioonitunnistuse ja mis võtavad arvesse rohemajanduse tulevikuvajadusi. Eesti 19. detsembri 2019. aasta riiklik energia- ja kliimakava näeb ette toetused elamistingimuste ja energiatõhususe parandamiseks ning kohalikele omavalitsustele võimaluse katta lisaks toimetulekutoetuste andmisele ka mõned abivajajate eluasemekulud.

Majanduse CO₂-jalajälg on märkimisväärselt vähenenud ja kuigi peamised energiamahukad sektorid on endiselt suured, on rohemajanduse ja kvaliteetsete töökohtade loomise potentsiaal suhteliselt suur. Eesti majanduse kasvuhoonegaaside (KHG) heitemahukus vähenes aastatel 2015–2020 poole võrra (kogulisandväärtuse seisukohast), kuid see on jätkuvalt kaks korda suurem kui ELi keskmine. Keskmine CO₂-jalajälg töötaja kohta on 17,04 tonni kasvuhoonegaaside heidet (ELis 13,61 tonni) (vt joonis A6.1). 10 % suurimate heitetekitajate keskmine CO₂-jalajälg on ligikaudu 5,6 korda suurem kui 50 % vähim heidet tekitava elanikkonna jalajälg (ELis 5,3 korda). Üleminek põlevkivilt seab ohtu umbes 20 000 inimese töökoha. Õiglase ülemineku territoriaalne kava sisaldab meetmeid selle ülemineku sotsiaalse ja tööhõivealase mõju leevendamiseks,

sealhulgas põlevkivitööstuse töötajate ümberõppe ja oskuste täiendamise programme ning tõhusaid töökohavahetuse meetmeid (vt 15. lisa). Samal ajal töötab keskkonnakaupade ja -teenuste sektoris suhteliselt suur osa töötavast elanikkonnast (4,6 % võrreldes 2,1 %ga ELis) ⁽²³⁾ ning tuule- ja päikeseenergia sektoris on võimalik luua uusi keskkonnahoidlikke töökohti ⁽²⁴⁾.

Joonis A6.1. Õiglase rohepöörde probleemid

Allikas: Eurostat, maailma ebavõrdsuse andmebaas

Taskukohase energia kättesaadavuse tagamine väiksema sissetulekuga leibkondadele on endiselt problemaatiline. 2020. aasta andmete kohaselt elab suhteliselt suur osa maapiirkondades elavast elanikkonnast (24,5 %) endiselt suhtelises vaesuses (ELis keskmiselt 18,7 %), hoolimata sellest, et see näitaja on 2018. aasta tipptasemelt (26,5 %) vähenenud ⁽²⁵⁾. Nende inimeste osakaal, kes ei saa oma kodu piisavalt soojana hoida, suurenes 2,0 %-lt 2015. aastal 2,7 %-le 2020. aastal, jäädes siiski tublisti alla ELi keskmise (8,0 %). Energiaostuvõimetus mõjutab kõige rohkem madalama sissetulekuga rühmi (vt joonis A6.2)

⁽²³⁾ Praegu puudub ELis ühtne keskkonnahoidlike töökohtade määratlus. Keskkonnakaupade ja -teenuste sektori (EGSS) arvepidamine hõlmab ainult keskkonnatooteid, st keskkonnakaitseks või ressursihalduseks toodetud kaup ja teenuseid, tootvat majandussektorit.

⁽²⁴⁾ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC126047>

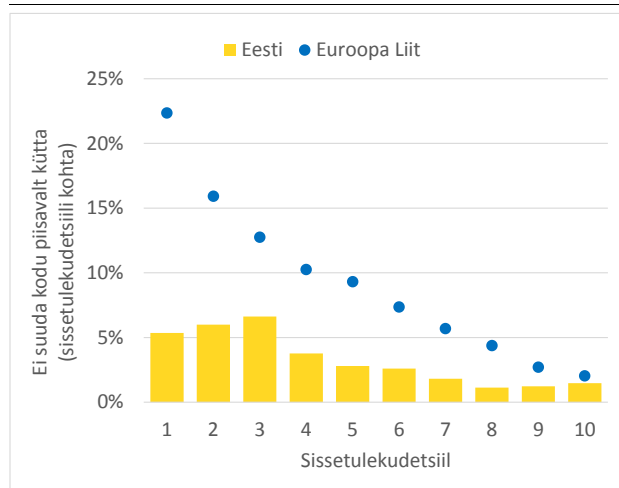
⁽²⁵⁾ Rohepöörde kontekstis võimalike transpordiprobleemide näitaja (vt COM(2021) 568 final).

ja tarbimisharjumused on elanikkonna lõikes erinevad.

Maksusüsteemid on kliimaneutraalsusele õiglase ülemineku tagamisel keskse tähtsusega ⁽²⁶⁾. Eesti keskkonnamaksudest saadav kogutulu oli 2020. aastal 2,5 % SKPst (võrreldes 2,2 %ga ELis, vt ka 5. lisa) ning madalapalgaliste maksukoormus vähenes märkimisväärselt – 36,9 %-lt 2015. aastal 30,8 %-le 2020. aastal, mis on lähedal ELi keskmisele (31,6 %) (vt 17. lisa).

Eesti on üks vähestest liikmesriikidest, kus ei ole kehtestatud iga-aastast mootorsõidukimaksu. Sõiduautodele ja väikestele tarbesõidukitele maksu kehtestamine kooskõlas põhimõttega „saastaja maksab“ muudaks autode omamise kulukamaks ning soodustaks seega olemasolevate sõidukite kiiremat vahetamist uute vastu ja üleminekut vähem saastavatele transpordiliikidele. Sellise maksu negatiivse sotsiaalse mõju minimeerimiseks võiks väikese sissetulekuga autoomanike suhtes kohaldada kaitsemeetmeid.

Joonis A6.2. Energiaostuvõimetus sissetulekudetsiilide lõikes

Allikas: Eurostati EU-SILC uuring (2020)

⁽²⁶⁾ COM(2021) 801 final.

Ressursside tõhus kasutamine on konkurentsivõime ja avatud strateegilise autonoomia seisukohast esmatähtis, minimeerides samal ajal keskkonnamõju. Rohepööre on Euroopa tööstusele suur võimalus, sest sellega luuakse turg puhastele tehnoloogialahendustele ja toodetele. See mõjutab kogu väärtusahelat sellistes sektorites nagu energia ja transport, ehitus ja renoveerimine, toiduained ja elektroonika ning aitab luua kestlikke, kohalikke ja hästi tasustatud töökohti kogu Euroopas.

Eesti jätkas püsivalt materjalide ringkasutuse suurendamist. Materjali ring(teisene)kasutus kasvas 11,6 %-lt 2016. aastal 17,3 %-le 2020. aastal. Eesti tulemused on üle ELi keskmise ja aja jooksul on näitaja pidevalt paranenud.

Eesti ressursitootlikkus on oluliselt alla ELi keskmise. Ressursitootlikkus näitab, kui tõhusalt kasutab majandus jõukuse tootmiseks materiaalseid ressursse. Ressursitootlikkuse parandamine võib aidata minimeerida negatiivset mõju keskkonnale ja vähendada sõltuvust volatiilsetest tooraineturgudest. Peamiselt põlevkivist ressursimahuka energia tootmise tõttu on Eesti ressursitootlikkus ELis tagantpoolt kolmas, olles 2020. aastal ostujõu standardi alusel 0,93 eurot tarbitud materjali kilogrammi kohta. ELi keskmine on ostujõu standardi alusel 2,23 eurot tarbitud materjali kilogrammi kohta. Materjalimahukus on üle kahe korra suurem kui ELi keskmine.

Eesti teeb edusamme olmejäätmetekke lahutamiseks majanduskasvust, kuid jääb

korduskasutuse ja ringlussevõtu eesmärkidest maha. Eesti SKP on pidevalt kasvanud, samal ajal kui jäätmetekke elaniku kohta on vähenenud, mis näitab, et riik teeb edusamme jäätmetekke lahutamiseks majanduskasvust. Eesti on viimase kümne aasta jooksul teinud ringlussevõtu määra suurendamisel aeglaseid, kuid püsivaid edusamme. 2020. aastal võeti ringlusse vaid 28,9 % olmejäätmetest ja selle näitaja poolest jääb riik oluliselt alla ELi keskmise (47,8 %).

Täiendavad meetmed võivad aidata Eestil parandada oma positsiooni keskkonnatehnoloogia valdkonnas. Edukas üleminek ringmajandusele nõuab sotsiaalset ja tehnoloogilist innovatsiooni. Eesti oli 2021. aasta ökoinnovatsiooni indeksi järgi 18. kohal (punktisumma oli kokku 97), olles sellega keskmikute hulgas. Ökoinnovatsiooni indeksi viiest komponendist kolme puhul on riigi tulemused keskmisest kehvemad. Need komponendid on ökoinnovatsiooni sisendid, ökoinnovatsioonitegevus ja ressursitõhususe tulemused. Ökoinnovatsiooni väljundite ja sotsiaal-majanduslike väljundite puhul on Eesti tulemused üle ELi keskmise. Täiendavad meetmed, nagu kestlik tootekujundus, ressursitõhusad tootmisprotsessid, tööstuse digilahendused, keskkonnaprobleemide lahendamise tehnoloogiad ja uued ringmajanduse ärimudelid, võivad aidata Eestil arendada keskkonnatehnoloogiat.

Tabel A7.1. Valitud ressursitõhususe näitajad

Peamised näitajad - Eesti								Hiisem aasta
POLIITIKA ALLVALDKOND	2015	2016	2017	2018	2019	2020	EL 27	EL 27
Ringmajandus								
Ressursitootlikkus (ostujõu standardi alusel kilogrammi kohta)	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9	2,2	2020
Materjalimahukus (kg/euro)	1,2	1,2	1,3	1,3	1,1	1,1	0,4	2020
Ringlussevõetud materjali kasutamise määr (%)	11,3	11,6	12,4	13,5	15,6	17,3	12,8	2020
Materjaljalajalg (tonni elaniku kohta)	24,6	24,1	28,4	30,3	27,8	-	14,6	2019
Jäätmed								
Jäätmetekke (kg elaniku kohta, kõik jäätmed)	-	18 451	-	17 539	-	-	5 234	2018
Prügilasse ladestamine (% kõigist käideldud jäätmetest)	-	64,7	-	60,8	-	-	38,5	2018
Ringlussevõtu määr (% olmejäätmetest)	28,3	28,1	28,4	28	30,8	28,9	47,8	2020
Ohtlikud jäätmed (% olmejäätmetest)	-	39,9	-	46,9	-	-	4,3	2018
Konkurentsivõime								
Keskkonnakaupade ja -teenuste sektori kogulisandväärtus (% SKPst)	4,4	4,9	4,7	4,5	4,6	-	2,3	2019
Erasektori investeeringud ringmajandusse (% SKPst)	-	0,2	-	-	-	-	0,1	2018

Allikas: Eurostat

Digitaalrajanduse ja -ühiskonna indeksiga (DESI) jälgitakse ELi liikmesriikide digiarenut. Inimkapitali, digitaalsete ühenduvuse, ettevõtetes digitehnoloogia integreerimise ja digitaalsete avalike teenuste valdkond kajastavad digikümneni nelja põhipunkti⁽²⁷⁾. Selles lisas kirjeldatakse Eesti tulemusi digitaalrajanduse ja -ühiskonna indeksi raames. Eesti on oma taaste- ja vastupidavuskavas eraldanud 21,5 % vahenditest digieesmärkide saavutamisele. Peamiselt toetatakse ettevõtete digipööret ja edendatakse veelgi avalike teenuste digitaliseerimist⁽²⁸⁾.

Eestis on suur ja kasvav digiekspertide reserv ning suhteliselt heade digioskustega elanikkond. Eestis on vähemalt elementaarsete digioskustega inimeste osakaal pisut üle ELi keskmise ning IKT-spetsialistide osakaal on väga suur. Samas teatas 60 % IKT-spetsialistide vajavatest Eesti ettevõtetest, et neil on raskusi selliste töötajate värbamisel, mis näitab, et oskuste nappus siiski püsib. Kuna IKT valdkonna lõpetanute osakaal on suhteliselt suur (8 % võrreldes ELi keskmisega 3,9 %), võtab Eesti selle lünga täitmiseks muid sihipäraseid meetmeid: kavad välismaiste IKT-ekspertide ligimeelitamiseks ning täiendus- ja ümberõppe programmid⁽²⁹⁾.

Ühenduvus Eestis on endiselt suhteliselt kehv, kuigi see on viimastel aastatel märkimisväärselt paranenud. Praegu on väga suure läbilaskevõimega võrkude katvus üle ELi keskmise. Siiski on riik 5G äriteenuste osutamise osas endiselt maha jäänud, sest kõiki 5G kasutamiseks vajalikke spektriressursse ei ole veel eraldatud.

Mitte kõik Eesti ettevõtjad ei kasuta ära digitehnoloogia eeliseid. Vähemalt elementaarsete digimahukusega väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate osakaal on ELi keskmise lähedal ning mõnes valdkonnas on

kõrgtehnoloogiliste lahenduste kasutuselevõtt ELi keskmisest väiksem, mõnes aga suurem. Eesti ettevõtlusökosüsteemis on samas palju uuenduslikke ja kasvavaid idufirmasid, mis edendavad riigi majanduskasvu ja moderniseerimist.

Eesti digitaalsed avalikud teenused, mida tuntakse e-Eesti nime all, on väga arenenud. Digitaalrajanduse ja -ühiskonna indeksi tulemused inimestele ja ettevõtetele osutatavate digitaalsete avalike teenuste osas on Eestil kindlalt ELi parimad. Riik teeb nüüd tööd selle nimel, et muuta need teenused veelgi kasutajakesksemaks ja proaktiivsemaks (ennetades kasutajate vajadusi ja tehes esimese sammu).

⁽²⁷⁾ Teatis „Digikompass 2030: Euroopa tee digikümneni“ (COM(2021) 118 final).

⁽²⁸⁾ Digieesmärkide saavutamisele kaasaaitavate rahaeralduste osakaal on arvatud taaste- ja vastupidavusraha määruse VII lisa alusel.

⁽²⁹⁾ Vt https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=ICT_specialists_statistics_on_hard-to-fill_vacancies_in_enterprises ja <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi-estonia>

Tabel A8.1. Peamised digitaalmajanduse ja -ühiskonna indeksi näitajad

<u>Inimkapital</u>	Eesti			EL	ELi parim tulemus
	DESI 2020	DESI 2021	DESI 2022	DESI 2022	DESI 2022
Vähemalt elementaarsed digioskused	puudub	puudub	56%	54%	79%
% inimestest			2021	2021	2021
IKT-spetsialistid	5,8%	6,2%	6,2%	4,5%	8,0%
% 15–74aastastest töötavatest inimestest	2019	2020	2021	2021	2021
Naissoost IKT-spetsialistid	24%	23%	23%	19%	28%
% IKT-spetsialistidest	2019	2020	2021	2021	2021
Ühendatus					
Väga suure läbilaskevõimega võrgu katvus	57%	71%	73%	70%	100%
% kodumajapidamistest	2019	2020	2021	2021	2021
5G katvus (*)	puudub	0%	18%	66%	99,7%
% asustatud piirkondadest		2020	2021	2021	2021
Digitehnoloogia integreerimine					
VKEd, kellel on vähemalt algtasemel digimahukus	puudub	puudub	54%	55%	86%
% VKEdest			2021	2021	2021
Suurandmed	11%	10%	10%	14%	31%
% ettevõtetest	2018	2020	2020	2020	2020
Pilvetehnoloogia	puudub	puudub	51%	34%	69%
% ettevõtetest			2021	2021	2021
Tehisintellekt	puudub	puudub	3%	8%	24%
% ettevõtetest			2021	2021	2021
Digitaalsed avalikud teenused					
Digitaalsed avalikud teenused elanikele	puudub	puudub	92	75	100
Punktisumma (0 kuni 100)			2021	2021	2021
Digitaalsed avalikud teenused ettevõtetele	puudub	puudub	98	82	100
Punktisumma (0 kuni 100)			2021	2021	2021

(*) 5G katvuse näitaja ei mõõda kasutajate kogemusi, mida võivad mõjutada mitmesugused tegurid, nagu kasutatava seadme tüüp, keskkonnatingimused, samaaegsete kasutajate arv ja võrgu läbilaskevõime. 5G katvus kajastab operaatorite ja riiklike reguleerivate asutuste teatatud (5G leviga) asustatud alade protsenti.

Allikas: digitaalrajanduse ja -ühiskonna indeks

Selles lisas antakse ülevaade Eesti teadus- ja innovatsioonisüsteemi toimimisest. Eestil on 2021. aasta Euroopa innovatsiooni tulemustabeli ⁽³⁰⁾ kohaselt head innovatsioonitulemused ja need on aja jooksul üha paranenud. Riigi innovatsioonitulemused olid juba varem soliidsed, kuid on nüüd esimest korda ka üle ELi keskmise. Teadus- ja arendustegevuse intensiivsus (1,79 % SKPst) oli 2020. aastal endiselt märkimisväärselt alla ELi keskmise, mis on 2,32 % SKPst. 2021. aastal täitis valitsus kohustuse suurendada avaliku sektori teadus- ja arendustegevuse rahastamist 1 %ni SKPst. Seda tehti kiiremini, kui algselt kavandatud (2023).

Teadus- ja innovatsioonisuutlikkus ettevõtlussektoris on endiselt nõrk. Ettevõtete kulutused teadus- ja arendustegevusele olid peaaegu 1 % SKPst, mis tähendab märkimisväärset kasvu võrreldes eelmise aastaga, kuid jäävad siiski allapoole 2 % eesmärki. Eestis ei ole maksusoodustusi ettevõtete teadus- ja arendustegevuse kulutustele ning avaliku sektori toetus ettevõtete teadus- ja arendustegevusele jääb oluliselt alla ELi keskmise. Kuigi riskikapitali suhe SKPsse on üle ELi keskmise, kajastuvad suhteliselt väikesed ettevõtete kulutused teadus- ja arendustegevusele riigi tehnoloogilises toodangus. See toodang on aja jooksul suurenenud, kuid jääb alla poole ELi keskmisest. Lisaks on vähenenud uute teadus- ja insenerivaldkonna lõpetanute arv, mistõttu on tekkinud äriinnovatsiooni toetamiseks vajalike oskuste nappus.

Eesti on teinud jõupingutusi teaduse ja ettevõtluse vaheliste sidemete ning tehnosiirde ökosüsteemi tugevdamiseks. Uue tervikliku teadus- ja arendustegevuse ning ettevõtluse strateegia raames reformib Eesti oma innovatsiooni tugistruktuure ning ühendatud on teadusuuringute ja innovatsiooni tugiteenused. Siiski on võimalik parandada koostööd ülikoolide ja teadusasutuste ning ettevõtlussektori vahel. Hiljutised algatused teadus- ja tehnoloogiaorganisatsioonide arendamiseks on algusjärgus ja nende täielikuks rakendumiseks kulub aega.

⁽³⁰⁾ <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/45912>

Tabel A9.1. Peamised teadus-, arendus- ja innovatsiooninäitajad

Eesti	2010	2015	2018	2019	2020	Aastane liitkasvumäär	ELi keskmine
Peamised näitajad (% SKPst)							
Teadus- ja arendustegevuse intensiivsus (GERD)	1,58	1,47	1,41	1,63	1,79	1,3	2,32
Avaliku sektori kulutused teadus- ja arendustegevusele	0,77	0,77	0,79	0,74	0,78	0,1	0,78
Ettevõtete kulutused teadus- ja arendustegevusele (BERD)	0,79	0,68	0,6	0,87	0,98	2,2	1,53
Teadus- ja innovatsioonisüsteemi kvaliteet							
Maailmas 10% kõige enam tsiteeritud teaduspublikatsioonide hulka kuuluvad publikatsioonid, % kõigist publikatsioonidest Eestis	7,3	8,1	9	:	:	2,7	9,9
Patendikoostöölepingu raames esitatud patenditaotlused SKP miljardi kohta (ostujõu standardi alusel)	2,6	1,2	1,6	:	:	-1,1	3,5
Teadusasutuste ja ettevõtete koostöö							
Avaliku ja erasektori koostöös avaldatud teaduspublikatsioonid (%)	7	6,5	9,6	10,1	8,9	2,4	9,05
Inimkapital ja oskuste kättesaadvus							
Teaduse ja inseneeria valdkonna uute lõpetanute arv tuhande 25-34-aastase elaniku kohta	12,5	11,8	10	9,6	:	-5,1	16,3
Avaliku sektori toetus ettevõtete teadus- ja arendustegevuse kulutustele (BERD)							
Avaliku sektori toetus BERD-le (% SKPst)	0,092	0,064	0,048	0,057	:	-5,3	0,196
Roheinnovatsioon							
Keskonnaalaste patentide osakaal kõigist patendikoostöölepingu raames esitatud patenditaotlustest (%)	18,4	11,1	20,0	:	:	1,1	12,8
Innovatsiooni rahastamine ja majanduse taastamine							
Riskikapital (turustatistika) % SKPst	0,034	0,032	0,033	0,067	0,09	10,1	0,054
Tööhõive kiiresti kasvavates ettevõtetes 50% kõige innovatiivsemates sektorites	3	3,2	4,3	4,5	:	4,4	5,5

Allikas: teadusuuringute ja innovatsiooni peadirektoraat – ühine teadusuuringute ja innovatsiooni strateegia ja tuleviku-uuringute talitus – peaökonoomisti üksus. Andmed: Eurostat, OECD, Teadusuuringute Ühiskeskus, Science-Metrix (Scopus andmebaas ja EPO patendistatistika andmebaas), Invest Europe

Tootlikkuse kasv on pikas perspektiivis majandusliku jõukuse, heaolu ja lähenemise tähtis tõukejõud. ELi majanduse peamine tootlikkuse allikas on hästi toimiv ühtne turg, kus on tagatud aus ja tulemuslik konkurents ning ettevõtlussõbralik keskkond, kus väikesed ja keskmise suurusega ettevõtjad (VKE'd) saavad probleemideta tegutseda. Ettevõtjad ja tööstus sõltuvad suurel määral tarneahelate kindlusest ning seisavad silmitsi kitsaskohtadega, millel on negatiivne mõju ettevõtete tootlikkusele, tööhõivele, käibele ning turule sisenemisele ja sealt väljumisele. See võib mõjutada liikmesriikide suutlikkust viia ellu Euroopa rohe- ja digipööre.

Eesti töövõljalikus on endiselt kehv, kuid paraneb. Töövõljalikus kasvas Eestis kiiremini kui ülejäänud Euroopas, kasvades 2019. aastal 1,1 % ja 2020. aastal 1,9 %. Riik on töövõljalikuse poolest ELis 17. kohal. Näitaja on lähenenud ELi keskmisele, moodustades sellest praegu 80,8 %, kuigi oli varem suhteliselt madalal tasemel (20 aastat tagasi 36 %). Eesti Panga hinnangul on töövõljalikuse suurendamiseks vaja suurendada inimkapitali ja innovatsiooni tehtavate investeeringute osakaalu ning kiirendada füüsilise kapitali akumulierimist ⁽³¹⁾.

Eesti ettevõtluskeskkond on paranenud, kuid mõned tõkked püsivad. Eesti Panga andmetel on ettevõtete hinnang rahastusele juurdepääsu kohta viimase kaheksa aasta parim. Ettevõtted leiavad, et pankade (ja muude laenuandjate) valmisolek laenu anda on paranenud. Kõige rohkem puudutab see majutuse, toitlustuse ja transpordi valdkonna ettevõtteid, sest neid mõjutasid COVID-19ga seotud piirangud kõige rohkem ⁽³²⁾. Juurdepääs rahastusele on märkimisväärselt paranenud, jõudes 2020. aastal laenude puhul ELi keskmiseni, samal ajal kui juurdepääs omakapitalile on püsinud üle ELi keskmise. 2020. aasta Eurobaromeetri uuringu kohaselt on hilinenud maksed aga VKEde vastupidavuse ja kasvu suurim takistus ⁽³³⁾. Eesti on riigihangete vallas keskmiselt edukas ning VKE'd osalevad riigihangetes rohkem kui EL 27s keskmiselt, kusjuures igal aastal

suureneb töövõtjate arv (82 % Eestis võrreldes 76 %ga ELis) ja pakkumuste arv (85 % Eestis võrreldes 74 %ga ELis).

Eesti majandus on ühtse turuga hästi integreeritud. Integreeritus on üle ELi keskmise (ELi-sisese ja -välise kaubanduse suhe oli 2021. aastal 2,28 võrreldes 1,59ga ELis). Ka nõuete täitmine õigusaktide ülevõtmisel on üle ELi keskmise (Eesti kuulub ELis viie riigi hulka, kus puudused on kõige väiksemad) ja pooleliolevate rikkumismenetluste arv on ELi väiksem (Eestis 12, ELis 31). Usaldus investeeringute kaitse vastu on ELi keskmisel tasemel (56 %).

Kasvuväljavaateid mõjutavad üleilmse tarneahela häired ja tööjõunappus. COVID-19 kriisist taastumine on Eestis olnud üks kiiremaid Euroopas, kuid kasvuväljavaateid pärsvad üleilmsed tarneprobleemid ja tööjõunappus. 2021. aastal teatas 21 % ettevõtetest materjalide ja seadmete nappusest (kõige rohkem mõjutas see tööstust ja ehitussektorit) võrreldes ELi keskmisega 26 %. Võrreldes eelmise aastaga on olukord siiski oluliselt halvenenud. Tööjõunappus on jätkuvalt suur probleem (seda märkis 26 % ettevõtetest võrreldes 14 %ga ELis). Selle probleemiga tegelemiseks kohaldab Eesti taaste- ja vastupidavuskava raames oskuste arendamise meetmeid, kasutab ühtekuuluvuspoliitika vahendeid ning teeb siseriiklikes õigusaktides muudatused kvalifitseeritud tööjõu sisserände hõlbustamiseks. Energiavarustus, eelkõige tuulest saadava taastuenergia osakaalu suurendamine, on jätkuvalt kerksuse peamine tegur ning seda käsitletakse ka taaste- ja vastupidavuskavas.

⁽³¹⁾ [Eesti konkurentsivõime aruanne 2021, Eesti Pank](#)

⁽³²⁾ [Pressiteade, 16.2.2022](#), Eesti Pank

⁽³³⁾ [VKEde Eurobaromeetri uuring 2020](#), VKEsid, idufirmasid ja ettevõtlust käsitlevad teabelehed, Eesti

Tabel A10.1. Peamised ühtse turu ja tööstuse näitajad

POLIITIKA ALLVALDKOND	NÄITAJA NIMI	KIRJELDUS	2021	2020	2019	2018	2017	Kasvumäär	EL 27 keskmine*
PEAMISED NÄITAJAD									
Majandusstruktuur	Lisandväärtus allika järgi (riigisisene)	Lisandväärtus, mis sõltub riigisestest vahesisenditest, % [allikas: OECD (TiVA), 2018]				57,29			62,6%
	Lisandväärtus allika järgi (EL)	Lisandväärtus, mis imporditakse ülejäänud EList, % [allikas: OECD (TiVA), 2018]				23,11			19,7%
	Lisandväärtus allika järgi (ELi-väline)	Lisandväärtus, mis imporditakse ülejäänud maailmast, % [allikas: OECD (TiVA), 2018]				19,6			17,6%
Kulu põhine konkurentsivõime	Tootja energiahind (tööstus)	Indeks (2015 = 100) [allikas: Eurostat, sts_inppd_a]	161,3	105,4	122,3	118,2	100,7	60,2%	127,3
KERKSUS									
Nappus/tarneahela häired	Materjalnappus uuringu andmete põhjal	Selliste ettevõtete keskmine (sektorite lõikes) osakaal, keda mõjutab nappus, % [allikas: ECFIN CBS]	21	6	3	4	5	320%	26%
	Tööjõunappus uuringu andmete põhjal	Selliste ettevõtete keskmine (sektorite lõikes) osakaal, keda mõjutab nappus, % [allikas: ECFIN CBS]	26	7	21	26	21	24%	14%
Strateegiline sõltuvus	Sektoriuülesed tootjahinnad	Keskmine (sektorite lõikes), 2021. aasta võrreldud 2020. ja 2019. aastaga, indeks [allikas: Eurostat]						puudub	5,4%
	Valitud toorainete kontsentratsioon	Kriitilise tähtsusega toorainete kogumi impordi kontsentratsioon, indeks [allikas: COMEXT]	0,17	0,16	0,18	0,19	0,2	-15%	17%
Investeeringu dünamika	Rajatud taastuvenergia-võimsus	Taastuvenergia osakaal koguvõimsuses, % [allikas: Eurostat, nrg_inf_epc]		19,60	16,20	12,50	13,20	48%	47,8%
	Erasektori netoinvesteeringud	Erasektori kapitalimahutuse muutus, ilma amortisatsioonita, % SKPst [allikas: Ameco]		10,2	7,7	6,8	7,5	36,0%	2,6%
	Avaliku sektori netoinvesteeringud	Avaliku sektori kapitalimahutuse muutus, ilma amortisatsioonita, % SKPst [allikas: Ameco]		2,6	1,9	2,3	2,6	0%	0,4%
ÜHTNE TURG									
Ühtse turuga integreerimine	ELi-sisene kaubandus	ELi-sisese kaubanduse suhe ELi-välisesse kaubandusse, indeks [allikas: Ameco]	2,28	2,43	2,62	2,35	2,90	-21%	1,59
Kutseteenuste piirangute tase	Õiguslike piirangute näitaja	Reguleeritud kutsealadele juurdepääsu ja nendel kutsealades töötamise piirangute tase (kutsealad, mille puhul on piirangud üle mediaantaseme, 7 kutseala, mida on analüüsitud dokumendis SWD (2021)185 [allikas: SWD (2021)185; SWD(2016)436 final])	1				1	0%	3,37
Kutse-kvalifikatsioonitunnustamine	Tunnustamisotsused ilma hüvitiseta	Teises ELi liikmesriigis kvalifitseeritud spetsialistid, kes taotlevad tunnustamist vastuvõtvast liikmesriigis, % kõigist vastuvõtva liikmesriigi otsustest [allikas: reguleeritud kutsealade andmebaas]	70,2						45%
Nõuete täitmine - EK ja LR koostöö	Ülevõtmine - üldine	5 allnäitajat, punktiskooride summa [allikas: ühtse turu tulemustabel]		Üle keskmine	Keskmine	Üle keskmine	Üle keskmine		
	Rikkumised - üldine	4 allnäitajat, punktiskooride summa [allikas: ühtse turu tulemustabel]		Üle keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine		
Investeeringute kaitse vastu	Usaldus investeeringute kaitse vastu	Ettevõtted, kes on kindlad, et juhul, kui midagi läheb valesti, on nende investeeringud kaitstud liikmesriigi õiguse ja kohtutega, % kõigist küsitletud ettevõtetest: [allikas: Eurobaromeetri kiiruuring nr 504]	56						56%
ETTEVÕTLUSKESKKOND - VKEd									
Ettevõtte demograafia	Pankrotid	Indeks (2015=100) [allikas: Eurostat, sts_rb_a]		105,9	103,7	89,6	96,3	10,0%	70,1
	Ettevõtete registreerimine	Indeks (2015=100) [allikas: Eurostat, sts_rb_a]		130,9	128,6	123,2	116,2	0,127	105,6

(jätkub järgmisel leheküljel)

Tabel (järg)

Juurdepääs rahastusele	Hilinenud maksed	Selliste VKEde osakaal, kellel on olnud viimase kuue kuu juuksul hilinenud makseid [allikas:SAFE]	48,4	37,8	52,3	n.a.	n.a.	-8%	45%
	Rahastamisele juurdepääsu EIFi indeks - laenud	Koondnäitaja: VKEde välisrahastus viimase kuue kuu jooksul, indeks 0 kuni 1 (suurem on parem) [allikas: VKEde rahastamisele juurdepääsu EIFi indeks]		0,56	0,27	0,36	0,36	57,4%	0,56
	Rahastamisele juurdepääsu EIFi indeks - omakapital	Koondnäitaja: RK/SKP, EAP/SKP, VKEd, kes kasutavad omakapitali kaudu rahastamist, indeks 0 kuni 1 (suurem on parem) [allikas: VKEde rahastamisele juurdepääsu EIFi indeks]		0,2	0,28	0,41	0,05	290,8%	0,18
	Tagasilükatud või nende täitmisest keeldunud laenuotluste osakaal (%)	VKEde, kelle pangalaenuotlus lükati tagasi või selle täitmisest keelduti [allikas:SAFE]	0	0	12,9	11,1	21,4	-100%	12,4%
Riigi-hanked	VKEdest töövõtjad	VKEdest töövõtjad, % kõigist töövõtjatest [allikas: ühtse turu tulemustabel]		82	79	75	67	22,4%	63%
	Pakkumused VKEdelt	Pakkumused VKEdelt, % kõigist pakkumustest [allikas: ühtse turu tulemustabel]		85	84	68	58	47%	70,8%

(*) uusimad kättesaadavad andmed

Allikas: vt eespool tabelist iga näitaja vastavat allikat veerus „Kirjeldus“.

Hea haldussuutlikkus soodustab majanduslikku jõukust, sotsiaalselt progressi ja õiglust. Kõigi valitsustasandite haldusasutused reageerivad kriisidele, tagavad avalike teenuste osutamise ja aitavad suurendada kerksust Euroopa majanduse kestliku arengu toetamiseks.

Üldiselt on Eesti avalik haldus üks tõhusamaid ELis⁽³⁴⁾. Õigusraamistik on hästi arenenud, nagu näitavad tõenduspõhiste poliitikakujundamise näitajate väärtused, mis ületavad ELi keskmist. Õigusloomeprotsessi peetakse avatuks ja läbipaistvaks. Eesti tulemused üldsuse kaasamisel ja sidusrühmadega konsulteerimisel on üsna head. Mõjuhindamist tehakse järjepidevalt kõigi esmaste õigusaktide eelnõude puhul, kuid rakendamise ajal või pärast seda tehakse hindamist vastavalt vajadusele. Avaliku teenistuse töötajatel on kõrge haridustase ja nad osalevad aktiivselt täiskasvanuhariduses. Sooline tasakaal avaliku teenistuse kõrgematel juhtivatel ametikohtadel on tublisti üle ELi keskmise.

Eesti üldised tulemused riigihangete vallas on ligikaudu ELi keskmised. Siiski on arenguruumi, arvestades läbirääkimistega menetluste ja ühe pakkujaga hangete raames sõlmitud lepingute suhteliselt suurt osakaalu. Samuti tuginetakse riigihangete puhul palju hinnakriteeriumile, samas kui saaks kohaldada rohkem kvalitativseid kriteeriume (vt joonis A11.1).

Eesti on avaliku halduse teenuste digitaliseerimise poolest üks parimaid. E-valitsust kasutab 89 % internetikasutajatest ja see osakaal suureneb. Hiljutiste reformide eesmärk on tugevdada digiturvalisust ja hõlbustada juurdepääsu avalikele teenustele. Eesti taaste- ja vastupidavuskavas on ette nähtud reformid ja investeeringud, mille eesmärk on ajakohastada digitaalseid valitsusteenuseid, eelkõige seoses kasutajakesksuse ja kerksusega (eriti arvestades kasvavaid küberohte). Kava sisaldab ka meetmeid, mis aitavad ettevõtetel ja ametiasutustel uusimate tehnoloogiate pakutavaid võimalusi ära kasutada. Kava

eesmärk on ka parandada andmete kogumise kvaliteeti ja haldust.

Joonis A11.1. Ühtse turu riigihangete näitaja tulemused

Konkurentsi ja läbipaistvuse näitajad on kolmekordse kaaluga, samas kui tõhususe ja kvaliteedi näitajad on ühekordse kaaluga. Kõik teised saavad ühtse turu tulemustabeli koondnäitajas 1/3 kaalu.

Allikas: 2020. aasta ühtse turu tulemustabeli andmed

Kohtusüsteem toimib tõhusalt. Tsiviil-, kaubandus- ja haldusasjades on kohtumenetluste kestus lühem kui ELis keskmiselt, samas kui pooleriolevate kohtuasjade arv on üks väiksemaid ELis. Kohtusüsteemi kvaliteet on üldiselt hea. Eesti on ka üks edukamaid liikmesriike kohtusüsteemi digitaliseerimise vallas. Mis puutub kohtusüsteemi sõltumatusesse, siis süsteemsetest puudustest ei ole teatatud.⁽³⁵⁾

⁽³⁴⁾ Ülemaailmsed juhtimisnäitajad, 2020

⁽³⁵⁾ Üksikasjalikuma analüüsi Eesti kohtusüsteemi toimimise kohta leiab 2022. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabelist (avaldatakse peatselt) ja õigusriigi olukorda käsitleva komisjoni 2022. aasta aruande peatükist Eesti kohta (avaldatakse peatselt).

Tabel A11.1. Avaliku halduse näitajad – Eesti

EE	Näitaja (1)	2017	2018	2019	2020	2021	EL 27
E-valitsus							
1	Selliste isikute osakaal, kes kasutasid viimasel aastal ametiasutustega suhtlemiseks internetti (%)	88,0	88,0	88,0	89,0	89,0	70,8
2	E-valitsuse võrdlusaluse üldskoor 2021 (2)	puudub	puudub	puudub	puudub	90,0	70,9
Avatud valitsemine ja sõltumatud eelarveasutused							
3	Avatud andmete küpsusindeks 2021	puudub	puudub	puudub	puudub	94,2	81,1
4	Eelarveasutuste ulatusindeks	51,4	51,4	51,4	51,4	puudub	56,8
Haridustase, täiskasvanuharidus, sooline võrdsus ja vananemine							
5	Kolmanda taseme (tasemed 5-8) haridusega avaliku halduse töötajate osakaal (3)	68,3	66,9	68,9	70,3	66,4	55,3
6	Avaliku halduse töötajate täiskasvanuhariduses osalemise määr (3)	40,2	39,0	42,4	30,3	38,3	18,6
7	Sooline võrdus avaliku halduse kõrgemate ametikohtade puhul (4)	8,0	9,4	4,4	1,0	3,0	21,8
8	55-74aastaste avaliku sektori töötajate osakaal (3)	17,2	18,9	20,6	20,0	19,0	21,3
Avaliku sektori finantsjuhtimine							
9	Keskpika perioodi eelarveraamistiku indeks	0,72	0,72	0,72	0,72	puudub	0,72
10	Eelarve-eeskirjade indeksi tugevus	1,4	1,4	1,4	1,4	puudub	1,5
11	Riigihangete liitnäitaja	5,0	5,3	5,7	-0,3	puudub	-0,7
Tõenduspõhine poliitikakujundamine							
12	Sidusrühmade kaasamise valdkonna regulatiivse poliitika ja juhtimistavade indeks, õigusliku mõju hindamine (RIA) ja õigusaktide järelhindamine	2,19	puudub	puudub	2,17	puudub	1,7

(1) Suured väärtused osutavad headele tulemustele, välja arvatud näitajate 7 ja 8 puhul.

(2) Mõõdab digitaalsete avalike teenuste (sealhulgas piiriüleste teenuste) kasutajakesksust ja läbipaistvust ning nende teenuste osutamist võimaldavate peamiste tegurite olemasolu.

(3) Lünk andmetes 2021. aastal.

(4) Määratletud kui avaliku teenistuse kõrgematel ametikohtadel töötavate meeste ja naiste osakaalu vahe absoluutväärtus.

Allikas: IKT kasutamise uuring, Eurostat (# 1); e-valitsuse võrdlusaruanne (# 2); avatud andmete kättesaadavuse aruanne (# 3); eelarvejuhtimise andmebaas (# 4, 9, 10); tööjõu-uuring, Eurostat (# 5, 6, 8), Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituut (# 7), ühtse turu tulemustabeli riigihangete koondnäitaja (# 11); OECD regulatiivse poliitika ja juhtimise näitajad (# 12).

12. LISA. TÖÖHÕIVE, OSKUSED JA SOTSIAALPOLIITIKA VÄLJAKUTSED EUROOPA SOTSIAALÕIGUSTE SAMBA KONTEKSTIS

Euroopa sotsiaalõiguste samm on ELis suunanäitaja ülespoole suunatud lähenemisel parematele töö- ja elutingimustele. Selle 20 põhimõtte rakendamine võrdsete võimaluste, tööturule juurdepääsu, õiglaste töötingimuste, sotsiaalkaitse ja sotsiaalse kaasatuse vallas, mida toetavad ELi 2030. aasta peamised tööhõive, oskuste ja vaesuse vähendamise eesmärgid, aitab ELil ellu viia õiglast digi- ja rohepöoret. Selles lisas antakse ülevaade Eesti edusammudest Euroopa sotsiaalõiguste samba eesmärkide saavutamisel.

Eesti tööturu tulemused on endiselt head ja COVID-19 kriisi mõju oli piiratud, kuigi on piirkondlikke erinevusi. Töehõive määr Eestis kerkis 2021. aastal 79,3 %ni, kuid ei ole veel jõudnud pandeemiaeelsele tasemele (80,5% 2019. aastal). Kriisi mõju leevendamiseks võttis Eesti kasutusele lühendatud tööaja kavad, mis aitasid piirata töötust ja selle kahjulikku sotsiaalset mõju. Pikaajalise töötuse määr on 2019. aastaga võrreldes veidi tõusnud (1,6 % aktiivsest elanikkonnast 2021. aastal), kuid on oluliselt alla ELi keskmise (2,8 %). Töötuse puhul on siiski piirkondlikke erinevusi, kusjuures Kirde-Eestis on töötuse määr kõrgem kui riigi keskmine (2021. aastal Eestis keskmiselt 6,2 % ja Kirde-Eestis 11,5 %). Õiglase ülemineku fondi eesmärk on leevendada põlevkiviilt ülemineku mõju Kirde-Eestis (vt 15. lisa). Euroopa Sotsiaalfond+ kaudu toetatakse juurdepääsu tööturule. Eesti on soolise tööhõivelõhe osas küll kõige edukam, kuid sellest hoolimata on sooline palgalõhe endiselt üks suuremaid ELis (2020. aastal 21,1 % võrreldes ELi keskmisega 13 %). Sooline palgalõhe on siiski vähenemas, osaliselt tänu viimastel aastatel tehtud reformidele. Sotsiaalpartnerite suutlikkust ja sotsiaalset dialoogi üldiselt on võimalik tugevdada.

Tabel A12.1. Sotsiaalvaldkonna tulemustabel – Eesti

Sotsiaalvaldkonna tulemustabel EESTI kohta		
Võrdsed võimalused ja juurdepääs tööturule	Madala haridustasemega noored (% elanikkonnast vanuses 18-24) (2021)	9,8
	Inimeste digioskuste tase (% elanikkonnast vanuses 16-74) (2021)	56,0
	NEET-noored (% elanikkonnast vanuses 15-29) (2021)	11,2
	Sooline tööhõivelõhe (protsendipunkti) (2021)	3,7
	Sissetulekukvintiliide suhte kordaja (580/520) (2020)	5,0
Dünaamilised tööturud ja õiglaste töötingimused	Töehõive määr (% elanikkonnast vanuses 20-64) (2021)	79,3
	Töötuse määr (% elanikkonnast vanuses 15-74) (2021)	6,2
	Pikaajaline töötus (% elanikkonnast vanuses 15-74) (2021)	1,6
	Leibkonna kasutada oleva kogutulu kasv elaniku kohta (2008=100) (2020)	129,3
Sotsiaalkaitse ja kaasamine	Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse risk (%) (2020)	22,8
	Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse risk laste puhul (%) (2020)	17,4
	Sotsiaalsirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele (% suhtelise vaesuse määra vähenemisest) (2020)	31,7
	Puudega inimeste tööhõivelõhe (suhtarv) (2020)	20,6
	Liiga suurte eluasemekulude määr (% elanikkonnast) (2020)	4,4
	Alla kolmeaastased lapsed ametlikus lapsehoius (% alla kolmeaastastest) (2020)	26,7
	Rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul (% elanikkonnast vanuses 16+) (2020)	13,0

Ajakohastatud 29. aprillil 2022. Liikmesriigid liigitatakse sotsiaalvaldkonna tulemustabelisse tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomiteega kokku lepitud statistilise meetodika kohaselt. Selles jälgitakse ühiselt näitajate tasemeid ja muutusi võrreldes vastavate ELi keskmistega ning liigitatakse liikmesriigid seitsmesse kategooriasse. Metodoloogilised üksikasjad leiab 2022. aasta ühisest tööhõivearuandest. Kuna 2021. aastal muudeti üksikisikute digioskuste taseme määratlust, kasutatakse selle näitaja hindamiseks erandkorras ainult tasemeid; NEET-noored: noored, kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitusel; GDHI: leibkonna kasutada olev kogutulu.

Allikas: Eurostat

Eesti tulemused hariduse ja koolituse vallas on üldiselt head, kuid oskuste nappus ja tööturu nõudlusele mittevastavus püsib. Sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleva ELi statistika (EU-SILC) uuringu kohaselt käis 2020. aastal lapsehoiuasutustes ainult 26,7 % alla kolmeaastastest lastest, mis on 2019. aastaga võrreldes 5,1 protsendipunkti vähem, osaliselt COVID-19 pandeemia tõttu. Madala haridustasemega noorte osakaal on kooskõlas ELi keskmisega, mis oli 2021. aastal 9,8 %, samal ajal kui meeste puhul oli määr märkimisväärselt kõrgem kui naiste puhul (2021. aastal vastavalt 12 % ja 7,6 %). Madala haridustasemega noorte osakaal oli samuti suurem maapiirkondades (12,3 %) ja puudega inimeste seas (16,2 %). Kolmanda taseme hariduse omandanute määr on suhteliselt kõrge (2021. aastal 43,2 %). Uusimate 2021. aasta andmete kohaselt on ka täiskasvanuhariduses osalemise (viimase nelja nädala jooksul) määr kõrge (18,4 % Eestis ja

10,8 % ELis). Eestis on siiski oskuste nappus, mis on seotud selliste teguritega nagu ebapiisav kõrghariduse ning kutsehariduse ja -õppe lõpetanute arv teatavates valdkondades (vt 13. lisa). Elementaarsete või sellest kõrgema taseme digioskustega inimeste osakaal on üle ELi keskmise. Nagu on märgitud OSKA (oskuste prognoosimise süsteem) valdkondlikes aruannetes, on vajadus digitaalse täiendus- ja ümberõppe järele enamikus majandusharudes endiselt suur probleem. Taaste- ja vastupidavuskava aitab täiendada töötajate digi- ja roheoskusi ning ajakohastada vastavaid koolituskavasid.

Vaesus on kõrgelt tasemelt järk-järgult vähenenud, kuid mõned haavatavad elanikkonnarühmad on endiselt suures vaesuse ohus. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste osakaal vähenes 23,7 %-lt 2019. aastal 22,8 %-le 2020. aastal, jõudes lähemale ELi keskmisele (21,9 %). Samal ajal suurenes sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele 28,1 %-lt 2019. aastal 31,7 %-le 2020. aastal, olles nüüd lähedal ELi keskmisele (32,7 %). Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate laste määr jääb alla ELi keskmise (17,4 % võrreldes 24,2 %ga ELis). Eakate (65+) puhul on vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse oht siiski väga suur – 2020. aastal 42,5 % (võrreldes ELi keskmisega 28,9 % 2020. aastal). Vaesuse määr on eriti kõrge eakate naiste puhul (48,4 %), hoolimata nende kõrgest tööhõivemäärast. Lisaks väga suurele soolisele palgalõhele esineb ka suur sooline erinevus oodatava eluea osas. Naised elavad meestest 8,5 aastat kauem – seega võivad paljud jääda oma viimastel eluaastatel üksi. Lisaks on 40,4 % puudega inimestest vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus. See on üks ELi kõrgemaid näitajaid (2020. aastal ELis keskmiselt 28,9 %). Ebatüüpilises töösuhtes olevate töötajate, eelkõige ajutiste töötajate ja füüsilisest isikust ettevõtjate vaesuse määr on ELis suuruselt teine (25,2 % võrreldes ELi keskmisega 16,4 % 2019. aastal). Töötushüvitiste skeemis on puudusi seoses katvusega, eelkõige lühiajaliselt töötavate inimeste puhul. Miinimumsissetuleku toetuste piisavus on väike. See on 50,7 % võrreldes vaesuspiiriga ja 31,7 % madalapalgalise töötaja sissetulekust (ELi keskmine on vastavalt 58,9 % ja 45,5 %). EU-SILC uuringu kohaselt oli 13,1 %-l elanikest 2020. aastal endi hinnangul rahuldamata vajadus arstiabi järele, peamiselt ooteaegade tõttu (ELi

keskmine on 1,7 %). 5 %-l Eesti elanikest puudub tervisekindlustus ja 25 % tervishoiukuludest kaetakse omaosalusmaksetega. Puudulik esmatasandi arstiabi ja tervishoiutöötajate nappus toovad kaasa ebavõrdse juurdepääsu tervishoiuteenustele. 58,4 % pikaajalist hooldust vajavatest üle 65aastastest inimestest ei saa abi isiklikul hooldusel või majapidamistöodel (ELis 2019. aastal 46,5 %). Pikaajalise hooldusega seotud omaosalusmaksed on suured, moodustades 45 % kasutada olevast tulust (2019. aastal oli see ELis suuruselt teine näitaja). Tervishoiu- ja sotsiaalteenuseid ei osutata integreeritud viisil. Taaste- ja vastupidavuskava sisaldab meetmeid mõne pikaajalise hoolduse probleemi lahendamiseks. Euroopa Sotsiaalfond+ kaasrahastab meetmeid, millega edendatakse sotsiaalset kaasatust, sealhulgas pikaajalist hooldust, aidates kaasa vaesuse vähendamist käsitleva ELi 2030. aasta peamise eesmärgi saavutamisele.

Selles lisas kirjeldatakse Eesti haridus- ja koolitussüsteemi peamisi probleeme, pidades silmas Euroopa haridusruumi strateegilise raamistiku ELi tasandi eesmärgid ja muid kontekstipõhiseid näitajaid, mis põhinevad 2021. aasta hariduse ja koolituse valdkonna ülevaate analüüsil. Eesti haridussüsteemi iseloomustavad jätkuvalt suurepärased tulemused koos võrdsete võimalustega. Siiski on edu jätkumiseks esmatähtis tagada tulevikus piisav õpetajate pakkumine ning tegeleda õpetajate märkimisväärse nappuse ja vananemise probleemiga. Samuti ei suuda haridussüsteem toota piisaval arvul lõpetanuid, et täita oskustöötajaid vajavaid töökohti.

Eesti õpetajad on ühed eakamad ELis, samas kui pooled uutest õpetajatest lahkuvad ametist. Pool Eesti põhi- ja keskkoolide õpetajatest on üle 50 aasta vanad (ELi keskmine 39 %) ja 9 % on üle 65 aasta vanad (ELi keskmine 1 %) (36). Õpetajate nappus ja vananemine mõjutab kõiki haridustasemeid. 11 % kõrgkoolide õppejõududest ning 12,6 % kutsehariduse ja -õppe õpetajatest üle 65 aasta vanad. Samal ajal jäävad ainult pooled uutest õpetajatest ametisse kauemaks kui viieks aastaks (37). Õpetajate nappus mõjutab nii linna- kui ka maapiirkondi ning on eriti terav teatavate õppeainete (matemaatika, loodusteadused) puhul. Muret valmistab ka haridusvaldkonna tugispetsialistide puudus, eriti kuna pandeemia suurendas veelgi vajadust nende järele. Vastuvõtt neile erialadele ülikoolides ei ole praegu aga sellise vajaduse katmiseks piisav (38).

Õpetajate nappus mõjutab õpetajate kvalifikatsiooni taset. Kui kvalifitseeritud õpetajaid ei ole võtta, sõlmivad koolijuhid tähtajalised lepingud kandidaatidega, kellel on vähemalt keskharidus. 2020/2021. õppeaastal

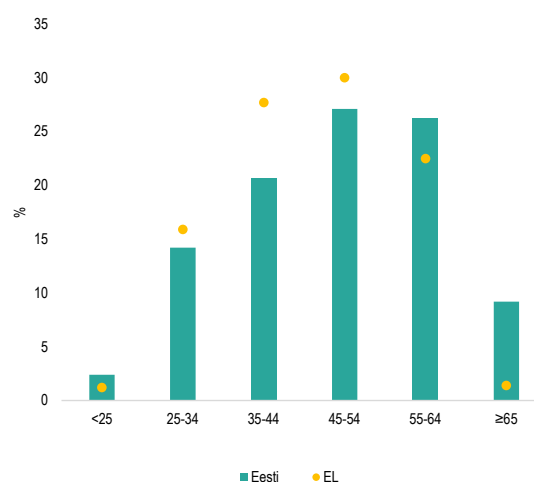
(36) Eurostat 2019, ISCED astmed 1–3

(37) Vaher, K., Selliov, R. (2019). Üldhariduskoolide õpetajaskonna tööalane liikuvus ja karjääriteed EHISE andmetel, Haridus- ja teadusministeerium, https://www.hm.ee/sites/default/files/õpetajate_tooalane_liikuvus_kristel_vaher_ja_rena_sellio_v.pdf

(38) Riigikontroll (2020), Availability of Education Support Services [Hariduse tugiteenuste kättesaadavus], <https://www.riigikontroll.ee/tabid/206/Audit/2516/linguag/e/en-US/Default.aspx>.

ei vastanud 57 % alustavatest õpetajatest kvalifikatsiooninõuetele (39). Hiljuti vastu võetud õpetajate järelkasvu tegevuskavas on ette nähtud mitmesugused meetmed nende probleemide lahendamiseks ja seda toetab osaliselt Euroopa Sotsiaalfond+ (40). Tegevuskavas keskendutakse karjääri edenemisele, töötingimustele, õpetajaametis alustamise paindlike võimaluste edasiarendamisele, õpetajate esmasele ja täiendusõppele ning koolijuhtimisele.

Joonis A13.1. Kooliõpetajate (alg- ja keskkoolide tasemel) vanus vanuserühmade kaupa, 2019

Allikas: UOE, educ_uoe_enra21

Kutsehariduse ja -õppe ning kõrghariduse omandanute arv ei vasta tööturu vajadustele. Arvestades elanikkonna vähenemist ja kasvavat nõudlust oskustöölise järele teatavates valdkondades, nagu haridus, inseneeria ja teadus, ei suuda haridus- ja koolitussüsteem toota piisaval arvul lõpetanuid (41). Eestis on tuhande vanuses 20–29 inimese

(39) Eesti haridusministeerium, Õpetajate järelkasvu arengusuunad aastani 2026, https://www.hm.ee/sites/default/files/jarelkasvu_arngusuunad_aastani_2026_mai_2021.pdf

(40) Õpetajate järelkasvu tegevuskava 2022. aastaks https://www.hm.ee/sites/default/files/2022_õpetajate_jarelkasvu_tegevuskava_toodokument.pdf

(41) OSKA (2020a), Estonian Labour Market Today and Tomorrow 2019-2027 – Key Findings, <https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2020/05/OSKA-study-%E2%80%99Estonian-Labour-Market-Today-and-Tomorrow-2019%E2%80%99D.pdf>.

Tabel A13.1. ELi tasandi eesmärgid ja muud kontekstipõhised näitajad Euroopa haridusruumi strateegilises raamistikus

Näitaja	Eesmärk	2015		2021			
		Eesti	EL 27	Eesti	EL 27		
Alushariduses osalemine (vanuses 3+)		96%	90,6% ^b	91,9%	91,5% ²⁰¹⁹	92,8% ²⁰¹⁹	
15aastased, kellel on kehvad tulemused järgmistes õppeinetes:	Lugemine	< 15%	10,6%	20,4%	11,1%	22,5%	
	Matemaatika	< 15%	11,2%	22,2%	10,2%	22,9%	
	Loodusteadused	< 15%	8,8%	21,1%	8,8%	22,3%	
Madala haridustasemega noored (vanuses 18-24)	Kokku	< 9 %	13,7%	11,0%	9,8%	9,7%	
	<i>Soo järgi</i>	<i>Mehed</i>		16,4%	12,5%	12,0%	11,4%
		<i>Naised</i>		10,9%	9,4%	7,6%	7,9%
	<i>Linnastumise taseme järgi</i>	<i>Linnad</i>		6,3%	9,6%	7,9%	8,7%
		<i>Maapiirkonnad</i>		20,3%	12,2%	12,3%	10,0%
		<i>Eestis sündinud</i>		13,8%	10,0%	9,6%	8,5%
	<i>Sünniriigi järgi</i>	<i>ELis sündinud</i>		: ^u	20,7%	: ^u	21,4%
		<i>Väljaspool ELi sündinud</i>		: ^u	23,4%	: ^u	21,6%
Kolmanda taseme hariduse omandamine (vanuses 25-34)	Kokku	45%	38,5%	36,5%	43,2%	41,2%	
	<i>Soo järgi</i>	<i>Mehed</i>		28,3%	31,2%	33,1%	35,7%
		<i>Naised</i>		49,2%	41,8%	54,3%	46,8%
	<i>Linnastumise taseme järgi</i>	<i>Linnad</i>		47,2%	46,2%	53,5%	51,4%
		<i>Maapiirkonnad</i>		27,1%	26,9%	31,3%	29,6%
		<i>Eestis sündinud</i>		38,0%	37,7%	41,5%	42,1%
	<i>Sünniriigi järgi</i>	<i>ELis sündinud</i>		: ^u	32,7%	: ^u	40,7%
<i>Väljaspool ELi sündinud</i>			46,2% ^u	27,0%	66,6% ^u	34,7%	
50aastaste või vanemate õpetajate (ISCED 1-3) osakaal			45,2%	38,3%	49,9% ²⁰¹⁹	38,9% ²⁰¹⁹	

2018. aasta PISA funktsionaalse lugemisoskuse uuringu ELi keskmised näitajad ei hõlma Hispaaniat; b = katkestus aegreas; u = väike usaldusväärsus; : = andmed puuduvad; Euroopa haridusruumi strateegilise raamistiku ülejäänud ELi tasandi eesmärkide kohta ei ole veel andmeid, mis hõlmaksid digioskuste puudulikkust, kutsehariduse omandanute kokkupuudet tööpõhise õppega ja täiskasvanute osalemist õppes.

Allikas: Eurostat (UOE, LFS); OECD (PISA).

kohta 16,5 kolmanda taseme hariduse omandanut loodusteaduste, tehnoloogia, inseneeria ja matemaatika erialal (ELis 20,8).

suurendada. Oskuste nappuse vähendamiseks on oluline kasutada ära kõigi elanikkonnarühmade potentsiaali.

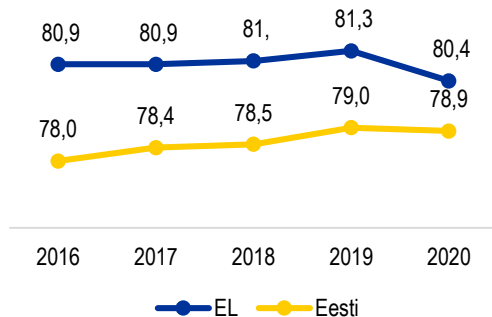
Kuigi madala haridustasemega noorte osakaal on ELi keskmine, ei kajasta see märkimisväärset soolist erinevust, sest poisid jätavad kooli pooleli palju sagedamini kui tüdrukud (vt 12. lisa). Kolmanda taseme hariduse omandanute määr on Eestis suhteliselt kõrge (2021. aastal 43,2 %), kuid soolised erinevused püsivad. Kui 25–34aastastest naistest lõpetas kõrgkooli 54,3 %, siis meestest vaid 33,1 %. Sooline lõhe on ELis suuruselt kolmas (Eestis 21,2 protsendipunkti, ELi keskmine 11,1 protsendipunkti). Viimase kümne aasta jooksul on osutunud keeruliseks kolmanda taseme hariduse omandamist veelgi

OSKA (2020b), COVID-19 impact on the need for labour force and skills – Key Findings, https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2021/01/Key-findings_COVID19-study.pdf.

14. LISA. TERVIS JA TERVISHOIUSÜSTEEMID

Võttes arvesse praegust COVID-19 pandeemiat, on vastupidav tervishoid kestliku majanduse ja ühiskonna eeltingimus. Selles lisas antakse ülevaade Eesti tervishoiusektorist. Oodatav eluiga on Eestis viimase kahe kümnendi jooksul oluliselt pikenenud, kuid COVID-19 tõttu vähenes see 2020. aastal rohkem kui ühe kuu võrra. 17. aprilli 2022. aasta seisuga on Eesti teatanud kokku 1,8 COVID-19 surmajuhtumist 1000 elaniku kohta ja kokku 416 kinnitatud COVID-19 juhtumist 1000 elaniku kohta. Välditav suremus on Eestis suurem kui ELis üldiselt, kuid viimase kümnendi jooksul on see oluliselt vähenenud. Esimene surmapõhjus on südame isheemiatõbi, teine vähk.

Joonis A14.1. Oodatav eluiga sünnihetkel (aastates)

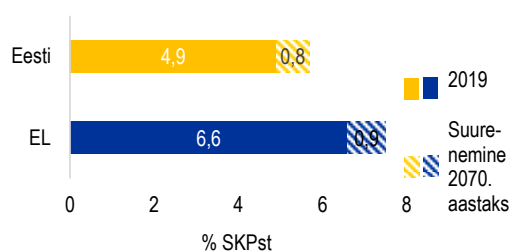

Allikas: Eurostati andmebaas

Tervishoiukulutuste suhe SKPsse on Eestis üks ELi madalmaid. Tervishoiukulutused peaksid aastatel 2019–2070 suurenema 0,8 protsendipunkti võrra (ELis 0,9 protsendipunkti võrra) ⁽⁴²⁾. Ligikaudu kolm neljandikku Eesti tervishoiukulutustest rahastatakse riiklike ja kohustuslike kindlustusskeemide kaudu, ülejäänud (peamiselt ravimite ja hambaraviga seotud kulud) omaosalusega (vt 12. lisa). 2019. aastal ei olnud 5 %-l Eesti elanikkonnast tervisekindlustust.

⁽⁴²⁾ 2021. aasta aruanne rahvastiku vananemise kohta: ELi liikmesriikide majandus- ja eelarveprognoosid (2019–2070), Euroopa Komisjon (majandus- ja rahandusküsimuste peadirektoraat) ja vananemise tööühm (majanduspoliitika komitee).

Joonis A14.2. Avaliku sektori tervishoiukulude prognoositud suurenemine aastatel 2019–2070 (elanikkonna vananemise tööühma võrdlusenaarium)

Allikas: Euroopa Komisjon / EPC, 2021

Eestis on tervishoiutöötajate nappus ja ebaühtlane jaotus, mis põhjustab riigi rahastatavate teenuste puhul pikki ooteaegu. Eestis on rahuldamata ravivajadused ELi kõige suuremad (vt 12. lisa). 2019. aastal oli Eestis vähem arste (3,5 arsti 1000 elaniku kohta) ja õdesid (6,2 õde 1000 elaniku kohta) kui ELis keskmiselt (vastavalt 3,9 ja 8,4). Kõrgkooli lõpetanud arstide ja õdede arv on viimastel aastatel vähenenud.

Eesti kavatses taaste- ja vastupidavuskava kaudu investeerida 326,3 miljonit eurot (33,2 % taaste- ja vastupidavuskava kogueelarvest). Seda kasutatakse tervishoiutaristu parandamiseks, eelkõige Põhja-Eesti meditsiinilinnaku ehitamiseks ja tervishoiuteenuste suutlikkuse suurendamiseks mitmeotstarbeliste meditsiinkopterite abil. Reformid toetavad tervishoiu ümberkorraldamist Eestis, esmatasandi tervishoiu tugevdamist ja e-tervise institutsioonilise raamistiku ajakohastamist.

Tabel A14.1. Peamised tervisenäitajad

	2016	2017	2018	2019	2020	ELi keskmine (hiliseim aasta)
Välditav suremus 100 000 elaniku kohta (optimaalse kvaliteetse raviga välditav suremus)	143,0	136,6	133,5	129,4		92,1 (2017)
Vähktõppe suremus 100 000 elaniku kohta	287,6	286,8	292,3	279,5		252,5 (2017)
Jooksvad tervishoiukulutused, % SKPst	6,4	6,6	6,7	6,7		9,9 (2019)
Avaliku sektori kulutuste osakaal tervishoiukulutustes, % jooksvatest tervishoiukulutustest	75,7	73,6	73,7	74,5		79,5 (2018)
Kulutused haiguste ärahoidmisele, % jooksvatest tervishoiukulutustest	3,2	3,3	3,5	3,6		2,8 (2018)
Aktiivravi voodikohtade arv 100 000 elaniku kohta	344,3	337,8	331,8	331,8		387,4 (2019)
Arstide arv 1000 elaniku kohta *	3,5	3,5	3,5	3,5		3,8 (2018)
Õdede arv 1000 elaniku kohta *	6,1	6,2	6,3	6,2		8,2 (2018)
Antibakterikumide tarbimine süsteemse kasutuse teel kogukonnas, päevast annust 1000 elaniku kohta päevas **	10,4	9,9	10,2	10,2	8,8	14,5 (2020)

Arstide tihedust käsitlevad andmed käivad praktiseerivate arstide kohta kõigi riikide puhul, välja arvatud Soome, Kreeka ja Portugal (tegevusloa saanud arstid) ja Slovakkia (ametialaselt aktiivsed arstid). Õdede tihedust käsitlevad andmed käivad praktiseerivate õdede kohta kõigi riikide puhul (Soome puhul kasutatakse 2014. aastal põhinevaid andmeid), välja arvatud Iirimaa, Prantsusmaa, Portugali, Slovakkia (ametialaselt aktiivsed õed) ja Kreeka (üksnes haiglates töötavad õed).

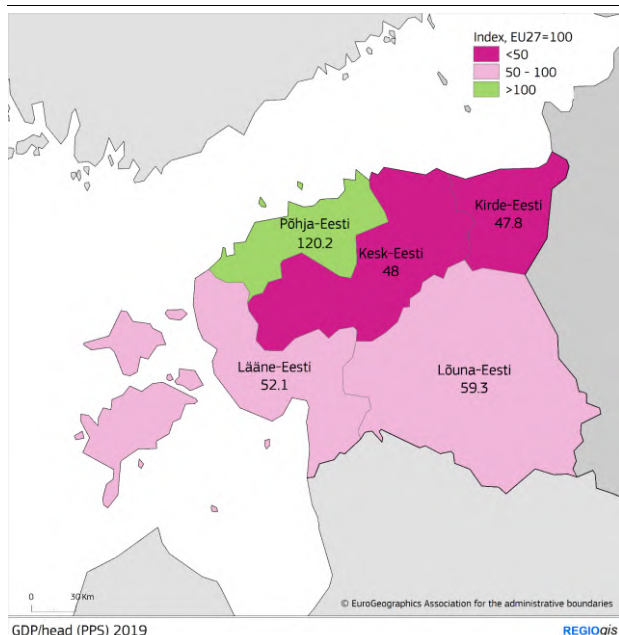
Lisateave: https://ec.europa.eu/health/state-health-eu/country-health-profiles_et

Allikas: Eurostati andmebaas, v.a: * Eurostati andmebaas ja OECD, ** ECDC.

15. LISA. MAJANDUSLIKUD JA SOTSIAALSED TULEMUSED PIIRKONDLIKUL TASANDIL

Piirkondlik mõõde on oluline tegur liikmesriikide majandusliku ja sotsiaalse arengu hindamisel. Selle mõõtme arvessevõtmine võimaldab võtta hästi kalibreeritud ja sihipäraseid poliitikameetmeid, mis edendavad ühtekuuluvust ning tagavad kestliku ja kerksa majandusarengu kõigis piirkondades. Eesti piirkondlikku väljavaadet iseloomustavad jätkuvalt märkimisväärsed erinevused Põhja-Eesti kui pealinnapiirkonna ja ülejäänud riigi vahel. 2019. aastal oli Põhja-Eestis SKP elaniku kohta tublisti üle ELi keskmise (120 %). Ülejäänud neljas NUTS-3 piirkonnas oli SKP elaniku kohta nii Kesk-Eestis kui ka Kirde-Eestis 48 % ja Lõuna-Eestis 59 % (joonis A15.1).

Joonis A15.1. SKP elaniku kohta (ostujõu standardi alusel) Eestis, NUTS3, 2019

Allikas: Euroopa Komisjon

Viimasel kümnendil on Eestis aset leidnud tugev majanduskasv ja lähenemine ELile. Hoolimata piirkondlike arenguprogrammide rakendamisest läheneb pealinnapiirkond ELile kiiremini kui ülejäänud riik. Majandustegevus on tugevalt koondunud Põhja-Eestisse: selle osakaal riigi SKPs on pidevalt kasvanud (63,3 %-lt 2015. aastal 66 %-le 2020. aastal). Eesti piirkondade arengulõhe on endiselt suur ega ole viimase kümne aasta jooksul muutunud. Kui mahajäänud piirkondade toetamist ei hoogustata, siis see suundumus tõenäoliselt jätkub.

Sarnaselt Balti naaberriikidega väheneb Eestis elanikkond ääremaaadel. Rände mootoriks on paremad töövõimalused ja kõrgemad palgad. 2020. aastal oli Harju maakonnas (sh Tallinn) keskmine kuupalk 1588 eurot, Ida-Virumaal 1161 eurot ja Põlvamaal 1229 eurot. Aastatel 2011–2019 vähenes Kirde-Eesti rahvaarv 14,8 %. Eesti rahvaarv püsis aastatel 2011–2021 stabiilsena, kuid prognoosid näitavad, et ajavahemikul 2021–2050 võib riigi rahvaarv väheneda 5,6 %. See suundumus avaldab survet Eesti kasvupotentsiaalile, tööturule ning avaliku taristu ja avalike teenuste tagamisele. Piirkondlik tasakaalustamatus tõenäoliselt suureneb, mõjutades eriti riigi maapiirkondi. 2020. aastal oli maapiirkondades suurem mittetöötavate ja mitteõppivate noorte osakaal, madala haridustasemega noorte osakaal ning vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse oht.

Tabel A15.1. Valitud näitajad piirkondlikul tasandil – Eesti

NUTS 3 piirkond	SKP elaniku kohta (ostujõu pariteedi alusel)	Tootlikkus (kogulisandväärtus (ostujõu pariteedi alusel) töötaja kohta)	Elanikkonna kasv	Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse risk
	EL 27 = 100, 2019	EL 27 = 100, 2018	Muutus kokku (%), 2011-2019	% aktiivsest elanikkonnast, 2019
Euroopa Liit	100	100	1,8	21,90
Eesti	84	75	-0,2	24,30
Põhja-Eesti	120	94	8,9	16,50
Lääne-Eesti	52	50	-4,7	23,50
Kesk-Eesti	48	51	-7,4	20,60
Kirde-Eesti	48	55	-14,8	31,40
Lõuna-Eesti	59	56	-3,9	22,50

Kapitali kogumahutus põhivarasse vaatlusaastal 2019

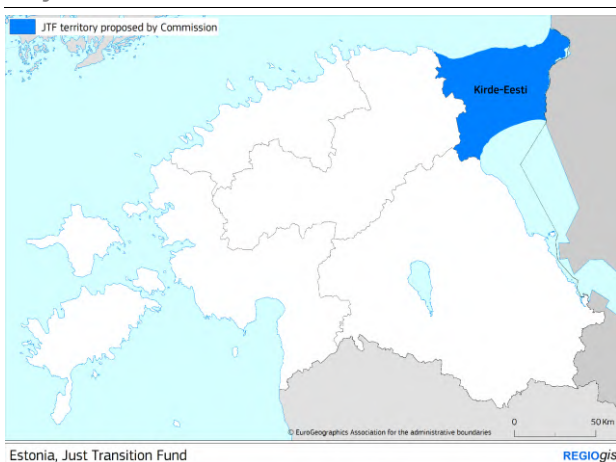
Allikas: Eurostat, *andmebaas EDGAR, Statistikaamet.

Linna- ja maapiirkondade vaheline lõhe ei vähene paljudel muudel põhjustel. Väiksema rahvastikutiheduse tõttu on IKT-teenuste osutajad maapiirkondades väga suure läbilaskevõimega elektroonilise side võrkude kasutusele võtmisest vähem huvitatud. 2020. aastal oli 84,8 %-l linnaelanikest püsiühendus, samas kui maapiirkondades oli vastav näitaja 78,0 %. 26,9 % maapiirkondade elanikest on vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus – see on üle ELi keskmise (2020. aastal 23,2 %). Linnades on see näitaja 21 %. Kõige suuremas ohus on 65aastased ja vanemad inimesed, kelle puhul on see näitaja 42,5 % (ELis 20,4 %).

Üleminek põlevkivilt taastuvatele energiaallikatele jätkub lähiaastatel ja sellel on Ida-Virumaal märkimisväärne sotsiaal-majanduslik mõju. Eesti vähendas kasvuhooonegaaside heidet elaniku kohta märkimisväärselt (2020. aastal 66,5 % 1990. aasta tasemest), kuid Eesti tase (8,8 tonni inimese kohta) on endiselt üle ELi keskmise (7,6 tonni inimese kohta (2020)). 56 % kasvuhooonegaaside heitest tekib põlevkivienergia sektoris, mis on koondunud Ida-Virumaale. Õiglase ülemineku fond aitab lahendada piirkonna sotsiaal-majanduslikke probleeme.

COVID-19 pandeemia mõjutas oluliselt Eesti majandust ja ühiskonda tervikuna, eelkõige teatavates piirkondades, kuigi veidi vähem kui enamikus teistes liikmesriikides. Töötus suurenes rohkem Põhja-Eestis, kuna sinna on koondunud rohkem teenuseid, mida liikumispiirangud mõjutavad otsesemalt (turism, transport, restoranid, kultuuri- ja vabaajategevus).

Joonis A15.2. Rohepöördest kõige enam mõjutatud territooriumid Eestis

Allikas: Euroopa Komisjon

Selles lisas antakse ülevaade peamistest suundumustest Eesti finantssektoris. Eesti pangandussektor on teiste ELi riikidega võrreldes väga kontsentreeritud ja suhteliselt väike, kuid proportsionaalne majanduse suurusega. Olles tihedalt seotud naaberriikidega, võib finantssektor olla haavatav võimaliku ülekanduva mõju suhtes, kui naaberriikide finantssektoris tekib probleeme. Sektor koosneb peamiselt Põhjamaade suurte hästi kapitaliseeritud pankade tüdrettevõtjatest. Väiksem osa finantssektorist kuulub Eesti residentidele. Viimase paari aasta jooksul on see osakaal suurenenud seoses Luminori peakontori toomisega Eestisse. Selle tulemusel on koguvarade suhe SKPsse kasvanud 126,9 %ni ja kodumaiste pankade turuosa on pisut üle poole. Viie suurima krediidiastutuse varad moodustavad üle 90 % koguvaradest.

Finantssektor on COVID-19 pandeemia tingimustes hästi toime tulnud. Eestis tegutsevad pangad on ühed kõige parimini kapitaliseeritud ELis (kapitali adekvaatsuse määr oli 26,4 %). Pankade vastupanuvõimet suurendab ka nende hea kasumikkus (omakapitali tulusus 8,9 %), mis võimaldab neil säilitada oma kapitaliseerituse taseme ja katta väikesed laenukahjud kasumiga.

Eesti pankade keskmine viivislaenude suhtarv on ELis üks madalamaid. Tähtajaks tasumata laenude või maksepuhkusel olevate

laenude osakaal vähenes 2021. aastal märkimisväärselt, võimaldades pankadel vähendada võimalike laenukahjude katmiseks tehtud eraldisi. See on toetanud nende suutlikkust majandust rahastada. 2021. aastal kasvasid hoiused peaaegu kaks korda kiiremini kui erasektori laenud, mis alandas laenude suhet hoiustesse 78 %-le. Pangad laiendasid ka oma rahastamisvahendite valikut, alustades võlakirjade emiteerimist.

Riskide kuhjumine kinnisvara- ja ehitussektoris võib kahjustada pankade laenuportfelli kvaliteeti. Suurenevad sissetulekud ja säästud, pensionisüsteemi reform ja kodumajapidamiste tugev usaldus on aidanud kaasa tehingute arvu suurenemisele eluasemeturul. Kinnisvarahindade kasv langes kokku hüpoteeklaenude hooga kasvuga, kuid püsis kooskõlas SKP nominaalkasvuga. Kodumajapidamiste võlg on mõõdukas, kuid pankade riskipositsioon seoses hüpoteeklaenudega on suhteliselt suur. See muudab pangad haavatavaks mis tahes negatiivsete muutuste suhtes kodumajapidamiste laenuteeninduses, kui sissetulekud vähenevad või intressimäärad tõusevad. Makrotasandi usaldatavusjärelvalve on asjakohane, kuigi poliitikavahendeid tuleb pidevalt ümber hinnata. Majanduse ja finantssektori hea seisund tähendab, et võib alustada puhvrite taastamist.

Tabel A16.1. Rahandusliku usaldusväärsuse näitajad

	2017	2018	2019	2020	2021
Pangandussektori koguvarad (% SKPst)	106,8	101,5	103,8	128,1	126,9
Viie suurima panga osakaal koguvarades (%)	90,3	91,0	93,0	93,7	-
Kodumaiste krediidiastutuste osakaal koguvarades (%) ¹	25,9	27,3	49,5	49,6	50,6
Rahandusliku usaldusväärsuse näitajad:¹					
viivislaenud (% kõigist laenudest)	1,9	1,3	1,6	1,6	1,3
kapitali adekvaatsuse määr (%)	30,6	31,0	26,3	27,8	26,4
omakapitali tulusus (%)	9,2	9,8	8,3	7,4	8,9
Finantssektoriväliste ettevõtete laenumahu kasv (aastapõhine muutu	5,5	4,0	3,0	3,1	7,3
Kodumajapidamiste laenumahu kasv (aastapõhine muutus (%))	7,0	6,6	6,4	5,0	7,8
Kulude ja tulude suhtarv (%)¹	46,3	45,3	52,5	52,6	53,8
Laenude ja hoiuste suhtarv (%)¹	89,8	93,5	90,0	76,7	78,0
Keskpannga likviidsus %na kohustustest	0,5	0,3	0,1	6,4	5,7
Erasektori võlg (% SKP)	106,2	101,7	99,0	104,4	-
Pikaajaliste intressimäärade vahe Saksamaa võlakirjade suhtes (baas	-	-	-	48,1	43,7
Turupõhise rahastamise määr (%)	23,3	24,6	24,3	22,2	-
Rohevõlakirjade emiteerimine (miljardit eurot)	-	-	-	-	-

(1) Uusimad andmed: 2021. aasta 3. kvartal.

Allikas: EKP, Eurostat, Refinitiv.

Rahapesu tõkestamine ja selle vastu võitlemine on olnud Eesti strateegiline prioriteet alates 2016. aastast. Viimastel aastatel on riik astunud mitmeid samme, et vähendada oma majanduse väärkasutamise ohtu pangandussüsteemis ja kasvavas krüptovarasektoris. Ametiasutused on astunud seadusandlikke ja institutsioonilisi samme, sealhulgas muutnud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadust, karmistanud krüptovarateenuse osutajatele tegevusloa andmise nõudeid ja ajakohastanud rahapesu andmebürood. 2021. aastal viidi lõpule ajakohastatud riskihindamine ja rakendatakse meetmeid nende riskide leevendamiseks. Eesti taaste- ja vastupidavuskava näeb ette rahapesu andmebüroo strateegilise analüüsi funktsiooni loomist. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadusega karmistatakse krüptovarateenuse osutajatele tegevusloa andmise nõudeid ja ajakohastatakse rahapesu andmebürood. 2021. aastal viidi lõpule ajakohastatud riskihindamine ja rakendatakse meetmeid nende riskide leevendamiseks. Eesti taaste- ja vastupidavuskavaga on ette nähtud rahapesu andmebüroo strateegilise analüüsi funktsiooni loomine.

Selles lisas antakse näitajatel põhinev ülevaade Eesti maksusüsteemist. See hõlmab teavet maksustruktuuri kohta, st maksuliikide kohta, millest Eesti saab kõige rohkem tulu, töötajate maksukoormuse kohta ning maksusüsteemi astmelisuse ja ümberjaotava mõju kohta. Samuti esitatakse teavet maksude kogumise ja maksukuulekuse ning agressiivse maksuplaneerimise ohtude kohta ⁽⁴³⁾.

Eesti maksutulude suhe SKPsse on suhteliselt madal. Kogu maksutulu oli 2020. aastal 34 % SKPst, võrreldes ELi keskmisega 40,1 %. Tööjõumaksudest saadi tulu 18,1 % SKPst (pisut alla ELi keskmise), samal ajal kui tarbimismaksudest saadi tulu 13,3 % SKPst (pisut üle ELi keskmise). Väga vähe tulu saadakse kinnisvara perioodilisest maksustamisest (0,2 % SKPst võrreldes ELi keskmisega 1,2 %). Keskkonnamaksude valdkonnas on Eesti üks vähestest liikmesriikidest, kus ei ole kehtestatud igaaastast mootorsõidukimaksu, kuid samas on mootorikütuste aktsiis suhteliselt kõrge.

Reformid on vähendanud madalapalgaliste töötajate maksukoormust. Eelkõige vähendati 50 % keskmisest palgast teenivate töötajate maksukiilu järk-järgult 37,3 %-lt 2010. aastal 31,4 %-le 2021. aastal, mis on alla ELi keskmise. (Maksukiil mõõdab tööandjate palgakulude ja töötajate netopalga vahet ⁽⁴⁴⁾) Kõrgema sissetulekutaseme juures on maksukiil Eestis nii üksiktöötajate kui ka

leibkonna teise palgasaaja puhul samuti alla ELi keskmise (vt joonis A17.1). Maksu- ja hüvitiste süsteemi suutlikkus vähendada ebavõrdsust (möödetuna Gini koefitsiendiga) oli 2020. aastal palju lähemal ELi keskmisele tänu sissetulekutoetuse meetmetele, mida valitsus võttis COVID-19 kriisile reageerimiseks.

Eesti tulemused maksuhalduse digitaliseerimisel on head. Tasumata maksuvõlad on pisut suurenenud – 0,2 protsendipunkti võrra 6,3 %ni kogu netotulust. See on märkimisväärselt alla ELi keskmise (31,8 %), kuid keskmise näitaja ajavad üles mõne liikmesriigi väga kõrged näitajad. 2021. aasta maksustamisaruandest nähtub, et elektrooniliselt esitatud maksudeklaratsioonide määr on Eestis peaaegu 100 % ⁽⁴⁵⁾. Siiski võiks uurida võimalusi maksumaksjatele veelgi paremate teenuste osutamiseks, näiteks võttes kasutusele käitumisanalüüsi maksukogumise edendamiseks. Käibemaksulõhe (käibemaksu sissenõudmise ja maksukohustuse täitmise tulemuslikkuse näitaja) on Eestis püsinud suhteliselt stabiilsena (4,5 %), mis on oluliselt väiksem kui lõhe ELis (10,5 %). Lisaks oli keskmine tulevikku suunatud äriühingu tegelik tulumaksumäär 2020. aastal alla ELi keskmise.

⁽⁴³⁾ Rohkem andmeid maksutulude ja kasutatud metoodika kohta vt Euroopa Komisjon, „Taxation trends in the European Union: data for the EU Member States, Iceland, Norway and United Kingdom: 2021 edition“, <https://data.europa.eu/doi/10.2778/843047> ja veebileht „Data on Taxation“ (data https://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation-1/economic-analysis-taxation/data-taxation_en). Üksikasjalikum teave käibemaksulõhe kohta vt Euroopa Komisjon, „VAT gap in the EU: report 2021“, <https://data.europa.eu/doi/10.2778/30877>

⁽⁴⁴⁾ Maksukiil on üksikisiku tulumaksu ning töötaja ja tööandja sotsiaalkindlustusmaksete summa, millest on maha arvatud peretoetused, väljendatuna protsendina tööjõu kogukuludest (tööandja makstud brutopalga ja sotsiaalkindlustusmaksete summa). See arvutatakse teatavat liiki maksumaksjate kohta, võttes aluseks leibkonna koosseisu ja sissetuleku taseme, väljendatuna protsendina keskmisest palgast. Maksukiilu käsitlevad andmed on kättesaadavad maksude ja hüvitiste andmebaasis https://europa.eu/economy_finance/db_indicators/tab/

⁽⁴⁵⁾ Euroopa Komisjon, maksunduse ja tolliliidu peadirektoraat, 2021. aasta maksustamisaruanne: ELi liikmesriikide maksupoliitika läbivaatamine, 2021, <https://data.europa.eu/doi/10.2778/294944> (vt punkt 2.1.4 „Maksuhalduse parandamine“).

Tabel A17.1. Maksustamise näitajad

	Eesti					EL-27					
	2010	2018	2019	2020	2021	2010	2018	2019	2020	2021	
Maksustruktuur	Maksud kokku (sealhulgas kohustuslikud tegelikud sotsiaalmaksud) (% SKPst)	33,2	33,0	33,5	34,0	34,4	37,9	40,1	39,9	40,1	
	Tööjõumaksud (% SKPst)	17,7	16,7	17,0	18,1		20,0	20,7	20,7	21,5	
	Tarbimismaksud (% SKPst)	13,2	13,5	13,9	13,3		10,8	11,1	11,1	10,8	
	Kapitalimaksud (% SKPst)	2,3	2,8	2,6	2,7		7,1	8,2	8,1	7,9	
	Omandimaksud kokku (% SKPst)	0,4	0,3	0,3	0,3		1,9	2,2	2,2	2,3	
	Korduvad kinnisvaramaksud (% SKPst)	0,3	0,2	0,2	0,2		1,1	1,2	1,2	1,2	
	Keskonnamaksud (% SKPst)	2,9	2,7	3,2	2,4		2,4	2,4	2,4	2,2	
Astmeliskus ja õiglus	Maksukiil 50% keskmisest palgast (üks isik) (*)	37,3	29,8	30,5	30,8	31,4	33,9	32,4	32,0	31,5	31,9
	Maksukiil 100% keskmisest palgast (üks isik) (*)	40,1	36,2	37,0	37,3	38,1	41,0	40,2	40,1	39,9	39,7
	Äriühingu tulumaks - tegelik keskmine maksumäär (1) (*)		17,0	17,0	17,0			19,8	19,5	19,3	
	GINI-koefitsendi vahe enne ja pärast makse ja rahalisi sotsiaalsiirdeid (v.a pensionid)	6,4	5,6	5,3	8,0		8,4	7,9	7,4	8,3	
Maksuhaldus ja -kuulekus	Olemasolevad maksuvõlgnevused: kogu maksuvõlg aasta lõpu seisuga (sealhulgas võlg, mis tõenäoliselt jääb tasumata) / kogutulu (%) (*)		6,1	6,3			31,9	31,8			
	Kaibemaksuotone (% kaibemaksukonustuste kogusummas)		4,0	4,5			11,2	10,5			
Finantstegevuse risk	Dividendid, intressid ja litsentsitasud (makstud ja saadud) protsendina SKPst			5,2	5,8		10,7	10,5			
	Välismaiste otseinvesteeringute sissevool eriotstarbeliste rahastamisvahendite kaudu, % kogu välismaiste otseinvesteeringute voogudest (sissevool ja väljavool)		4,1	3,7	3,4		47,8	46,2	36,7		

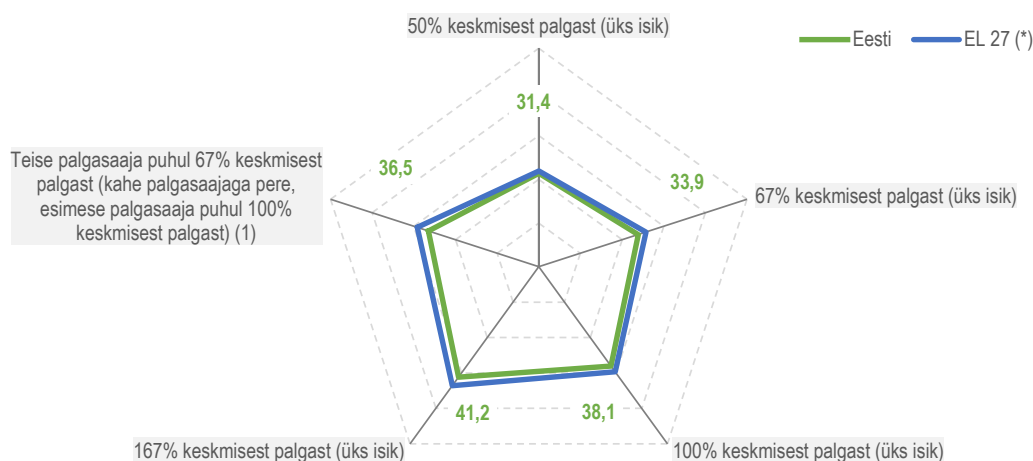
(1) Tulevikku suunatud tegelik maksumäär (OECD)

(*) EL 27 aritmeetiline keskmine, kuna EL 27 koondnäitajat ei ole.

Allikas: Euroopa Komisjon ja OECD

Joonis A17.1. Maksukiilu näitajad

Maksukiil 2021 (%)

Maksukiil mõõdab erinevust tööjõu kogukulu ja töötaja netopalgast vahel: üksikisiku tulumaksu ning töötaja ja tööandja sotsiaalkindlustusmaksude summa, millest on maha arvatud peretoetused, väljendatuna protsendina tööjõu kogukuludest (tööandja makstud brutopalgast ja sotsiaalkindlustusmaksude summa).

(1) Teise palgasaaja keskmine maksukiil mõõdab seda, kui suur on täiendav füüsilise isiku tulumaks koos töötaja ja tööandja sotsiaalkindlustusmaksudega, mida perekond peab teise palgasaaja tööle asumise tulemusel maksma, suhtena teise palgasaaja brutotulusse koos tööandja poolt teise palgasaaja sissetulekult makstavate sotsiaalkindlustusmaksudega. Üksikasjalikum arutelu selle kohta vt OECD (2016), Taxing Wages 2016, OECD Publishing, Pariis. http://dx.doi.org/10.1787/tax_wages-2016-en

(*) EL 27 aritmeetiline keskmine, kuna EL 27 koondnäitajat ei ole.

Allikas: Euroopa Komisjon

18. LISA. PEAMISED MAJANDUS- JA FINANTSNÄITAJAD

Tabel A18.1. Peamised majandus- ja finantsnäitajad

	2004-07	2008-12	2013-18	2019	2020	2021	prognoos	
							2022	2023
Reaalne SKP (aastane muutus)	8,4	-1,7	3,2	4,1	-3,0	8,3	1,0	2,4
Potentsiaalne kasv (aastane muutus)	5,9	0,6	2,8	4,1	3,6	3,5	2,4	2,4
Eratarbimine (aastane muutus)	9,8	-2,7	3,9	4,1	-2,5	6,4	2,5	1,5
Avaliku sektori tarbimine (aastane muutus)	4,1	1,2	2,1	3,0	3,0	3,9	2,0	0,3
Kapitali kogumahutus põhivarasse (aastane muutus)	13,3	-4,1	2,3	6,1	19,9	3,3	-7,0	5,0
Kaupade ja teenuste eksport (aastane muutus)	14,8	5,4	2,9	6,5	-5,0	19,8	3,0	4,9
Kaupade ja teenuste import (aastane muutus)	16,6	2,0	3,3	3,8	0,9	20,6	-0,6	4,3
Panus SKP kasvu:								
Sisenõudlus (aastane muutus)	10,5	-2,9	3,0	4,1	4,4	5,0	-0,4	2,1
Varud (aastane muutus)	0,5	-0,6	0,3	-1,5	-1,2	2,8	-1,6	-0,3
Netoeksport (aastane muutus)	-2,5	2,3	-0,2	2,1	-4,3	-0,5	2,9	0,6
Panus potentsiaalsesse SKP kasvu:								
Tööhõive kokku (tundides) (aastane muutus)	0,0	-0,7	0,2	0,5	0,1	0,5	0,0	-0,1
Kapitali akumulatsioon (aastane muutus)	3,3	1,4	1,3	1,4	1,7	1,7	1,2	1,3
Koguteguritootlikkus (aastane muutus)	2,6	-0,1	1,3	2,2	1,7	1,3	1,3	1,2
SKP lõhe	6,4	-4,0	0,3	2,0	-4,5	0,0	-1,5	-1,5
Töötuse määr	7,2	11,6	6,7	4,5	6,9	6,2	6,8	6,9
SKP deflaator (aastane muutus)	7,9	3,5	3,0	3,2	-0,3	5,5	8,1	3,2
Tarbimise indeks (THHI, aastane muutus)	4,6	4,5	1,9	2,3	-0,6	4,5	11,2	2,5
Nominaalne töötasu töötaja kohta (aastane muutus)	15,7	3,3	6,3	8,4	5,3	7,6	7,0	4,5
Töövõljalikus (reaalnäitajates, töötaja kohta, aastane muutus)	6,3	1,1	2,6	3,6	3,2	0,2	4,5	0,4
Tööjõu ühikukulu (kogumajandus, aastane muutus)	8,5	3,4	4,5	5,5	5,5	-0,6	6,7	3,0
Tööjõu ühikukulu reaalnäitajates (aastane muutus)	0,5	-0,1	1,5	2,2	5,8	-5,7	-1,3	-0,1
Reaalne tegelik vahetuskurs (tööjõu ühikukulu, aastane muutus)	6,7	0,7	3,8	2,6
Reaalne tegelik vahetuskurs (THHI, aastane muutus)	2,0	0,9	2,2	0,0	0,6	1,5	.	.
Kodumajapidamiste säästumäär (netosääst protsendina kasutada olevast netosissetulekust)	-8,9	3,8	5,9	8,7	12,7	.	.	.
Erasektori krediitvoog, konsolideeritud (% SKPst)	25,1	1,9	4,7	3,4	3,6	.	.	.
Erasektori võlg, konsolideeritud (% SKPst)	104,4	130,7	110,9	99,0	104,4	.	.	.
millest kodumajapidamiste võlg, konsolideeritud (% SKPst)	36,1	49,7	39,5	38,6	41,8	.	.	.
millest finantssektori välise ettevõtete võlg, konsolideeritud (% SKPst)	68,3	81,0	71,4	60,4	62,5	.	.	.
Viiuses võlakohustused kokku (% kõigi võlainstrumentide ja kõigi laenude ja ettemaksete kogusummast) (2)	.	5,6	1,8	1,5	1,5	.	.	.
Ettevõtete netolaenuandmine (+) või -laenuvõtmine (-) (% SKPst)	-6,5	1,9	1,5	2,2	1,5	1,9	7,7	7,7
Ettevõtete tegevuse koguülejäak (% SKPst)	32,9	30,3	30,6	29,1	28,1	30,4	30,7	30,9
Kodumajapidamiste netolaenuandmine (+) või -laenuvõtmine (-) (% SKPst)	-6,4	1,0	1,6	2,3	4,2	2,1	0,1	0,5
Deflateeritud eluasemehindade indeks (aastane muutus)	.	-10,5	5,7	4,4	6,9	.	.	.
Investeeringud eluasemehituses (% SKPst)	5,3	3,1	4,1	4,9	5,5	4,7	.	.
Jooksevõljalik saldo (% SKPst), maksebilanss	-12,6	-1,0	1,2	2,5	-0,3	-1,1	1,3	2,3
Kaubandusbilanss (% SKPst), maksebilanss	-7,9	3,0	3,4	4,2	0,5	0,3	.	.
Kaupade ja teenuste kaubandustingimused (aastane muutus)	1,8	-0,3	0,6	-0,3	0,9	0,3	-1,3	0,7
Kapitalikonto saldo (% SKPst)	1,2	3,1	1,5	1,7	2,1	9,2	.	.
Rahvusvaheline netoinvesteeringuspositsioon (% SKPst)	-78,4	-65,8	-40,0	-22,8	-21,5	-12,2	.	.
Rahvusvaheline netoinvesteeringuspositsioon (v.a makseviivatusriskita instrumendid) (% SKPst) (1)	-16,8	-16,2	16,6	30,9	42,3	40,7	.	.
Rahvusvaheline netoinvesteeringuspositsiooni kohustused (v.a makseviivatusriskita instrumendid) (% SKPst) (1)	79,4	93,1	72,8	59,7	72,4	69,6	.	.
Eksporditulemused võrreldes arenenud riikidega (muutus protsentides 5 aasta jooksul)	57,5	29,3	7,6	0,2	18,1	.	.	.
Ekspordi turuosa, kaubad ja teenused (aastane muutus)	7,9	1,3	0,7	3,1	5,6	9,0	-1,6	0,6
Välismaiste otseinvesteeringute netovood (% SKPst)	-6,4	-5,0	-2,3	-3,9	-10,4	1,5	.	.
Valitsemissektori eelarvepositsioon (% SKPst)	2,3	-0,8	-0,1	0,1	-5,6	-2,4	-4,4	-3,7
Struktuurne eelarvepositsioon (% SKPst)	.	.	-0,1	-0,8	-3,4	-3,3	-3,8	-3,0
Valitsemissektori koguvõlg (% SKPst)	4,6	6,9	9,7	8,6	19,0	18,1	20,9	23,5

(1) Rahvusvaheline netoinvesteeringuspositsioon, välja arvatud otseinvesteeringud ja portfelliinvesteeringud.

(2) Kohalikud pangagrupid ja eraldiseisvad pangad, väliskontrolli (EL ja ELi-väline) all olevad tütarettevõtjad ja filiaalid.

Allikas: Eurostati ja EKP andmed 2. mai 2022. aasta seisuga, kui need on kättesaadavad; Euroopa Komisjoni prognoositud näitajad (2022. aasta kevadprognoos).

19. LISA. VÕLA KESTLIKKUSE ANALÜÜS

Selles lisas hinnatakse Eesti rahanduse kehtlikkusega seotud riske lühikeses, keskpikas ja pikas perspektiivis. Järgitakse sama mitmemõõtmelist lähenemisviisi nagu 2021. aasta riigi rahanduse kehtlikkuse aruandes, mida on ajakohastatud komisjoni 2022. aasta kevadprognoosi alusel.

Tabelis 1 on esitatud võla baasprognoosid. See näitab valitsemissektori prognoositavat võlga ja selle jaotust kolme komponendi lõikes: esmane eelarvepositsioon, nn lumepalliefekt (intressimaksete ja SKP nominaalkasvu koondmõju võladünaamikale) ning võlakoormuse muutuse ja eelarvepositsiooni vaheline erinevus. Nendes prognoosides eeldatakse, et pärast 2023. aastat ei võeta uusi eelarvepoliitilisi meetmeid, ning võetakse arvesse taasterahastu „NextGenerationEU“ raames tehtavate investeeringute oodatavat positiivset mõju.

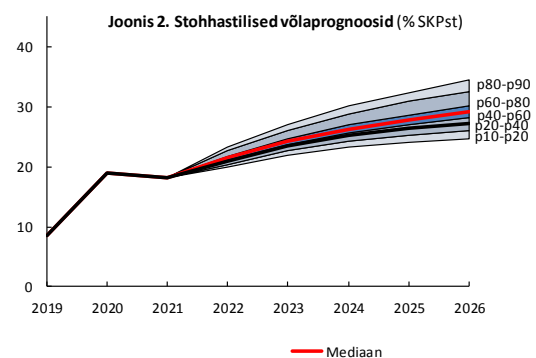
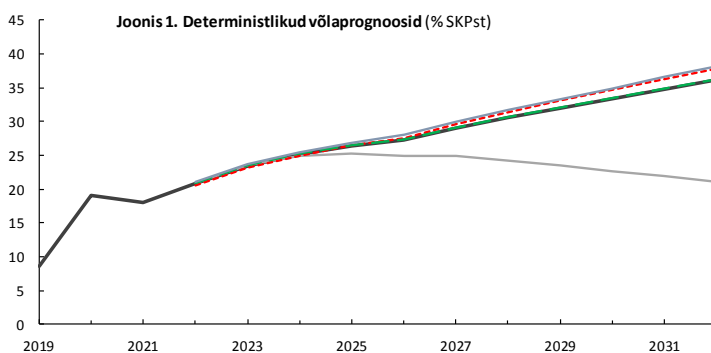
Joonisel 1 on esitatud lisaks baasstsenaariumile neli alternatiivset stsenaariumi, et illustreerida eelduste muutuste mõju. Varasema struktuurse

esmise eelarvepositsiooni (SEE) stsenaariumi puhul eeldatakse, et struktuurne esmane eelarvepositsioon naaseb järk-järgult oma varasemale keskmisele tasemele. Nõrgema struktuurse esmise eelarvepositsiooni (SEE) stsenaariumi puhul on struktuurne esmane eelarvepositsioon püsivalt nõrgem kui baasstsenaariumi puhul. Ebasoodsa intressi- ja kasvumäära stsenaariumi puhul eeldatakse, et lumepalliefekt on ebasoodsam kui baasstsenaariumi puhul. Finantsstressi stsenaariumi puhul seisab riik 2022. aastal ajutiselt silmitsi kõrgemate turuintressimääradega.

Joonisel 2 on esitatud stohhastiliste prognooside tulemused. Need prognoosid näitavad mõju, mida avaldab võlale 2000 mitmesugust šokki, mis mõjutavad valitsemissektori eelarvepositsiooni, majanduskasvu, intressimäärasid ja vahetuskursse. Koonus hõlmab 80 % kõigist simuleeritud võlasuundumustest, jättes seega välja kõige ebatõenäolisemad suundumused.

Tabel A19.1. Eesti võla kehtlikkuse analüüs

	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032
Tabel 1. Võla baasprognoosid														
Koguvõla suhe (% SKPst)	8,6	19,0	18,1	20,9	23,5	25,2	26,4	27,3	29,1	30,6	32,0	33,4	34,8	36,1
Võla muutus	0,3	10,4	-0,9	2,9	2,6	1,7	1,2	0,9	1,8	1,5	1,4	1,4	1,4	1,3
millest														
esmane eelarvepuudujääk	-0,1	5,6	2,3	4,3	3,5	2,9	2,5	2,2	2,7	2,6	2,6	2,6	2,5	2,5
lumepalliefekt	-0,5	0,3	-2,3	-1,5	-1,0	-1,3	-1,3	-1,2	-0,9	-1,2	-1,2	-1,2	-1,2	-1,1
võlakoormuse muutuse ja eelarvepositsiooni vaheline erinevus	1,0	4,6	-0,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kogurahastamisvajadus (% SKPst)	1,3	10,7	2,5	5,5	5,0	4,6	4,4	4,2	4,8	5,0	5,1	5,3	5,4	5,5

— Baasstsenaarium
 - - - Nõrgema SEE stsenaarium
 — Ebasoodsa intressi- ja kasvumäära stsenaarium
 — Varasema SEE stsenaarium
 — Finantsstressi stsenaarium

	S1	S2
Üldindeks (pp SKPst)	-1,5	1,6
millest		
algne eelarvepositsioon	1,8	2,8
võlanõue	-2,9	
vananemisega seotud kulud	-0,4	-1,3
millest pensionid	-0,6	-1,9
tervishoid	0,2	0,7
pikaajaline hoo	0,1	0,3
muud	-0,1	-0,3

Tabelis 2 on esitatud riigi rahanduse kestlikkuse näitajad S1 ja S2 ning nende peamised tegurid. S1 mõõdab konsolideerimist, mida on vaja, et viia võlg 15 aasta jooksul 60 %ni SKPst. S2 mõõdab konsolideerimist, mida on vaja võla stabiliseerimiseks määramata aja jooksul. *Algne eelarvepositsioon* mõõdab tulevaste intressimaksete katmiseks vajalikke jõupingutusi, *vananemisega seotud kulude* komponent kajastab vajadust võtta arvesse vananemisega seotud avaliku sektori kulutuste (pensionid, tervishoiu- ja pikaajalise hoolduse kulutused) prognoositavat muutust ning *võlanõue* mõõdab täiendavat kohandust, mida on vaja võlaeesmärgi 60 % SKPst saavutamiseks.

Termokaardil on esitatud riigi rahanduse kestlikkuse riskide üldine liigitus (tabel A19.2). *Lühiajalise riski kategooria* põhineb näitajal S0, mis on järgmise aasta eelarvestressi varajase tuvastamise näitaja. *Keskpika perioodi riski kategooria* tuletatakse võla kestlikkuse analüüsist ja näitajast S1. Võla kestlikkuse analüüsi puhul hinnatakse kestlikkusriske mitme kriteeriumi alusel: prognoositav võlatase kümne aasta pärast, võlatrajektor („haripunkti aasta“), eelarveprognooside usutavus ja võimalus eelarvepositsiooni vajaduse korral konsolideerida („eelarve konsolideerimise manööverdamisruum“), tõenäosus, et võlg ei stabiliseeru järgmise viie aasta jooksul, ja ebakindluse suurus. *Pikaajalise riski kategooria* põhineb näitajal S2 ja võla kestlikkuse

analüüsil.

Üldiselt on lühiajalised riskid riigi rahanduse kestlikkusele väikesed. Komisjoni kasutatav varajase tuvastamise näitaja (S0) ei näita, et oleks suuri lühiajalisi eelarveriske (tabel A19.2).

Keskpika perioodi riskid riigi rahanduse kestlikkusele on väikesed. Selle järelduseni viivad komisjoni keskpika perioodi analüüsi mõlemad elemendid. Esiteks näitab võla kestlikkuse analüüs, et valitsemissektori võlg suureneb baasstsenaariumi kohaselt ligikaudu 21 %-lt SKPst 2022. aastal ligikaudu 36 %-le SKPst 2032. aastal, jäädes seega madalale tasemele (tabel 1). Seda riskihinnangut kinnitab võlasuundumuse vähenenud tundlikkus fiskaal-, makromajanduslike ja rahanduslike muutujate võimalike šokkide suhtes, mida kajastavad alternatiivsed stsenaariumid ja stohhastilised simulatsioonid (tabelid A19.1 ja A19.2). Lisaks näitab kestlikkuslõhe näitaja S1 seda, et võla suhte jäämiseks 60 % SKPst piiresse 15 aasta jooksul ei ole vaja eelarvet kohandada (tabel 2). Üldiselt kajastab väike risk endiselt madalat võlasuhet, kuigi see on kasvamas.

Pikaajalised riskid riigi rahanduse kestlikkusele on väikesed. Pikas perspektiivis näitavad nii kestlikkuslõhe näitaja S2 (1,6 protsendipunkti SKPst) kui ka võla kestlikkuse analüüs, et riskid on väikesed. Näitaja S2 osutab, et võla pikaajaliseks stabiliseerimiseks on vaja piiratud konsolideerimist, mis on peamiselt tingitud

Tabel A19.2. Eesti rahanduse kestlikkuse riskide termokaart

Lühiajaline	Keskpika perioodi						Pikaajaline					
	Üldine (S0)	Üldine (S1+DSA)	S1	Üldine	Võla kestlikkuse analüüs (DSA)						S2	Üldine (S2+DSA)
					Deterministlik stsenaarium					Stohhastilised prognoosid		
					Baas	Varasem SEE	Nõrgem SEE	Ebasoodne 'r-k'	Finantsstress			
				Üldine	VÄIKE	VÄIKE	VÄIKE	VÄIKE	VÄIKE	VÄIKE		
				Võlatase (2032), % SKPst	36	21	38	38	36			
				Võla haripunkti aasta	2032	2025	2032	2032	2032			
				Eelarve konsolideerimise manööverdamisruum	94%	72%	95%	94%	94%			
				Tõenäosus, et võlasuhe ületab 2026. aastal 2021. aasta taset						100%		
				90. ja 10. protsentiili vaheline erinevus (pp SKPst)						10		

(1) Võlatase 2032. aastal: roheline: alla 60 % SKPst, kollane: 60–90 %, punane: üle 90 %. (2) Võla haripunkti aasta näitab, kas järgmisel kümnendil prognoositakse võla üldist suurenemist. Roheline: võlg jõuab haripunkti varakult; kollane: võlg jõuab haripunkti prognoosiperioodi keskel; punane: võlg jõuab haripunkti hilja. (3) Eelarve konsolideerimise manööverdamisruumiga mõeldakse riigi varasemate selliste eelarvepositsioonide osakaalu, mis olid baasstsenaariumis eeldatust halvemad. Roheline: suur väärtus, st eeldatav eelarvepositsioon on varasemaga võrreldes usutav ja jätab manööverdamisruumi vajaduse korral parandusmeetmete võtmiseks; kollane: keskmine; punane: väike. (4) Tõenäosus, et võla suhe ületab 2026. aastal 2021. aasta taset: roheline: väike tõenäosus, kollane: keskmine, punane: suur (kajastab ka algset võlataset). (5) 90. ja 10. protsentiili vaheline erinevus mõõdab ebakindlust, mis põhineb võlajaotusel 2000 eri šoki korral. Roheline, kollane ja punane värv näitavad vastavalt suurenevast ebakindlust.

Allikas: Euroopa Komisjon (üksikasjalikum teave komisjoni mitmemõttelise lähenemisviisi kohta on esitatud 2021. aasta riigi rahanduse kestlikkuse aruandes).

ebasoodsast algsest eelarvepositsioonist ja
tervishoiukulutuste prognoositud
suurenemisest (tabel 2).